SPRAWOZDANIE DYREKTORA

C. K.

GIMNAZYUM ŚW. JACKA

W KRAKOWIE

ZA ROK SZKOLNY 1914

W KRAKOWIE — 1914
NAKŁADEM FUNDUSZU NAUKOWEGO
DRUKIEM W. L. ANCZYCA I SPÓŁKI

TREŚĆ.

Średniowieczne kroniki węgierskie w świetle ostatnich badań.

I.

Cechą charakterystyczną średniowiecznego dziejopisarstwa węgierskiego jest objaw, iż nie tylko w głównym swym zrębie, ale niemal wyłącznie reprezentowane jest ono przez kroniki. Prócz nich bowiem, wobec zupełnego braku roczników, wyjąwszy pożońskich, brać można w rachubę jedynie żywoty świętych, t. j. św. Stefana, św. Emeryka, św. Gerharda, św. Władysława, św. Zoerarda oraz św. Małgorzaty. Za to skarżyć się nie można na brak kronik, charakterystycznych przez to, że wszystkie niemal, z nielicznymi tylko wyjątkami, ze wspólnego pnia wyrastając, ściśle są ze sobą powiązane. Nie bez pożytku więc będzie rozpatrzeć się w nich bliżej, a zwłaszcza w tych, które dla dziejów naszych są źródłami pierwszorzędnego nieraz znaczenia.

Kroniki węgierskie, ich geneza i filiacya od dawna były przedmiotem dyskusyi historyków nie tylko węgierskich, ale i niemieckich. Dzisiaj wszakże, po całym szeregu nowych rozpraw, a zwłaszcza po ukazaniu się gruntownych prac Aleksandra Domanovszky'ego, przeważnie w języku węgierskim ogłoszonych, nie tylko wiele dawniejszych poglądów uległo zmianie, ale także przeważna część kwestyi zasadniczych została już poniekąd ustaloną. Włożywszy bowiem wiele trudu w ponowne badanie i porównanie tekstów, zaczęto pracę z gruntu na nowo, na tem trwalszych opierając ją podstawach. Nie bez pożytku zatem będzie zaznajomić się po krótce z wynikami tych stu-

dyów, posiadającymi i dla dziejopisarstwa polskiego duże znaczenie.

Zasadniczo podzielić możemy kroniki węgierskie na szereg następujących grup:

1) Odrębnie od reszty kronik stoją: kroniki Anonima, notaryusza króla Beli i Carmen miserabile super destructione regni Hungariae temporibus Belae IV.

2) Kroniki oparte na wspólnem praźródle są:

a) Kronika Szymona de Kéza.

b) Budzińska rodzina kronik, w skład której wchodzą kroniki: budzińska (a obok niej Codex Acephalus i Codex Sambucusa) wraz z wcieloną do niej kroniką Jana, archidyakona z Küküllö, a dalej pożońska, dubnicka, Henryka de Mügeln i kilka pomniejszych.

c) Wiedeńska rodzina kronik, do której należą kroniki: Marka czyli wiedeńska, monachijska i w końcu kronika Turócy'ego.

II.

Wspomnieliśmy już, że odrębne stanowisko od innych kronik zajmuje najstarsza ze znanych nam kronik węgierskich »Gesta Hungarorum« Anonima, notaryusza króla Beli [1]), która w 57 rozdziałach opisuje najdawniejsze dzieje Węgrów, a mianowicie wędrówki ich i zajęcie Węgier aż do przyjęcia chrześcijaństwa, przyczem rozdziały VIII, IX i XI poświęcone są pobytowi ich na Rusi. Wzmianki w tekście kroniki dowodzą wprawdzie, że sięgała dalej w czasy królewskie, lecz w dzisiejszym stanie służyć ona może tylko jako źródło do czasu zajęcia kraju przez Węgrów, choć nie ma takiej war-

---

[1]) Oryginalny rękopis tej kroniki zaginął; dzisiaj znamy ją tylko z kopii, pochodzącej z drugiej połowy XIII. w., przechowanej w nadwornej bibliotece w Wiedniu. Kopia ta zawiera wiele błędów, jest defektem bez początku i bez końca. Kronikę Anonima wydał Schwandtner w »Scriptores rerum Hungaricarum«, a później M. Florianus w »Rerum Hungaricarum fontes domestici«. Najlepsze jest wydanie Fejerpatakiego z r. 1906 (Facsimile całego rękopisu). Najgruntowniej opracował Anonima Sebestyen.

tości, jaką jej dawniej przypisywano. Rękopis wiedeński zaczyna się od słów: P. dictus magister et gloriosissimi condam Belae regis notarius, tworzących dziś początek przedmowy autora i stanowiących główny punkt wyjścia dla oznaczenia osoby niewymienionego twórcy kroniki i czasu jej powstania. Próby czytania owej litery P. jako sigli imion magistra Pous lub Piotra Pawła, biskupa siedmiogrodzkiego, nie wydały pozytywnych rezultatów, tem mniej, że znaczna część badaczy oświadcza się za lekcyą »praedictus« przypuszczając, że początek przedmowy zaginął. Tajemnica Anonima pozostała więc nierozwiązaną; z drugiej strony wszakże wobec wyników badań ostatnich jest, jak się zdaje, rzeczą przesądzoną, że Anonim był notaryuszem i współczesnym Beli III., a nie Beli IV., jak to dotychczas mniemano, wobec czego czas powstania kroniki odnieśćby należało mniej więcej do 1200 r.

O ile chodzi o wartość kroniki, to już choćby ze względu na czas swego powstania nie może ona służyć za podstawowe źródło dla tego okresu dziejów, który opisuje, natomiast przynosi ona mnóstwo ciekawych szczegółów do dziejów, etnografii, topografii i stosunków prawnych węgierskich na przełomie XII i XIII w. Autor był człowiekiem dosyć wykształconym i dlatego, z wielką zresztą szkodą dla swego dzieła, spoglądał z góry na tradycyę ludową jako na baśnie, nie zasługujące na wiarę, a opierał się przeważnie na wiadomościach różnych autorów, które nie zawsze szczęśliwie, a rzadko krytycznie kombinował. Źródłami jego są: Regino, Dares Phrygius, św. Hieronim, Justinus, Kosmografia Solinusa »Exordia Scythica« Izydora i cykl legend o Aleksandrze. Ważniejszem wszakże jest to, że znał on także jakąś dawną, zaginioną kronikę węgierską, a nadto śpiewy i opowiadania, związane ze współczesnymi mu rodami. Mimo to dostarcza on wielu wiadomości zmyślonych, niejednokrotnie właśnie dzięki swemu uczonemu zacięciu, każącemu mu zapomocą prostej gry słów, zwłaszcza nazwisk, objaśniać wypadki. Na ogół wszakże, jak na swój czas, jest on człowiekiem oczytanym i pisze biegle, z dużym talentem konstrukcyjnym.

Jeżeli kronika Anonima z natury rzeczy bardzo małe dla naszych dziejów posiadać może znaczenie, to o wiele ciekawszą pod tym względym jest monografia pierwszego napadu Tata-

rów na Węgry p. t. Carmen miserabile super destructione regni Hungariae temporibus Belae IV. regis per Tartaros facta [1]). Autorem jej jest Rogerius, Włoch, który w 1232 r. przybył na Węgry i niebawem został dyakonem waradyńskim. Na tem stanowisku był on świadkiem najazdu Tatarów, który opisał bardzo dokładnie, dając informacye wiarogodne zarówno o organizacyi i życiu Tatarów, jak i o stosunkach, panujących wtedy na Węgrzech, które przedstawił całkiem objektywnie. Ponadto posiada on też wiadomości o wkroczeniu Tatarów na Ruś, o napadzie ich na Polskę i zniszczeniu Wrocławia, jako też o walce pod Legnicą. Wiele rzeczy, jak np. zniszczenie Waradynu, opisuje on jako naoczny świadek, dodając do tego dzieje swojej niewoli tatarskiej, z której udało mu się umknąć, a która pozwoliła mu z blizka przypatrzyć się Tatarom. Po uspokojeniu się burzy wojennej otrzymał Rogerius prebendę w okolicy Szopronia i tam, bezpośrednio po opisanych wypadkach, stworzył dzieło, które i pod względem literackim zaleca się nie tylko dobrym stylem, ale i wielką wprawą pisarską, bo obok znajomości Liwiusza przebija u niego także scholastyczny pogląd na świat. Zmarł jako biskup Splitu (Spalato) w 1266 roku.

III.

Jak wiadomo, pomiędzy przeważną częścią kronik węgierskich zachodzi ścisły związek, polegający na tem, że wszystkie czerpią ze wspólnego prażródła, które wszakże do naszych czasów w zupełności się nie dochowało, a które tylko na podstawie mniej lub więcej wiernie przechowujących je kronik próbowano bliżej określić, a nawet pod nazwą »kroniki narodowej« zrekonstruować. Od dawna też był przedmiotem obszernej dyskusyi naukowej [2]) czas powstania prażródła, jak również osoba domniemanego autora i dzisiaj, w świetle badań ostatnich [3]), rzecz ta przedstawia się następująco:

Prażródło kronik wegierskich składa się z dwu części,

---

[1]) Rękopis zaginął. Najlepsze wydanie Floriana »Hist. Hung. fontes dom.«

[2]) Zabierali tu głos Marczali, Zeissberg, Rademacher, Steindorf, Kaindl, Steinacker, Pauler i Nagy.

[3]) Domanovszky'ego.

wcześniejszej, powstałej w czasach Stefana V (1270—1272), opisującej dzieje Węgier od czasów najdawniejszych aż do czasu swego powstania, i z części późniejszej, obejmującej czasy od Stefana V. aż do wstąpienia na tron Ludwika Wielkiego (1342), która nie jest niczem innem, jak tylko kontynuacyą części pierwszej, powstałą współcześnie z opisywanymi wypadkami, a najpóźniej w każdym razie w pierwszych latach panowania Ludwika Wielkiego.

Część pierwsza praźródła nie jest jednolita,* bo wchłonęła w siebie wiele dawniejszych zapisków od XI w. począwszy. Po bliższem rozpatrzeniu kwestyi okazuje się, że pierwszą z podstaw praźródła były jakieś zapiski kronikarskie, obejmujące czasy najdawniejsze do 1047 r., a więc do wstąpienia na tron Andrzeja I., które powstały bezpośrednio po tym czasie, a znane były już prawdopodobnie Anonimowi, jak o tem wyżej wspomnieliśmy; drugą zaś podstawą było opowiadanie o wypadkach z czasów od Andrzeja I. do św. Władysława, t. j. do 1095 r., które to opowiadanie nie powstało wcześniej, jak około 1200 r., bo zna już legendę o św. Władysławie. Pozostałą dopiero część praźródła, która wchłonęła powyższe zapiski, napisano około 1270 r. za czasów Stefana V., bo zna ona już legendę o św. Gerhardzie, bezpośrednio przed tym czasem powstałą i ponieważ kronika Szymona de Kéza, pochodząca z czasów Władysława IV., na niej się opiera. Zachodzi obecnie pytanie, w której z kronik ta wcześniejsza część praźródła, po rok 1270 sięgająca, przechowała się najwierniej, czy mianowicie nie oddaje jej najlepiej kronika Szymona de Kéza, chronologicznie jej najbliższa, a niejednokrotnie nawet za samo praźródło uważana. Szczegółowe wszakże porównanie tekstu tej kroniki z tekstem pokrewnych jej kronik węgierskich wykazuje, że tak nie jest, że mianowicie kronika Szymona de Kéza skraca praźródło, służące jej zresztą za podstawę i że praźródło to wierniej przechowały nam teksty kronik, w XIV. w. redagowanych. Przypuszczenie, że było odwrotnie, t. j., że kronika Szymona de Kéza przechowała nam wiernie praźródło, i że tamte właśnie je rozszerzają, musi odpaść po porównaniu tekstu tych kronik ze źródłami obcemi, z których czerpią, jak np. z opisem Scytyi Justyna lub z Annales Altahenses.

Annales Altahenses a. 1044.	Kronika budzińska.	Kronika Kézy.
Tenuis nubecula, id est caeleste signum, adparuit iis, quos apostolicus successor b. Petri, eo quod regem suum dehonestarant, iam pridem anathemisarat. Et ecce turbo vehemens ex parte nostratium ortus, pulverem nimium adversariorum ingessit obtutibus... pugna nimis atrox inchoatur et summa vi utrimque decertatur... tandemque nostri... ad castra sua ovantes sunt regressi. Denique Caesar discalciatus et laneis ad carnem indutus, ante vitale sancte crucis lignum procedit, itemque populus... fecit, ipsi reddentes honorem et gloriam, qui illis dederat tandem victoriam ...caeterum obo fugiens in quendam vicum pervenit, villaque fulmine succensa ipse pene interiit ...comprehensus communi iudicio nostrorum et suorum capitalem subit penam.	Tradunt autem teutonici, quod cum ad proelium appropinquassent, cum celesti signo nebula tenuis apparuit turboque vehemens divinitus incitatus, terribilem pulverem obtutibus ingessit hungarorum, quos iam pridem, ut dicitur, quia Petrum, regem suum, dehonestaverant, dominus apostolicus anathemate damnaverat feriendo. Commisso igitur proelio, inter utrumque exercitum diu et acriter pugnatum est. Sed tandem Caesar divino fretus auxilio felicem obtinuit victoriam. Aba vero rex devictus fugit versus tysciam et in villa quadam in scrobe veteri ab hungaris, quibus regens nocuerat, crudeliter iugulatur. Caesar autem reversus ad castra ante sacrosanctum lignum salutifere crucis se humiliter ac devote prostravit, discalciatus pedes, cilicio ad carnem indutus una cum omni populo suo misericordiam dei glorificavit, qui ipsum illo die liberavit de manibus hungarorum.	Commisso igitur proelio diu et acriter, tandem Caesar, divino fretus adminiculo, victoriam est adeptus. Aba vero rex fugit versus tisam et in villa quadam in scrobe veteri ab hungaris, quibus regnans nocuerat, iugulatur.

Przykład powyższy wykazuje, że kronika Szymona de Kéza nie czerpie z owych źródeł wprost, lecz za pośrednictwem praźródła, lepiej dochowanego nam przez późniejsze kroniki, którego tekst bliższym jest tychże źródeł aniżeli ona sama.

Co więcej, prażródło zawiera takie wiadomości z owych źródeł, które kronice Szymona de Kéza zupełnie są nieznane, co bardziej jeszcze popiera nasze twierdzenia. Z drugiej wszelako strony tekst kroniki Szymona de Kéza nie jest wcale wyciągiem bezpośrednim z żadnej ze znanych nam kronik, co prowadzi do wniosku, że wogóle nie czerpią one ze siebie wzajemnie, lecz wprost ze wspólnego prażródła, w czasach Stefana V. powstałego.

Późniejsze kroniki przechowały nam nie tylko drugą część prażródła z XIV. w., ale i pierwszą przekazały nam wierniej aniżeli kronika Szymona de Kéza, jak to właśnie wykazaliśmy. Ponieważ jednak kroniki te dzielą się z powodu różnic pomiędzy niemi zachodzących na dwie rodziny, budzińską i wiedeńską, przeto rozstrzygnąć jeszcze należy, w której z tych rodzin tekst pierwotny prażródła wierniej został przechowany. Badania przeprowadzone w tym kierunku wypadły na korzyść rodziny budzińskiej, a to z następujących powodów. Kodeks Sambucusa, jak zobaczymy, wśród członków rodziny budzińskiej, najbliższy prażródła, zwłaszcza w pierwszej części, daje nam wstęp, zaczynający się od słowa »multifarie« a kończący się wyrazami »pronior erat«, który był zapewne i w zdefektowanym kodeksie Acephalo, a który ponadto spotykamy i w kronice Szymona de Kéza. Wobec tego nie ulega wątpliwości, że znajdował się on i w tekście prażródła, z którego czerpią tamte, niezależne od siebie teksty. Zamiast niego spotykamy u wiedeńskiej rodziny kronik wstęp inny, znacznie piękniejszy, z poetyckim polotem napisany, a widocznie od prażródła odbiegający, podobnie jak i następująca po nim genesis, którą autor, znając biblię lepiej niż prażródło, znacznie rozszerzył. W genesis tej, kroniki rodziny wiedeńskiej wywodzą Węgrów od Magoga, syna Jafeta, polemizując z poglądem, wyrażonym przez kroniki rodziny budzińskiej i Szymona de Kéza, jakoby pochodzili od Nemroda, gdyż tenże był synem Chama [1]). Tekst zatem, przechowany w kronikach rodziny

---

[1]) . . . »dicunt, quod Hunor et Magor patres Hungarorum fuerint filii Nemproth, qui fuit filius Chus, qui fuit Cham, qui fuit a Noë maledictus; . . . . . Ergo sicut dicit sacra scriptura et sancti doctores Hungari descenderunt a Magog filio Japhet, qui . . . genuit Magor et Hunor, a quibus Magari et Huni sunt nominati«.

budzińskiej, istnieć musiał wcześniej od tekstu rodziny wiedeńskiej, boby ta ostatnia nie mogła z nim polemizować, a że zgodny jest on z tekstem kroniki Szymona de Kéza, przeto widocznem jest, że budzińska rodzina kronik bliższą jest od wiedeńskiej tekstu prażródła, które wierniej od tejże przechowała.

Historyę Hunów, stanowiącą zresztą osobną całość, nieznanego bliżej pochodzenia, podają obie rodziny zgodnie, lecz już co do czasu przybycia Węgrów różnią się, przyczem tekst budzińskiej rodziny, zgodny zresztą z tekstem kroniki Kézy, bliższym jest oryginału. W ogólności początek historyi Węgrów wskazuje, że kroniki rodziny budzińskiej nie skracały prażródła, lecz że przechowały je wiernie, i że obszerniejszy tekst kronik rodziny wiedeńskiej powstał wskutek zmian i interpolacyi. Interpolacye te, których znaczenie i pochodzenie omówimy niżej, zaczynają się już przy wzmiance o rodzie Hedrich.

Kroniki rodziny wiedeńskiej:	Kroniki rodziny budzińskiej i Kéza:
»montem Kyscen et insulam Danubii circa Jaurinum dedit pro descensu eterno«...	»montem Kyscen pro descensu eterno«...

I liczba tych interpolacyi i rozmiary ich rosną odtąd coraz bardziej. Jak zobaczymy niżej, opis dziejów od św. Władysława aż do Stefana III. jest właściwie w kronikach rodziny wiedeńskiej jedną wielką interpolacyą na podstawie zaginionego dziś źródła z XII. w. dokonaną, pod którą właściwy tekst prażródła ginie prawie zupełnie.

Chodzić nam jednakże musi jeszcze o to, czy tekst, jaki podają nam kroniki rodziny budzińskiej, w zupełności odpowiada oryginałowi. W pewnych bowiem miejscach, t. j. tam, gdzie tekst kronik rodziny wiedeńskiej obszerniejszy jest od tekstu rodziny budzińskiej, a mimo to zgodny z kroniką Szymona de Kéza, widocznem jest, że kroniki rodziny budzińskiej tekst prażródła skracają, względnie pewne ustępy jego opuszczają. Spostrzedz to można np. przy opisie wtargnięcia wojsk Aby do Karyntyi:

Kroniki rodziny wiedeńskiej (zgodnie z kroniką Szymona de Kéza):	Rodzina budzińska (kr. budzińska, dubnicka, i kodeksy: Acephalus i Sambucusa):
»Hungariam redierunt. Godfridus autem Austrie Marchio circa Petoviam insultum faciens super eos, eorum spolia fertur abstulisse; tunc enim Austria non duces, sed habebat marchiones. Eo«...	»Hungariam redierunt. Eo«...

lub przy opisie małżeństwa Salomona z Judytą:

»in uxorem, quam primitus filio regis Francie cum maximo dederat sacramento, propter perpetue pacis«...	»in uxorem propter perpetue pacis«...

Ponieważ wszakże takich opuszczeń naliczyć można zaledwie sześć w całym tekście rodziny budzińskiej, przeto widocznem jest, że w porównaniu ze zmianami i ogromnemi interpolacyami kronik rodziny wiedeńskiej, rodzina budzińska przechowała nam wierniej tekst praźródła.

Druga część praźródła obejmuje czasy od Stefana V. aż po rok 1342, choć nie wszystkie kroniki, które nam ją przechowały, do tego czasu sięgają, co później jeszcze wyjaśnimy; jest ona, jak już zaznaczyliśmy, kontynuacyą pierwszej części praźródła. Czas powstania tej części, przechowanej również wierniej w rodzinie budzińskiej, przypada najpóźniej na pierwsze lata panowania Ludwika W. na Węgrzech, t. j. na lata 1346—1353, w których to latach bawiący na Węgrzech Henryk de Mügeln już z niej korzystał. Obydwie zaś części, praźródła, powstałe na podstawie bądź dawniejszych zapisków, bądź też obserwacyi autorów, są dziełem Minorytów, z tych druga Minorytów budzińskich. Podnosi to w wysokim stopniu wiarogodność podanych przez praźródła widaomości, bo nie tylko są one w znacznej części współczesne, ale nadto pochodzą od ludzi, którzy, choćby ze względu na blizkość dworu, musieli mieć wiadomości dobre, zwłaszcza w czasach andegaweńskich, kiedy to Franciszkanie odgrywali wielką rolę na dworze królewskim i byli zapewne przeważnie naocznymi świadkami opisanych wypadków.

Nie potrzeba dodawać, jak ważnem jest to praźródło, jakoteż i oparte na niem kroniki dla dziejopisarstwa polskiego, przynoszące wiele bezpośrednich danych dla naszych dziejów,

nieraz kronikom naszym nieznanych, jak np. wiadomość o małżeństwie Beli z córką Mieszka II. i o ówczesnych stosunkach Węgier z Polską. Cennemi są również wiadomości o pomocy, udzielonej przez Bolesława Śmiałego Beli I. i jego synom, zawarte w pierwszej części praźródła, a w drugiej o stosunkach Karola Roberta z Władysławem Łokietkiem i Kazimierzem W.

Wcześniejsza część praźródła nie zawierała, jak wspomnieliśmy, tych wiadomości, jakie przynoszą nam interpolacye kronik rodziny wiedeńskiej, oraz ustęp, tyczący lat 1152—1167, a przechowany w kronice Henryka de Mügeln. Interpolacye owe, zwłaszcza od czasów św. Władysława począwszy aż do Stefana III. noszą, jak wiemy, wybitnie odrębny charakter, a rozbiór ich wykazuje, że powstały one z całego szeregu zapisków współczesnych opisywanym wypadkom; współczesności tej dowodzi nie tylko powiedzenie o Beli II., że »inimicos eius dedit Dominus in opprobrium eius usque in presentem diem«, ale i wyrażenie »severitate regis Stephani minoris«, którego użyć można było tylko w czasie, gdy na Węgrzech było dwóch królów Stefanów. Zapiski owe zostały później przez nieznanego autora połączone w jedną całość, której ułamki przechowały nam się w interpolacyach rodziny wiedeńskiej; jednym z nich jest również wspomniany już ustęp o latach 1152—1167, w kronice Henryka de Mügeln zawarty, a z nikąd pozatem nieznany. Musiała owa zaginiona kronika powstać niedługo po r. 1167, zapewne za Beli III. Przypuszczenie to umacnia fakt, że nie zna ona zupełnie legendy o św. Władysławie i w tych, nielicznych zresztą miejscach, gdzie opowiada tesame, co i legenda, wypadki, różni się od niej zasadniczo w ich przedstawieniu. Zauważyć wreszcie trzeba, że autor tej kroniki nie ograniczył się do mechanicznego zestawienia zapisków, jakimi rozporządzał, lecz nadał swemu opracowaniu poniekąd tendencyjne zabarwienie, widoczne np. w stosunku do Kolomana i Stefana II., a rażąco sprzeczne z duchem źródeł, na których się opiera.

IV.

Zaznajomiwszy się w ten sposób pokrótce z praźródłem kronik węgierskich, jego genezą i podziałem, zwróćmy się teraz do kronik węgierskich, które nam je przechowały, a prze-

dewszystkiem do najstarszej z pomiędzy nich, Gesta Hungarorum, których autorem jest magister Szymon de Kéza. O osobie autora nie wiele podać można szczegółów. To tylko zdaje się być pewnem, że pochodził z komitatu Fehér, z miejscowości Kéza, dziś Kinza zwanej, i że jako syn półwolnych rodziców, zawdzięczał swą karyerę jedynie poparciu panów tejże miejscowości, mianowicie rodziny Renoldfich. Był on księdzem i posiadał tytuł magistra, zdobyty zapewne we Włoszech; jako taki dostał się na dwór królewski i tam, jak się zdaje, osiągnął niebawem urząd notaryusza króla Władysława IV. kumańskiego, którego, jak wskazuje kronika, wielkim był zwolennikiem. Na dworze królewskim napisał też swoją kronikę, jeszcze za życia Władysława kumańskiego, mianowicie po r. 1282, a przed 1289, a może nawet przed 1285 r. [1]). W kronice tej opisał Szymon de Kéza dzieje swojej ojczyzny od czasów najdawniejszych aż po r. 1282, traktując jednak poszczególne okresy bardzo nierównomiernie. Niektórzy z dawniejszych badaczów, ze względu na pokrewieństwo kronik późniejszych z kroniką Szymona de Kéza, uważali ją za podstawę wszystkich kronik węgierskich. Dzisiaj wszakże stwierdzono, jak to zaznaczyliśmy, iż powodem tego pokrewieństwa jest fakt, że kronika ta jest niczem innem, jak tylko streszczeniem prażródła tuż przed nią powstałego i daleko wierniej przechowanego przez późniejsze kroniki, na których podstawie można objaśnić i naprawić wszystkie u Szymona de Kéza popsute lub też całkiem niezrozumiałe miejsca. Tylko na początku przy opisie czasów bohaterskich Scytyi i Hunów rozwodzi się autor szerzej, prawie zupełnie nie skracając źródła, z którego czerpie. Później wszakże, im dalej, skrócenia te stają się coraz większe, a samodzielnych dodatków autora znacho-

---

[1]) Jedyny rękopis tej kroniki z XIII. w., być może oryginał, przechowywany w bibliotece Esterhazych w Kis Marton, zaginął w końcu XVIII. w. tuż po wydaniu go przez Horanyi'ego. Dziś rozporządzamy tylko trzema kopiami z XVIII. w., t. j. Horanyi'ego (najlepszą) i Praya w bibliotece uniwersyteckiej w Budapeszcie, oraz Cornidesa w bibliotece hr. Telekich w Màros-Vàsárhely. Z wydań nowszych, prócz Floriana w »Hist. Hung. fontes dom.«, wymienić trzeba wydanie Marczaliego w »Honfoglalàs Kútfoi«. O kronice tej i jej autorze pisali ostatnio: Domanovszky: »Kézai Simon mester« 1906, »Chronik Simonis von Kéza«. Ung. Rundschau 1912, oraz Csánki· »Kéza«, Századok 1903.

dzimy bardzo mało, ponieważ i przypuszczenie, że historya Hunów jest jego kompilacyą, okazało się nieuzasadnione [1]). Tylko końcowa część, przedstawiająca panowanie Władysława kumańskiego z opisem bitwy pod Dürnkrut i wzmiankami o roli Polaków w tejże, jest oryginalną pracą Szymona de Kéza, gdyż źródło, na którem się opierał, skończyło się, jak wiemy, na czasach Stefana V. Właściwa też, choć niewypowiedziana tendencya autora, która dała mu pobudkę do napisania dzieła, przebija dopiero w tej części końcowej; widoczną tu jest bowiem chęć przedstawienia swego monarchy w korzystniejszem świetle niżby na to wedle innych źródeł zasługiwał. Pomija też autor starannie wszystko, co wedle jego zdania zmniejszało chwałę Węgier, której podniesienie uważa za swój obowiązek. Mimo to jednakże, dla współczesnych sobie czasów, dostarcza on jako świadek naoczny niejednej cennej wiadomości, jak np. o ówczesnych stosunkach społecznych, o udwornikach i jobbagionach grodowych. Wielką wartość posiada też ustęp końcowy, t. zw. appendix, wyliczający obce rodziny rycerskie, osiadłe na Węgrzech; rodzin polskich imiennie nie podaje, zaznacza tylko ogólnikowo, że wielu Polaków przesiedliło się na Węgry. W ogólności wszakże jako dziejopisarz nie zasługuje Szymon na pochwałę, zwłaszcza dlatego, że dane chronologiczne, jakie podaje, są błędne.

V.

Kroniki późniejsze od Szymona de Kéza przechowały, jak wiemy, daleko wierniej tę część praźródła w XIII. w. powstałą, z której Szymon pierwszy korzystał, uzupełniając ją dalszym ciągiem tegoż z w. XIV. Ponieważ najwierniej przechowała nam je rodzina budzińska, przeto nią przedewszystkiem zająć się musimy, zwłaszcza, że większość wchodzących w rachubę kronik do niej się zalicza. Formalną, acz nie istotną głową tej rodziny, jest kronika budzińska, wydana w r. 1473 w Budzie przez przybyłego z Niemiec drukarza, Andrzeja Hessa,

[1]) Sebestyen: A hun szekely hagyomány 1907.

jako pierwszy druk na Węgrzech wytłoczony [1]). Kronika ta, nosząca tytuł Chronica Hungarorum, która objęła dzieje węgierskie od czasów najdawniejszych aż po r. 1468, posiada tylko dwie części samodzielnie napisane, t. j. wstęp, który wyszedł z pod pióra Hessa, poświęcony kanonikowi budzińskiemu i protektorowi jego, Władysławowi de Kara, oraz część końcową, obejmującą dzieje lat 1382 — 1468. Część ta, w przeciwieństwie do całości kroniki, jest nie tyle opowiadaniem dziejów narodu węgierskiego, ile raczej suchem wyliczeniem imion królów i ich żon i dzieci, oraz zestawieniem dat, tyczących się czasu ich panowania, miejsca i czasu śmierci, oraz pogrzebu. Poza tem milczy ona o najważniejszych nawet wypadkach tego czasu, zajmując się obszerniej jedynie osobą Macieja Korwina, którego czyny bardzo wysławia a kończy opowiadanie zwycięską wyprawą mołdawską 1468 roku. Wobec tego najprawdopodobniejszy jest wniosek, że tę część kroniki budzińskiej zestawił również Hess w tym celu, ażeby zjednać sobie łaski monarchy. Całą zresztą kronikę stworzył Hess w ten sposób, że aż po r. 1342 odpisywał prawie dosłownie praźródło, podając przytem o ostatnich latach panowania Karola Roberta takie wiadomości, jakich nie znajdujemy w żadnej innej kronice. Wiadomości tych, opartych na współczesnych zapiskach, powstałych, jak wskazuje ich treść, w okolicy Wyszehradu, nie zawierało pierwotne praźródło i najwięcej danych przemawia za tem, że dopiero Hess wcielił je w jego tekst. Panowanie Ludwika Wielkiego, a więc lata 1342—1382, ilustruje Hess kroniką Jana archidyakona z Küküllö, którą również prawie bez zmian przepisuje. Kronika ta zresztą nie przechowała się do naszych czasów jako odrębne dzieło. Znaną jest ona tylko z kroniki budzińskiej i kroniki Turócy'ego, która ją wcieliła w tok swego opowiadania w sposób podobny, jak i pierwsza. Zaznaczyć tylko należy, że w pierwszy rozdział kroniki archidyakona z Küküllö wplótł

---

[1]) Najlepszem wydaniem kroniki budzińskiej jest facsimile pierwszego wydania z r. 1473, opublikowane przez Fraknói'a w r. 1900 p. t. »Chronica Hungarorum« Impressa Budae 1473. Typis similibus reimpressa Budapestini, sumptibus Gustavi Ranschburg 1900. Rękopis nieznany. Gruntowny rozbiór kroniki podał Domanovszky w rozprawie „A budai krónika“ 1902.

Hess takie wiadomości o wstąpieniu na tron Ludwika, jakich nie znajdujemy w tejże kronice u Turócy'ego, a którą zaczerpnął jeszcze z prażródła, służącego mu dotąd za podstawę, bo napotykamy je także w kodeksie Kaprinai'a.

Zanim jednakże zajmiemy się bliżej omówieniem kroniki archidyakona z Küküllö, zwrócić musimy w tem miejscu uwagę na dwa rękopisy, pozostające w ścisłym związku z kroniką budzińską, o których niejednokrotnie mylnie sądzono, że są zbliżone do rodziny wiedeńskiej. Są to t. zw. Kodeks Acephalus i Kodeks Sambucus'a w nadwornej bibliotece w Wiedniu. Kodeks Acephalus, pergaminowy, z XIV wieku pochodzący, nie posiada początku i zaczyna się panowaniem św. Stefana od słów: »regnum illud Hungarice erdelü«, a kończy się koronacyą Ludwika Wielkiego i posiada tekst niemal identyczny z tekstem kroniki budzińskiej, podobnie jak i kodeks Sambucus'a z XVI. w., sięgający od czasów najdawniejszych aż po r. 1342. Kodeks Sambucus'a był niegdyś mylnie poczytywany za kronikę Szymona de Kéza, z powodu swojego wstępu, co dało powód do nieuzasadnionego zresztą twierdzenia, że kronika Szymona de Kéza jest podstawą wszystkich kronik węgierskich. Po porównaniu jednak tekstu kroniki budzińskiej z tekstami obu tych kodeksów okazuje się, że tekst pierwszej odbiega w pewnych miejscach od tekstu ostatnich, że mianowicie kronika budzińska jest co do wierności tekstu najdalszym z członków swojej rodziny kronik. Widocznem jest także, że kronika budzińska z żadnego tych dwu kodeksów nie czerpała bezpośrednio, gdyż rękopis, który jej służył za podstawę, podawał takie wiadomości o śmierci Władysława IV. i koronacyi Ludwika W., jakich tamte nie podają. Kilka nieznanych kronice budzińskiej ustępów kodeksu Acephalus, oraz następujący ustęp:

Kroniki: Kézy, rodziny budzińskiej i wiedeńskiej:	Kodeks Sambucus'a:
»Veneti quidem sunt Trojani, ut cronica canit veterum; post excidium enim Troie Aquilegie permanserunt, quam fundasse perhibentur. Veneti quidem non accipiunt originem de Sabaria«...	»Veneti quidem non accipiunt originem da Sabaria«...

znajdujący się we wszystkich innych kronikach, a opuszczony w kodeksie Sambucus'a, najwidoczniej przez nieuwagę przepisywacza, dowodzą również, że tekst żadnego z tych dwu kodeksów nie służył Hessowi za podstawę do pracy. Ponieważ jednakże z drugiej strony obydwa te kodeksy opuszczają kilka miejsc praźródła, zgodnie zupełnie z kroniką budzińską, przeto najprawdopodobniejszy będzie wniosek, poparty ogólną zgodą ich tekstów, że one wszystkie trzy pochodzą z tego samego, zaginionego już dzisiaj rękopisu praźródła i dlatego tworzą jedną rodzinę; w każdym zaś razie wykluczonem jest, by kronika budzińska pochodziła od kroniki Marka. Kodeks Acephalus stoi co do tekstu bliżej kodeksu Sambucus'a aniżeli kroniki budzińskiej i tam, gdzie się od niej różni, z nim bywa zgodny, jak to widać choćby z szeregu tytułów poszczególnych rozdziałów:

Kronika budzińska:	Kodeksy Acephalus i Sambucus'a;
De sevitia, expulsione, reingressu et morte Petri regis.	De sevitia et de insolentia Petri regis.
De coronatione, vita et morte regis Andree.	De coronatione (primi) Andree regis (Ungarie).
Devicto effugatoque Salomone Geysa dux in civitate Alba corona regis coronatur.	De coronatione Geyse regis.

Porównanie to wskazuje wyraźnie, że tekst przechowany w kronice budzińskiej, daje nagłówki obszerniejsze niż oba kodeksy i że nagłówki jej są późniejszymi waryantami tamtych. Kodeksy Acephalus i Sambucus'a są również zgodne ze sobą tak tam, gdzie kronika budzińska wstawia nieznane im ustępy, jak np. przy śmierci Władysława IV:

Kronika budzińska:	Kodeksy Acephalus i Sambucus'a:
ab ipsis cumanis quibus adheserat, et specieliter ab Arbuz, Turtule et Kemenche ac eorum cognatis et complicibus, quibus communitas cumanorum habitis plurimis tractatibus et consiliis commiserat, in suo tentorio medio silentio noctis, oportunitate cepta diris	»ab aliis cumanis quibus adheserat, est miserabiliter interfectus«...

vulneribus sauciatus miserabiliter est interfectus.

jak i tam, gdzie znane im wiadomości opuszcza, jak przy spisku przeciw Piotrowi i w wypadkach 1318 r.:

Kronika budzińska:	Kodeksy Acephalus i Sambucus'a:
»fidelitatem servabant. Erant autem isti magnates«...	»fidelitatem servabant et eis per nuncios bona, que habere poterant, mittendo, fideliter serviebant. Erant autem isti magnates«...
...»stabilire. Anno Domini«...	...»stabilire. Eodem anno mortuus est Matheus palatinus. Anno domini«..

Najbardziej wszakże interesującym przy tych różnicach jest fakt, że gdzie te dwa kodeksy różnią się od kroniki budzińskiej, tam właśnie, nieraz nawet w nagłówkach rozdziałów zgodne są z kronikami rodziny wiedeńskiej i z kroniką pożońską, coby wskazywało również, że bliższe są wspólnego praźródła aniżeli ona. Niesłuszne jest jednak twierdzenie Kaindla, jakoby należały dlatego do rodziny wiedeńskiej, od której się zasadniczo różnią, a tem mniej, jakoby powstały przez rozszerzenie tekstu, przechowanego w kronice budzińskiej, bo przeciw temu przemawiają zarówno obszerniejsze nagłówki tego ostatniego, jak i wiadomości o śmierci Władysława IV. i koronacyi Ludwika W., na które zresztą nigdzie nie napotykamy. Jeżeli jednak oba te rękopisy bliższe są praźródła od kroniki budzińskiej, to cenniejszym z nich jest kodeks Sambucus'a, zbliżający się najbardziej do kroniki pożońskiej i kronik rodziny wiedeńskiej, a zwłaszcza do kodeksu Kaprinai'a; jest on zatem pośredniem ogniwem pomiędzy kronikami Marka a budzińską. Zbierając tedy to, cośmy powiedzieli powyżej, dochodzimy do wniosku, że jeżeli tekst praźródła w obu jego częściach najwierniej przechowała nam budzińska rodzina kronik, to wśród członków jej najbliższym oryginału jest tekst kodeksu Sambucus'a, zwłaszcza o ile chodzi o część pierwszą. Drugą bowiem część praźródła również wiernie przechowała nam kronika pożońska.

Kronika pożońska [1]), również do rodziny budzińskiej się zaliczająca, nosi tytuł »Cronica regni Hungariae«. Autorem jej jest ksiądz, pochodzący z południowych Węgier, być może Słowianin, jakby na to wskazywała stała przemiana b na w w imionach własnych. Pozostawał on w jakichś bliższych stosunkach z rodziną Ujlakich z rodu Csák. Kronikę swoją, sięgającą aż po rok 1330. opiera on również na praźródle i kończy ją słowami: »Anno Domini MCCCXXX feria sexta ante festum beati Martini terra Wazarad (!) et Karolus rex fraudolenter est devictus, et multi Hungarorum barones et nobiles, inter quos Andreas prepositus Albensis, miserabiliter sunt interempti» [2]), skracając w ten sposób, odmiennie od innych kronik, tekst służący mu za podstawę. Czas powstania kroniki z powodu braku odpowiednich kryteryów tak wewnętrznych jak i zewnętrznych (jedyny znany rękopis jest kopią) trudno jest dokładnie oznaczyć; najwięcej danych przemawia wszakże za tem, iż powstała ona za panowania Ludwika W., około połowy XIV w. Badając stosunek jej do innych kronik, widzimy, że z kroniką Kézy, od której miejscami rozporządza lepszym tekstem, nie pozostaje w żadnym związku, a że wszędzie tam, gdzie teksty kronik rodziny wiedeńskiej i budzińskiej różnią się od siebie, tekst kroniki pożońskiej zgodny jest z tekstem ostatniej. Zamiast obszernego, z polotem napisanego wstępu kronik rodziny wiedeńskiej, kronika pożońska daje nam krótki, oryginalny wstęp praźródła, który dochowała nam lepiej niż kronika budzińska a nawet kronika Kézy. Podobnie genesis i początek historyi Węgrów podaje kronika pożońska zgodnie z rodziną budzińską, a odmiennie od wiedeńskiej; nie znajdujemy też w niej ani śladu obszernych interpolacyi tej ostatniej. Wobec tego przynależność kroniki pożońskiej do rodziny budzińskiej nie może ulegać wątpliwości. Rozważyć jeszcze musimy stosunek jej do innych

---

[1]) Wobec istnienia nazw: łacińskiej Posonium, węgierskiej Pozsony i słowiańskiej Pożoń, używam terminu tego zamiast »preszburska«. Jedynym rękopisem tej kroniki jest przechowana w bibliotece kapituły pożońskiej papierowa kopia z XV w., obejmująca 27 stron; oprócz tytułu wypisane są czerwonym atramentem jedynie trzy inicyały, od których zaczynają się poszczególne ustępy kroniki. Kronikę tę wydał Florianus o. c. a opracował ją ostatnio Domanovszky w rozprawie p. t. »A pozsonyi krónika ès a kisebb latin nyelvü prozai szerkesztések«. 1905.

[2]) W cytatach zachowuję pisownię średniowieczną.

członków tejże. W szeregu miejsc, w których zachodzą różnice pomiędzy tekstem kroniki budzińskiej a tekstem kodeksów Sambucus'a i Acephali, jak np. w ustępach o Attyli, Kolomanie, pogrzebaniu Andrzeja II i śmierci Mateusza Csáka, kronika pożońska zgodną jest z tymi ostatnimi, wobec czego bezpośrednio od tekstu kroniki budzińskiej pochodzić nie może. Ponieniewaź jednak kronika pożońska zawiera nadto takie ustępy, jakich poza kroniką budzińską żadna z kronik węgierskich nie przechowała, jak np. o zabiciu i pogrzebaniu Władysława IV., przeto widocznem jest, że powstała ona na podstawie takiego rękopisu, w którym znajdowały się ustępy opuszczone zarówno przez kronikę budzińską, jak i przez dwa wspomniane kodeksy, od których wobec tego pochodzić również nie może. Wspomniane wszakże powyżej wspólne ustępy kronik pożońskiej i budzińskiej są tego rodzaju, iż na ich podstawie uznać musimy wspólność pochodzenia tekstów tych kronik. Wobec tego rozróżnić należy w rodzinie budzińskiej dwie gałęzie, z których jedną tworzą kroniki budzińska i pożońska, a drugą kodeksy Acephalus i Sambucus'a. Aczkolwiek kronika pożońska interpoluje tekst praźródła szeregiem łatwych do odróżnienia wiadomości o rodzie Ujlakich, blizkich widocznie jej autorowi, to jednak przechowała ona drugą część praźródła nie gorzej od kodeksu Sambucus'a, który za to w pierwszej części wierniejszym rozporządza tekstem.

VI.

Czasy panowania Ludwika W. (1342—1382) przedstawia kronika budzińska, przepisując kronikę, której autorem był Jan Tótsolymosi Apród [1]), archidyakon z Küküllö. Ojciec jego Michał, otrzymawszy od króla Karola Roberta za usługi w bitwie pod Rozgony oddane, posiadłość Tótsolymos w komitacie Saroskim, o którą nawet popadł w zatargi ze służbą Jaśka, kasztelana sądeckiego, oddał syna na dwór królewski. Jan pracował wówczas przez szereg lat w kancelaryi Ludwika W.,

1) Pór. János, Küküllei föesperes. Domanovszky. A budai krónika.

a mianowicie aż do roku 1352, w którym ją opuścił, zostawszy lektorem kapituły w Aradzie a niebawem i archidyakonem w Küküllö. Mimo osiągnięcia i wyższych jeszcze godności kościelnych (umarł jako wikaryusz generalny prymasa Dymitra) pozostawał jednak Jan i nadal w ścisłych stosunkach z dworem i jeszcze w r. 1378 był kapelanem króla. Zmarł w Ostrzyhomiu między 1387 a 1397 r. i tam też napisał swoją kronikę, która powstała po r. 1387 a przed 1395 r. w każdym razie. Archidyakon Jan, pisząc swe dzieło, miał zamiar dać nam życiorys króla Ludwika, skreślić jego czyny i zasługi. Wiedząc, jakie zajmował stanowisko, przyznać musimy, że do napisania takiego dzieła był osobistością odpowiednią, lecz stwierdzić przytem trzeba i to, że mimo całego pietyzmu jego dla osoby króla, zamiaru powziętego nie udało mu się spełnić. Faktem jest bowiem, że postać Ludwika nie wybija się bynajmniej u niego na czoło wypadków, co więcej nawet tam, gdzie Ludwik odgrywał rolę decydującą, autor poświęca wiele miejsca postaciom drugorzędnym. Przyczyn tego faktu szukać należy już to w braku konstrukcyjnych zdolności autora, już to w źródłach, z których czerpał. Pewną część kroniki, a zwłaszcza jej początek, pisze on na podstawie naocznych spostrzeżeń, kiedy jako urzędnik kancelaryi królewskiej bezpośrednio stykał się z wypadkami przez siebie opisywanymi. Widzimy to np. z opisu włoskiej podróży królowej Elżbiety, której prawdopodobnie towarzyszył. Aczkolwiek w rozdziale 25 powiada autor, że opisywał to, co sam widział lub słyszał od ludzi wiarygodnych, to jednakże opiera się on i na dokumentach, jak to wynika z rozdziałów 13, 18, 22, 24, a zwłaszcza 14 i 15, gdzie dokładnie opisuje dokument donacyjny wojewody Stefana.

Z chwilą usunięcia się Jana z kancelaryi królewskiej sytuacya się zmienia; jeśli dotąd opierał on się na własnej obserwacyi i dokumentach, to odtąd, t. j. od r. 1352 skazanym będzie na informowanie się u ludzi wiarygodnych, o czem zresztą sam wyraźnie wspomina. Stąd też oczywiście nie tylko wartość tej drugiej części dzieła musi być mniejsza, lecz także na czoło opowiadania zamiast króla wysuwać się muszą informatorzy piszącego, jak np. Tomasz, brat arcybiskupa Mikołaja, któremu zawdzięcza opowiadanie o wojnie weneckiej. Ten dwoisty charakter dzieła dał nawet powód do mniemania, że pierwsza część

jego, obejmująca lata 1342—1352, powstała znacznie wcześniej aniżeli druga i że pierwotnie pragnął Jan zakończyć swe opowiadanie na rozdziale 25-tym, w którym powiada: »caetera scribenda vel narranda aliis relinquo, qui plura sciunt quam hic scripta sunt«. Przeciw temu jednakże przemawiają słowa jego w tymże rozdziale: »quod tam luculenter et clare rerum gestarum seriem distinctiones annorum et dierum prepedientibus intervallis temporum referre non potui«, dowodzące, że i ta pierwsza część napisana została dość późno po opisywanych wypadkach, prawdopodobnie razem z częścią drugą i że słowa poprzednie odnieść należy do tych szczegółów, które nie doszły do jego wiadomości. Również i fakt, że w przedmowie, poprzedzającej kronikę, tytułuje się wikaryuszem generalnym ostrzyhomskim, którym został w r. 1379, przemawia raczej za jednolitem powstaniem kroniki.

Chronologii archidyakona Jana nie można nazwać błędną, bo dat, zresztą prawdziwych, jest w całej kronice zaledwie kilka, lecz za to poprzestawiane jest następstwo wypadków. Tak np. pobyt królowej Elżbiety w Neapolu, opowiedziany jest po wyprawie na Sasów, wyprawa wenecka z r. 1356 przed litewską, koronacya Ludwika na króla polskiego przed wyprawą wołoską 1369 r. Dzieje się to wszakże głównie dlatego, że autorowi nie chodziło o napisanie historyi, lecz raczej o namalowanie portretu historycznego króla Ludwika. A chociaż z tej przyczyny nie jedno opuścił lub przestawił, zamiar ten niezbyt mu się powiódł. Dla dziejów polskich jest kronika jego bardzo dużego znaczenia, gdyż mimo wszelkich usterek jest bądź co bądź dziełem współczesnem a wiarygodnem i o opisywanych wypadkach dobrze informowanem tak, że znaleźć w niem możemy wiadomości o wszystkich ważniejszych wypadkach w odniesieniu do stosunków polsko-węgierskich za panowania Ludwika. Jak wiadomo, kronikę tę znamy tylko z przepisujących ją kronik budzińskiej i Turócy'ego, bo samodzielnie do naszych czasów się nie dochowała. Nadto w kronice budzińskiej brakuje z dzieła archidyakona rozdziałów V. i XIV. w całości a VII. i LV. w części. Zmienia też kronika budzińska rozdział I. a wstęp opuszcza zupełnie tak, że dopiero z Turócy'ego dowiadujemy się o wymienionem tam nazwisku autora. Ponieważ wreszcie popełnia ona szereg omyłek (które można sprostować na podstawie Tu-

rócy'ego), pisząc w rozdziale I. nativitatem zamiast maturitatem, w IV. inter paucos dies (w dubnickiej już in terra) zamiast infra paucos dies, w XIII. milites Capitanei zamiast milites Cappuani, w XV. volens pocius post mortem venire zamiast volens potius post mortem vivere, przeto widocznem jest, że kronikę archidyakona z Küküllö przechował nam lepiej Turócy.

VII.

Kronikę archidyakona z Küküllö przechowała nam jeszcze kronika dubnicka, której tekst zupełnie się zgadza z tekstem kroniki budzińskiej [1]). Kronika dubnicka bowiem napisaną została w r. 1479 prawdopodobnie na rozkaz Bartłomieja Dragffy; wobec króla Macieja Korwina usposobioną jest nieżyczliwie, jak to wykazuje jej zakończenie, pozostające dlatego w wyraźnej sprzeczności z częściami, zaczerpniętemi z kroniki budzińskiej. Przyczyn tego szukać należy w fakcie, iż kronika dubnicka powstała w okolicy Waradynu, niszczonej ustawicznie przez Turków, gdzie bardzo nie lubiano Macieja, zaniedbującego te strony Węgier. Autor, prawdopodobnie ksiądz, obrał sobie za podstawę kronikę budzińską, aczkolwiek miał do rozporządzenia i kronikę Marka, z której zaczerpnął rozdziały 1—5, 21, 22 i 24. Pozostałe rozdziały aż po 148, t. j. po r. 1342, wzięte są dosłownie z kroniki budzińskiej Hessa, podobnie jak i rozdziały 221—227, opisujące wypadki lat 1382—1468. Panowanie Ludwika opisuje kronika dubnicka w rozdziałach 149—153 i 173—220, wedle archidyakona z Küküllö, którego przepisuje, jak wiemy,

---

[1]) Jedyny rękopis tej kroniki, pochodzący z biblioteki Stefana Illesházy'ego, pana zamku Dubnicy, od którego kronika wzięła nazwę, znajduje się dzisiaj w Muzeum Narodowem w Budapeszcie. Kodeks ten papierowy, pisany pismem z końca XV w., miał być pierwotnie iluminowany, gdyż wobec ogłoszenia kroniki budzińskiej, jako druk nieiluminowanej, chciano mieć ozdobny rękopis; zamiaru tego wszakże nie wykonano i dzisiaj wskazują nań tylko puste miejsca, pozostawione na miniatury. Brakuje też wielu inicyałów. Kronikę dubnicką wydał Florianus w »Hist. Hung. font, dom.« a urywki z niej Lewicki w Kwart. hist. III. Obszerną rozprawę: »A dubnici krónika« 1899., poświęcił jej Domanovszky.

z kroniki budzińskiej. Własnym oryginalnym dodatkiem kroniki dubnickiej są jedynie wtrącone w opowiadanie Küküllego, zamiast V. rozdziału jego kroniki, rozdziały 154—172, poświęcone wypadkom lat 1345—1355, oraz rozdziały końcowe, t. j. 228—235 opisujące wypadki lat 1474—1479. Lata 1468—1474 zostały zupełnie opuszczone przez autora kroniki dubnickiej, z pod którego pióra wyszło owo zakończenie kroniki [1]).

Najcenniejszą częścią kroniki dubnickiej, zwłaszcza dla dziejów naszych, jest właściwie owo wtrącone opowiadanie o wypadkach lat 1345 — 1355, które przez to samo, że niejednokrotnie powtarza wypadki opisane już przez Küküllego, często nawet z nim sprzecznie, dowodzi, że zostało wtrącone czysto mechanicznie przez autora kroniki dubnickiej i że ono nie jest bynajmniej jego utworem. Ustęp ten najpoetyczniejszy może ze wszystkich kronik węgierskich a odznaczający się przytem dokładnością dat i opowiadania, jest oryginalnym utworem XIV wieku i jednem z najlepszych współczesnych źródeł dla czasów Ludwika W. Poczynając od sprawy neapolitańskiej, opowiada on z wielką systematycznością dzieje owych lat dziesięciu, poświęcając rozdziały 169 i 170 wyprawie litewskiej Ludwika, którą opisuje tak barwnie i dokładnie, że daje przez to jeden z najcenniejszych przyczynków do dziejów polskich XIV. wieku.

Już Endlicher wyraził przypuszczenie, że autorem tego wtrąconego przez kronikę dubnicką opowiadania jest Franciszkanin, który trzymał na ręku króla, ranionego pod Awersą i że jest on identyczny z bratem Janem lektorem, biorącym udział w wyprawie litewskiej, co Pór i Florianus przyjmują bez zastrzeżeń a Huber z pewnemi modyfikacyami. Pór sądzi nawet, że jest to osobistość znana, mianowicie frater Johannes de Agria, Franciszkanin i kaznodzieja królewski, syn żupana Pawła. Jedno i drugie wszakże przypuszczenie jest więcej niż wątpliwem, zwłaszcza, że tok opowiadania wykazuje, iż autor pewne rzeczy raczej słyszał aniżeli był ich naocznym świadkiem. Ponieważ zaś opis wyprawy litewskiej jest w porówna-

---

[1]) Ustęp ten wspomina o walkach Macieja z Polską i Czechami, i mieści w sobie narzekanie, że gdy król niepokoił Polskę, inni nieprzyjaciele pustoszyli tymczasem Węgry.

niu z resztą opowiadania dość zawiły, przeto ów brat Jan, który brał w tej wyprawie udział, za autora tegoż opowiadania w każdym razie nie może być uważany. Wobec tego przyjąć należy za rzecz pewną tylko to, że opowiadanie owo o latach 1345—1355 powstało współcześnie z wypadkami, które opisuje w klasztorze Minorytów w Budzie, prawdopodobnie św. Jana Ewangelisty na zamku i że autor jego, stojący zresztą blizko dworu królewskiego, opiera się nie tylko na własnej obserwacyi i wiarogodnych opowiadaniach, ale i na dokumentach. Nie wiemy wprawdzie, czy i w jakich relacyach pozostawało to opowiadanie ze wspomnianem już praźródłem kronik węgierskich, również minoryckiego pochodzenia, lecz natomiast pewnem jest, że autor jego nie jest identycznym z archidyakonem z Küküllö, Janem, gdyż zachodzą pomiędzy nimi zbyt rażące różnice poglądów, jak np. przy opisie szturmu na Zadar; kiedy u archidyakona z Küküllö bohaterem pierwszej wyprawy neapolitańskiej jest właściwie Stefan Laczkfi, a drugiej Tomasz, brat prymasa Mikołaja, to u naszego autora całe opowiadanie obraca się około osoby króla, co tem więcej uderza, że archidyakon właśnie czyny Ludwika obrał sobie za temat. Widać więc z tego, że Minoryta, piszący to opowiadanie, miał nie tylko lepsze może informacye, ale przedewszystkiem zdolności, objawiające się w całym układzie pracy. W ogólności bowiem dzieło jego w porównaniu z kroniką Jana z Küküllö jest dokładniejsze, obszerniejsze i ściślejsze, a co do konstrukcyi znacznie lepsze tak, że do czasów Ludwika W. jest ono bezwątpienia najcenniejszem źródłem.

VIII.

Oprócz kronik powyżej wymienionych, zaliczyć należy do rodziny budzińskiej cały szereg zapisków i kronik pomniejszych, które nie są niczem innem, jak tylko wyciągami z obszerniejszych tekstów. Do kronik takich należy »Ungarorum historia«, obejmująca czasy od wodza Gézy aż do Władysława II. Jagiellończyka, która jest krótkim wyciągiem tekstu rodziny bu-

dzińskiej, uzupełnionej kilku wiadomościami z XV wieku [1]), oraz kronika krótka [2]) »Chronicon breve«, będąca skróceniem a nawet wyciągiem kroniki budzińskiej. Z pięciu rękopisów tej kroniki jeden, t. j. rękopis Cornidesa, wyzyskuje lepiej tekst kroniki budzińskiej aż do czasów Ludwika W. a po jej wyczerpaniu podaje wiadomości własne aż do śmierci Macieja Korwina, dwa zaś inne t.j. wiedeński i monachijski, sięgające tylko do śmierci Władysława Pogrobowca, wyzyskują lepiej kronikę budzińską dopiero od śmierci Ludwika. Z tymi ostatnimi łączy się tekst, wydany przez Toldy'ego, podający wiadomości własne po rok 1556, oraz najswobodniej wyzyskujący swe źródło, rękopis zagrzebski, wydany przez Knauza, który w wielu miejscach je zmienia, a sięga do czasów Jana Zapolyi. Aczkolwiek źródłem ich wszystkich jest kronika budzińska, to jednak przyjąć trzeba, że nie jest ona ich źródłem bezpośredniem, lecz że one czerpią już z jakiegoś z niej dokonanego wyciągu, przyczem najbliższym oryginału i najwierniej go przechowującym pozostał rękopis Cornidesa.

Zbliżone charakterem do kroniki krótkiej jest kronika zagrzebska i kronika waradyńska, pochodząca ze statutów kościołów w owych miastach, w których do dzisiaj są przechowywane [3]). Powstały one w XIV w., gdyż statuty zagrzebskie pochodzą z lat 1334—1354, a waradyńskie powstały po r. 1374 i to za panowania Ludwika, którego obydwie kroniki wymieniają jako panującego. Obydwie też obejmują czasy od zajęcia kraju przez Węgrów aż po r. 1342 i nie zbyt wiele różnią się od siebie, aczkolwiek zauważyć trzeba, że tekst kroniki waradyńskiej jest więcej zdecydowanym. Pochodzenie ich jest wspólne, chociaż żadna nie kopiowała bezpośrednio z drugiej; nie będąc pracą samoistną, opierają się one na jakiemś wspólnem źródle, do rodziny budzińskiej należącem, a najwięcej zbliżonem do grupy kodeksów Sambucus'a i Acephalus'a.

---

[1]) Rękopis jej z końca XV w. liczący 4 strony, znajduje się w bibliotece nadwornej w Wiedniu.

[2]) Rękopisów tej kroniki mamy 5: a) Cornidesa w bibliotece Telekich w Maros Vásárhely, wydany przez Kovachicha, b) w bibliotece nadwornej w Wiedniu, c) w król. bibliotece w Monachium, d) Genealogia ac nomina regum atque ducum Hungariae, wyd. przez Toldy'ego, e) rękopis zagrzebski, wydany przez Knauza.

[3]) Wydał je Florianus o. c.

Ostatnim wreszcie członkiem rodziny budzińskiej są kroniki Henryka de Mügeln, które, co prawda, poza Węgrami powstały, ale się na źródłach węgierskich opierają. Autor ich, znany śpiewak XIV wieku, pochodził z Mügeln w Miśni i w wędrówkach swych otarł się o dwory czeski, austryacki i węgierski. Na Węgrzech bawił on między rokiem 1346 a 1353 i tu zapoznał się z praźródłem kronik węgierskich, które następnie zużytkował a raczej przetłumaczył w swojej kronice niemieckiej [1]). Rozważyć wszakże trzeba pytanie, w jakiej formie doszło owo praźródło do rąk jego, czy mianowicie nie korzystał z któregoś z rękopisów rodziny wiedeńskiej, a nawet samej kroniki Marka, na co wskazywaćby mogły interpolacye wspólne jemu i tymże kronikom. Po bliższem jednak rozpatrzeniu tych interpolacyi kroniki Henryka de Mügeln okazuje się, że najpierw różnią się one bardzo stylem i formą od interpolacyi rodziny wiedeńskiej, a powtóre, że pozostają w związku ze wspomnianym już ustępem o latach 1152—1167, którego kroniki rodziny wiedeńskiej nie posiadają. Wobec tego widocznem jest, że interpolacyi tych nie czerpał Henryk de Mügeln z kronik rodziny wiedeńskiej, ale wprost z owej zaginionej dziś kroniki XII w., która tamtym także kronikom służyła za źródło. Wobec tego odrzucić musimy przypuszczenie, jakoby tekst rodziny wiedeńskiej wraz z ustępami weń interpolowanymi służył Henrykowi za podstawę jego kroniki. Podstawą tą, interpolowaną przez Henryka zaginioną kroniką z XII w., był tekst rodziny budzińskiej, co potwierdza, oprócz zgodności tekstów, najlepiej fakt, że wypadki lat 1152—1167 po interpolowanym ustępie, opowiada on jeszcze raz słowami tekstu tejże rodziny. Dowodzi to zarazem, że ustęp ten został przez autora mechanicznie tylko wtrącony w opowiadanie. Z pomiędzy członków rodziny budzińskiej najbardziej zbliża się kronika Henryka de Mügeln do kodeksów Sambucus'a i Acephala, a zwłaszcza do tego ostatniego i być może, że tekstem jego

---

[1]) Rękopisów tej kroniki mamy aż 9, wszystkie z XV w.: dwa (najlepsze) z początku XV w. w bibliotece w Wolffenbüttel (wedle nich wyd. Kovachicha), dwa w bibliotece królewskiej w Monachium, dwa w bibliotece nadw. w Wiedniu, a po jednym w bibl. ewangelickiego liceum w Pożoniu i w bibl. uniwersytetów w Heidelbergu i Wrocławiu. Porów. Domanovszky, Mügeln Henrik német nyelvü krónikaja, és a rimes krónika.

posługiwał się Henryk przy swojem opracowaniu, a właściwie tłumaczeniu. Oczywiście wobec tego, że kronika ta jest jedynie niemieckiem tłumaczeniem łacińskiego oryginału, nie przynoszącem nic nowego, całą wartość jej stanowić musi ów interpolowany ustęp, składający się z 4 rozdziałów, a opowiadający zdarzenia lat 1152—1167. Zresztą znaczenie tej kroniki jest bardzo małe; roi się ona od błędów, jej tłumaczenie z łaciny jest liche i wykazuje brak gruntowności z powodu pośpiechu. Dość powiedzieć, że autor tłumaczy nieraz jakiś rozdział, nie przeczytawszy go poprzednio i nie znając jego treści; nieraz zaś tłumaczy tak dosłownie, że przekład jest bez sensu. Kilka przykładów najlepiej scharakteryzuje wartość jego tłumaczenia (rozdział 7, 30, 32):

...»in quo quidem conflictu rex Gothorum maximus nomine Aldaricus extitit interemptus«.	...»und maurinus der goten kunig wart erslagen«...
...»in silva Bocon«... (Bakony).	...»in der ynseln die do heyst bocon«...
...»corruente solio confractus corpore«...	...»viel er und prach den leib«.

Powierzchowności tłumaczenia dowodzą liczne kontradykcye, jak np. w rozdziale 72, w którym powiada »und kronten den kunig Andreas«, na to, by zaraz wyjaśnić, dlaczego go nie koronowano. Imiona własne zmienia również do niepoznania. I tak Thana brzmi u niego Kana, Sigismundus-Gygasmundus, Rodanus-Jordan, Mons Noe-perg notre, Seo (-Sajó)-Sawe, Altinburg-tultenpurg, Ladislaus-Kesla, Zug-zang, Sarós-schaib. W doborze materyału nie ma skrupułów i tam, gdzie natrafia na znaczne trudności, opuszcza całe odstępy bez względu na sens. W dodatku przedmiot nie interesował go zbytnio i trudu poznania materyału sobie nie zadawał, zwłaszcza, że stosunków węgierskich nie znał i nieraz wierzył wymysłom. Kronika jego, sięgająca od czasów najdawniejszych aż do podróży włoskiej Karola Roberta, a dedykowana Rudolfowi IV. austryackiemu, powstała najwcześniej w drugiej połowie 1358 r., a najpóźniej przed końcem 1361 r. Późniejsza nieco od niej jest kronika rymowana, przez tegoż Henryka de Mügeln w języku łacińskim napisana, w każdym razie przed 1369 r. a dedykowana

Ludwikowi Wielkiemu. Kronika ta nie jest niczem innem, jak swobodną przeróbką kroniki niemieckiej, uzupełnionej zaledwie kilku wiadomościami, zapamiętanemi przez autora ze studyum źródła łacińskiego, a w kronice niemieckiej opuszczonemi. Język kroniki wskazuje również, iż nie pisano jej na podstawie prozy łacińskiej, lecz niemieckiej, czyli, że autor przetłumaczywszy tekst łaciński na niemieckie, napowrót go potem na rymowaną łacinę przerabiał. Kronika rymowana, doprowadzająca dzieje Węgier tylko do Gézy II. [1]), dzieli się na cztery części, z których każda składa się z prozaicznego wstępu i rymowanego tekstu, o bardzo skomplikowanej i zawiłej strukturze. Kronika ta nie posiada ważniejszego znaczenia jako źródło historyczne, ponieważ samodzielnych wiadomości zupełnie nie przynosi.

IX.

Drugą główną, aczkolwiek mniejszą już rodziną kronik węgierskich, jest rodzina wiedeńska, która, jak wiemy, nie tak wiernie, jak budzińska, przechowała praźródło. Głową tej rodziny jest kronika Marka, której autor w rzeczywistości znany nie jest i tylko tradycya przypisuje ją mnichowi, bratem Markiem zwanemu. Kronikę tę, noszącą tytuł Chronica de gestis Hungarorum, zwą też wiedeńską od miejsca przechowania najlepszego jej rękopisu [2]) (»Chronicon Vin-

---

[1]) Jedyny rękopis tej kroniki, znajdujący się w nadwornej bibliotece w Wiedniu, pochodzi z XV w.; jest on defektem a oryginał kroniki sięgał prawdopodobnie znacznie dalej.

[2]) Kronika ta przechowała się najlepiej w wspaniałym kodeksie z XIV wieku, bogato 142 miniaturami iluminowanym, a znajdującym się w nadwornej bibliotece w Wiedniu. Urywa się on na słowie »quatenus« i dlatego możnaby go uważać za defekt, lecz nie pod względem bibliograficznym, bo po owem »quatenus« następuje kilka wierszy pustych, nie wypełnionych przez pisarza; z rękopisu nie zaginęła więc ani jedna karta. Prócz tego rękopisu, wydanego przez Toldy'ego a ostatnio przez Floriana o. c., mamy jeszcze szereg spokrewnionych z nim kodeksów, prawie zupełnie nie różniących się od niego co do tekstu. Pierwszym z nich jest kodeks Teleki'ch, papierowy, pisany przez kleryka Tomasza i Antoniego de Endrefalva w r. 1462, znajdujący się w Akademii Umiejętności w Budapeszcie; sięga on do r. 1330 i po tekście kroniki wiedeńskiej kończącym się i w nim

dobonense pictum«). Autor jej zaznacza, że starając się usunąć kłamstwa i dotrzeć do prawdy, zestawiał różne kroniki, by na ich podstawie opisać dzieje Węgrów, kończące się w większości kodeksów z r. 1330 opowiadaniem o wyprawie Bazarada, urwanem na słowie »quatenus«; z kodeksu Kaprinai'a widocznem jest wszakże, że oryginał sięgał dalej, zapewne do r. 1342 za praźródłem, na którem kronika zasadniczo się opiera. Praźródło to jednakże wyzyskał on odmiennie i od Szymona de Kéza i od kronik rodziny budzińskiej; zamiast krótkiego wstępu praźródła dał własny, obszerny, z polotem poetyckim napisany, podobnie jak i genesis, którą oparł na własnych studyach biblii i ojców Kościoła [1]). Opowiedziawszy następnie historyę Hunów zgodnie z kronikami rodziny budzińskiej, przy historyi Węgrów odstępuje od nich coraz bardziej; wówczas też rozpoczynają się interpolacye. Pierwszą z nich jak wspomnieliśmy, napotykamy już przy wyliczeniu rodów obcych, mianowicie przy rodzie Hedrich, atoli obszerniejsze wtręty widzimy dopiero od rozdziału 50, jak np. przy opowiadaniu dziejów Salomona:

Kroniki rodziny wiedeńskiej:	Kroniki rodziny budzińskiej:
...»Thesaurum fere inestimabilem. In cuius partitione orta est dis-	...»thesaurum fere inestimabilem, nullusque fuit ex Hungaris, qui ibi lo-

słowem quatenus, zawiera dopiski przepisywaczy. Defektami są dwa inne, t. j. kodeks Beldi, papierowy, pochodzący z końca XV w. lub początku XVI w. (w bibliotece arcybiskupiej w Eger), w którym brakuje 3 rozdziałów w całości, a 4 w części, a który kończy się już zamachem Záha, oraz kodeks Csepreghi, pochodzący z początku XVIII w. (w bibliotece Telekich w Maros-Vásárhely), w którym brakuje ustępu od końca 74 do początku 78 rozdziału, a który podobnie jak pierwszy urywa się na słowie quatenus przy wyprawie Bazarada. Najkompletniejszym ze wszystkich kodeksów jest, przechowywany w bibliotece Uniwersytetu w Budapeszcie, papierowy kodeks Kaprinai, pochodzący z końca XVIII w., który po wyprawie na Bazarada dodaje ustęp: »De obitu regis Karoli et coronatione ducis Lodovici filii eiusdem«. Kroniką tą po Kaindlu zajmowali się w ostatnich czasach Vertésy: »A képes krónika irodalmi jelentösége« 1905., oraz Domanovszky: »Interpolationen der ungarischen Bilderkronik« w Ungarische Rundschau 1912 i w rozprawach swych o innych kronikach, a zwłaszcza w »A budai krónika«.

[1]) ...sicut dicit sacra scriptura et sancti doctores«...
...sicut scribit sanctus Sigilbertus episcopus Antyochenus«

cordia inter regem et ducem, nullusque fuit ex Hungaris, qui ibi locupletatus non fuisset«...	cupletatus non fuisset«...
»Rex autem certificavit eos super hoc prestito iuramento, et securus tunc transivit Tysciam glaciatam super ducem.	»Rex autem certificavit eos super hoc prestito sacramento et tunc securus transivit Tysciam super ducem
Cumque apropinquassent ad proelium, rex apud ecclesiam filii Nog armavit se et coadunavit agmina sua ad dimicandum et impetum fecit super ducem et ducem auxilio suorum fraudulenter destitutum superavit. Principes autem Geyse: Petrud et Bykas, in ipso prelio cum tribus agminibus castrorum verterunt se ad Salomonem sicut sibi promiserant«.	et ducem auxilio suorum fraudulenter destitutum superavit«...

Przy opisie wypadków od św. Władysława do Beli III, autor kroniki wiedeńskiej wciela w szczupły w tem miejscu tekst praźródła tak wiele interpolacyi, że ten ginie wśród nich niemal zupełnie; autor w ramy praźródła wtłacza wprost całą kronikę i dostarcza tu najwięcej wiadomości nowych, z innych źródeł nieznanych, a będących i dla dziejów polskich dosyć dużego znaczenia. Opowiada on tutaj bowiem, między innemi, o wyprawie Kolomana na Ruś, o ucieczce Almusa do Polski, o pomocy udzielonej Borysowi przez Bolesława Krzywoustego [1]), oraz o wyprawie Gejzy II. na Ruś. Jak już wspomnieliśmy, interpolacye te pochodzą z zaginionej dzisiaj kroniki z czasów Beli III i wbrew twierdzeniu Kaindla, okazują się z nielicznymi bardzo wyjątkami zupełnie wiarygodnemi, podobnie jak interpolacye Henryka de Mügeln [2]). Kończą się jednak po czasach Gejzy II i kronika zbliża się znowu do tekstu rodziny budzińskiej, by szerzej omówić panowanie Beli IV i dać wreszcie własne zakończenie o czasach Karola Roberta.

Najulubieńszym bohaterem kroniki jest św. Władysław; Kolomana zaś oczernia, by podnieść Almusa, z którym sympa-

---

[1]) »cepit... Gaab vero fratrem comitis de Cracovia polonum«.

[2]) Wykazali to już dawniej Pauler i Marczali.

tyzuje. Mimo nieświetnej łaciny napisana jest ona barwnie, a niejedno, jak tragedyę Salomona, opisuje piórem, godnem epika. Kronikę Marka cechuje religijność i gorące uczucie patryotyczne, a że charakteryzuje ludzi i wypadki żywo i barwnie kreśli opisy bitew, przyjęła się w opinii węgierskiej najbardziej z pomiędzy wszystkich kronik.

Niewolniczym, a stąd o małej wartości wyciągiem z kroniki wiedeńskiej jest kronika monachijska, która streszcza zwięźle swój pierwowzór, opuszczając z niego wstęp a kończy się wyprawą wołoską Karola Roberta bez oryginalnych dodatków[1]).

Do rodziny wiedeńskiej wypada także zaliczyć Kronikę Jana Turócy'ego, a to ze względu na dwie pierwsze jej części, z kroniki Marka zaczerpnięte. Autor jej pochodzący z komitatu Hont, gdzie się urodził około 1435 r., był wybitnym prawnikiem i zostawszy notaryuszem kuryi sądowej, doszedł do wysokiego stanowiska w sądzie personalnym, postępując szybko po stopniach karyery. Umarł w 1488 r.

Dzieło Turócy'ego, zatytułowane »Chronicon Ungarorum« [2]), a dedykowane Tomaszowi Drágh, kanclerzowi Macieja Korwina, dzieli się na 4 części, w luźnym tylko związku ze sobą pozostające. Dwie pierwsze zawierają właściwie kronikę Marka, w której jedynie historya Hunów została wydatniej rozszerzoną, część trzecia obejmuje kronikę Jana, archidyakona z Küküllö, wierniej tu przechowaną aniżeli w kronice budzińskiej, po której następuje dodatkowo wcielone tu opowiadanie Wawrzyńca de Monacis o Karolu Małym i jego śmierci. Właściwą wartość nadaje wszakże kronice dopiero część czwarta, obejmująca lata 1384—1472, która wyszła z pod pióra samego Turócy'ego. Opiera się on w niej bądź na wiarygodnych współczesnych zapiskach, bądź na ustnych opowiadaniach palatyna Michała Ország (zwłaszcza do czasów Zygmunta luksemburskiego), bądź wreszcie na swoich własnych spostrzeżeniach, tem cenniejszych, iż jako urzędnik na dworze przebywający,

---

[1]) Rękopis pergaminowy z XV w. w bibliotece królewskiej w Monachium.

[2]) Rękopis z końca XV w. w bibliotece nadw. w Wiedniu. Pierwsze wydanie z r. 1488, ostatnie Schwandtnera w Script. rer. Hung. I. Porów. Kaszák I.:»Thuróczi János élete és krónikaja«. 1906.

dobre miewać musiał informacye. Dla nas również ważną jest owa część kroniki ze względu na stosunki polsko-węgierskie w XV w., zwłaszcza dla czasów Władysława Warneńczyka, którymi się obszernie zajmuje. Część ta, pomimo błędnej niekiedy chronologii, jest najważniejszem z kronikarskich źródeł dla czasów Hunyadych, a znaczenie jej podnoszą jeszcze wiadomości, jakie przynosi do historyi kultury swego czasu. Turócy, wielki zwolennik rodziny Hunyadych, odzwierciedla w swojej kronice panujące w epoce tej opinie, a ze względu na swój kierunek jest jeszcze zwolennikiem starej szkoły i ostatnim kronikarzem węgierskim, który nie uległ wpływom humanizmu. Najbliższy mu czasem Antoni Bonfiniusz w odmiennym już zupełnie miał pójść kierunku.

W Krakowie, w marcu 1914.

Dr. Jan Dąbrowski.

CZĘŚĆ URZĘDOWA.

I.

SKŁAD GRONA NAUCZYCIELSKIEGO
przy końcu roku szkolnego 1913/14.

A. Nauczyciele przedmiotów obowiązkowych.

I. Dyrektor zakładu:

1. Bednarski Stanisław, c. k. dyrektor w VI r., radca c. k. Rządu, zawiadowca gabinetu archeologicznego, członek Komisyi filologicznej Akademii Umiejętności w Krakowie.

II. Profesorowie i nauczyciele:

2. Chowaniec Franciszek, prof. w VII r., pomocnik kancelaryjny dyrektora, zawiadowca biblioteki Pomocy koleżeńskiej, członek Komisyi filologicznej Akademii Umiejętności w Krakowie, gospodarz kl. VIII, uczył języka łacińsk. w kl. VIII i greckiego w kl. VII *b* i VIII; tygodniowo godzin . . . . 14.

3. Czuczyński Aleksander, dr. fil., prof. w VIII r., członek c. k. Komisyi egzaminacyjnej dla nauczycieli szkół wydziałowych w Krakowie, zawiadowca zbiorów do nauki historyi i geografii, uczył historyi w kl. II *a*, historyi i geografii w kl. VI, VII *a* + *b* i VIII; tygodniowo godzin . . . . . . 17.

4. Dyduch Tomasz, prof. w VIII r., zawiadowca zbiorów do nauki historyi naturalnej, w półroczu I: uczył matematyki w kl. I *a* i historyi naturalnej w kl. I *a* + *b*, II *a* + *b*, V i VI, w półroczu II: historyi naturalnej w kl. I *a* + *b*, II *a* + *b*, V i VI i fizyki w kl. IV; tygodniowo godzin . . . . 16.

5. Gołba Franciszek, ks., dr. św. teol., prof. w VII r., docent prywatny Uniw. Jagiell., exhortator dla klas III—VIII, uczył religii w kl. III *a* + *b*, IV, V, VI, VII *a* + *b* i VIII; tygodniowo godzin . . . . 16.

6. Jakóbiec Jan, dr. fil., prof. w VIII r., członek c. k. Komisyi egzaminacyjnej dla kandydatów na nauczycieli rysunków odręcznych, w półroczu I: gospodarz kl. IV, uczył w obu półroczach języka niemieckiego w kl. III *a* + *b*, IV i V; tygodniowo godzin . . . . 16.

7. Jaworek Piotr, prof., członek Komisyi językowej Akad. Umiejętności w Krakowie, zawiadowca niemieck. oddziału biblioteki dla uczniów, gospodarz klasy VII *b*, uczył języka niemieckiego w kl. VI, VII *a* + *b* i VIII; tygodniowo godzin . 16.

8. Kurek Władysław, prof., gospodarz klasy VI, kierownik nauki strzelania, zawiadowca polskiego działu biblioteki dla uczniów, uczył języka łacińskiego w kl. VI i VII *a* + *b*; tygodniowo godzin . . . . 16.

9. Olszewski Bronisław, prof., w półroczu I na urlopie; w półroczu II uczył rysunków w kl. I *a* + *b*, II *a* + *b*, III *a* + *b* i IV i kaligrafii w kl. I *a* + *b*; tygodniowo godzin 16.

10. Paulisz Zygmunt, prof. w VIII r., członek Komisyi językowej Akademii Umiejętności w Krakowie, uczył języka polskiego w kl. I *a*, III *a* + *b*, VI i VIII, tygodniowo godzin 16.

11. Pelczar Jan, prof. w VII r., radca szkolny, członek Komisyi filologicznej Akademii Umiejętności w Krakowie, w półroczu I uczył języka greckiego w kl. V i VII; tygodniowo godzin 9; w półroczu II na urlopie.

12. Piątkiewicz Bronisław, prof., kierownik drużyn skautowych, zawiadowca gabinetu fizycznego, gospodarz kl. VII *a*, uczył matematyki w kl. VII *a* i VIII i fizyki w kl. VII *a* + *b* i VIII; tygodniowo godzin . . . . 16.

13. Sajdak Jan, dr. fil., prof., docent pryw. Uniw. Jagiell., członek Komisyi filologicznej i Komitetu wydawnictwa Ojców Kościoła Akad. Umiej. w Krakowie, w półroczu I uczył języka greckiego w kl. IV i VI, w półroczu II w kl. VI i VII *a*; tygodniowo godzin . . . . 9.

14. Skibiński Mieczysław, dr. fil., prof. w VIII r., uczył historyi w kl. I *b*, historyi i geografii w kl. III *a* + *b*, IV i V; tygodniowo godzin . . . . 18.

15. Stein Ignacy, prof. w VIII r., członek Komisyi językowej Akademii Umiej. w Krakowie, przez cały rok szkolny na urlopie dla kierowania szkołami prywatnemi Tow. S. L. w Białej.

16. Stożek Włodzimierz, prof., uczył w półroczu I matematyki w kl. I *b*, II *a* + *b*, IV, V i VI, tygodniowo godzin 18; w półroczu II matematyki w kl. IV, V i VI; tygodniowo godzin 9.

17. Ujejski Józef, dr. fil., prof., członek Komisyi literackiej Akademii Umiej. w Krakowie, uczył języka polskiego w kl. IV, V i VII *a* + *b* i propedeutyki filoz. w kl. VII *a* + *b* i VIII; tygodniowo godzin . . . . 16.

III. Zastępcy nauczycieli:

18. Broda Teodor, zast. naucz., gospodarz kl. I *b*, uczył języka łacińskiego w kl. I *a* + *b* i II *b*; tygodniowo godzin 18.

19. Czerwenka Franciszek Erwin, egz. zast. naucz., w półroczu I uczył rysunków w kl. I *a* + *b*, II *a* + *b*, III *a* + *b* i IV i kaligrafii w kl. I *a* + *b*, tygodniowo godzin 16; w półroczu II na urlopie.

20. Grzybowski Józef, egz. zast. naucz., gospodarz klasy III *b*, uczył języka łacińskiego w kl. III *a* + *b* i greckiego w kl. III *b*; tygodniowo godzin . . . . 17.

21. Jura Albin, egz. zast. naucz., w półroczu I gospodarz kl. III *a*, uczył matematyki w kl. III *a* + *b* i VII *b*, geografii w kl. I *a* i fizyki w kl. III *a* + *b* i IV; w półroczu II gospodarz klasy I *a*, uczył geografii w kl. I *a*, matematyki w kl. I *a*, III *a* + *b* i VII *b* i fizyki w kl. III *a* + *b*; w obu półroczach tygodniowo godzin . . . . 18.

22. Kaszyczko Mikołaj, egz. zast. naucz., w półroczu I gospodarz klasy II *a*, uczył języka łacińskiego w kl. II *a* i polskiego w kl. I *b* i II *a* + *b*, tygodniowo godzin 17; w półroczu II gospodarz klasy IV, uczył języka łacińskiego w kl. II *a*, IV i V; tygodniowo godzin . . . . 18.

23. Reiss Józef, dr. fil., egz. zast. naucz., przez cały rok na urlopie.

24. Wacławik Jan, egz. zast. naucz., w półroczu I gospodarz kl. I *a*, w półr. II gosp. klasy II *a*, uczył w obu półr. języka niemieckiego w kl. I *a* + *b* i II *a* + *b*; tygodn. godz. 18.

25. Wantuch Andrzej, egz. zast. naucz., gospodarz

klasy V, uczył w półroczu I języka łacińskiego w kl. IV i V i greckiego w kl. III *a*, tygodniowo godzin 17; w półroczu II języka greckiego w kl. IV i V; tygodniowo godzin . . . . 9.

26. Wojtusiak Michał, ks., zast. naucz., uczył religii w kl. I *a* + *b* i II *a* + *b*; tygodniowo godzin . . . . 8.

IV. Asystenci:

Oleś Andrzej, dr. praw, asystent przy nauce rysunku, zajęty tygodniowo godzin . . . . 14.

V. Nauczyciel religii mojżeszowej:

Rosenmann Dawid, dr. fil., egz. zast. naucz., uczył religii mojżeszowej w 8 klasach; tygodniowo godzin . . . 8.

B. Nauczyciele przedmiotów nadobowiązkowych.

1. Czuczyński Aleksander, j. w., uczył w półroczu II dziejów ojczystych w kl. VIII; tygodniowo godzin . . . . 1.

2. Towarzystwo *The Anson School* uczyło języka francuskiego w 3 oddziałach, w każdym po 2 godziny; tygodniowo godzin . . . . 6.

3. Czerwenka Franciszek Erwin, j. w., uczył rysunku w półroczu I w 2 oddziałach; tygodniowo godzin . 4

4. Olszewski Bronisław, j. w., uczył rysunku w półroczu II w 2 oddziałach; tygodniowo godzin . . . . 4.

5. Chowaniec Franciszek, j. w., uczył stenografii w 2 oddziałach, w każdym po 1 godz.; tygodniowo godzin 2.

6. Suchanek Jan, prof. c. k. szkoły realnej I., uczył geometryi wykreślnej; tygodniowo godzin . . . . 2.

7. Bursa Stanisław, uczył śpiewu w 2 oddziałach, w każdym po 2 godz.; tygodniowo godzin . . . . 4.

8. Towarzystwo gimnastyczne Sokół krakowski udzielało nauki gimnastyki w 4 oddziałach, w każdym po 2 godziny; tygodniowo godzin . . . . 8.

C. Służba.

1. Gabryel Józef, tercyan.
2. Karelus Józef, sługa pomocniczy.
3. Pogan Antoni, » »

II.

Zmiany w gronie nauczycielskiem.

A) Odeszli:

1. G r a b o w s k i T a d e u s z S t a n i s ł a w, dr. fil., nauczyciel c. k. gimnazym I z polskim językiem wykładowym w Tarnopolu, przydzielony do służby w tutejszym zakładzie, otrzymał posadę nauczyciela w filii tutejszego zakładu. (Rp. R. S. Kr. z 3/8 1913 L. 13.339/IV).

2. K r a w c z y k A n t o n i, nauczyciel c. k. gimnazym I w Rzeszowie, przydzielony do służby w tutejszym zakładzie, otrzymał posadę rzeczywistego nauczyciela w c. k. gimnazyum św. Anny w Krakowie (Rp. R. S. Kr. z 17/8 1913 L. 13.502).

3. M u s z y ń s k i-M u c h a J e r z y, egz. zast. naucz., został przeniesiony w tym samym charakterze do c. k. gimnazyum św. Anny w Krakowie (Rp. R. S. Kr. z 9/8 1913 L. 13.229/IV).

4. P i e k a r c z y k S t a n i s ł a w, egz. zast. naucz., otrzymał posadę rzeczywistego nauczyciela w c. k. gimnazyum w Żółkwi (Rp. R. S. Kr. z 22/7 1913 L. 12.226/IV).

5. P l u c i ń s k i K a z i m i e r z, zast. naucz., uwolniony od obowiązków nauczycielskich (Rp. R. S. Kr. z 18/7 1913 L. 13.103/IV).

B) Przybyli:

a) Nauczyciele :

1. P i ą t k i e w i c z B r o n i s ł a w, nauczyciel c. k. gimnazyum w Wadowicach, przydzielony do służby w c. k. gimnazyum św. Anny w Krakowie, otrzymał posadę nauczyciela w tutejszym zakładzie (Rp. R. S. Kr. z 3/8 1913 L. 13.271/IV).

b) Zastępcy nauczycieli :

2. B r o d a T e o d o r, zast. naucz. c. k. gimnazyum III w Krakowie, przeniesiony został w tym samym charakterze do tutejszego zakładu (Rp. R. S. Kr. z 9/8 1913 L. 13.229/IV).

3. C h m i e l J ó z e f, egz. zast. naucz. c. k. seminaryum nauczycielskiego w Kętach, przeniesiony został w tym samym charakterze do tutejszego zakładu (Rp. R. S. Kr. z 14/1 1914 L. 22.097/IV ex 1913).

4. D ą b r o w s k i J a n, dr. fil., egz. zast. naucz. c. k. gimnazyum III w Krakowie, przeniesiony został w tym samym charakterze do tutejszego zakładu (Rp. R. S. Kr. z 3/9 1913 L. 15.251).

5. Gardziel Stanisław, zast. naucz. c. k. gimnazyum w Bochni, przeniesiony został w tym samym charakterze do tutejszego zakładu (Rp. R. S. Kr. z 16/1 1914 L. 751/IV).

C) Urlop otrzymali:

a) Profesorowie:

1. Olszewski Bronisław dla poratowania zdrowia na przeciąg półrocza I (Rp. R. S. Kr. z 22/9 1913 L. 16.317).
2. Pelczar Jan dla poratowania zdrowia na przeciąg półrocza II (Rp. R. S. Kr. z 15/1 1914 L. 458/IV).
3. Stein Ignacy na rok szk. 1913/14 dla kierowania szkołami prywatnemi Tow. S. L. w Białej (Rp. R. S. Kr. z 9/5 1913 L. 7.440/IV).
4. Piątkiewicz Bronisław dla wzięcia udziału w kursie celem wykształcenia nauczycieli w opiece nad młodzieżą, który odbył się w Wiedniu, na czas od 10 do 30 maja 1914 (Rp. Pr. R. S. Kr. z 29/4 1914 L. 188/pr. R. S. Kr.

b) Zastępcy nauczycieli:

5. Czerwenka Franciszek na przeciąg II półrocza (Rp. R. S. Kr. z 18/12 1913 L. 22.550/IV).
6. Reiss Józef w celach naukowych na przeciąg półrocza I r. szk. 1913/14 (Rp. R. S. Kr. z 10/5 1913 L. 7.262) i na przeciąg półrocza II (Rp. R. S. Kr. z 15/1 1914 L. 21.729/IV ex 1913).

D) Zniżkę godzin otrzymali:

1. Pelczar Jan z powodu niepomyślnego stanu zdrowia na przeciąg półrocza I 1913/14 (Rp. R. S. Kr. z 16/9 1913 L. 15.306/IV).
2. Sajdak Jan jako docent pryw. Uniw. Jagiell., na przeciąg półrocza I 1913/14 (Rp. R. S. Kr. z 18/7 1913 L. 9.593/IV) i na przeciąg półrocza II (Rp. R. S. Kr. z 15/1 1914 L. 23.375/IV ex 1913).
3. Stożek Włodzimierz dla prowadzenia ćwiczeń w seminaryum matematycznem Uniw. Jagiell. na przeciąg półr. II 1913/14 (Rp. R. S. Kr. z 14/1 1914 L. 22.097/IV ex 1913).
4. Wantuch Andrzej celem przygotowania się do egzaminu nauczycielskiego na przeciąg półrocza II 1913/14 (Rp. R. S. Kr. z 14/1 1914 L. 119/IV).

E) Dodatek pięcioletni otrzymali:

1. Pelczar Jan otrzymał V dodatek pięcioletni do płacy (Rp. R. S. Kr. z 7/6 1914 L. 9.473/IV).

2. Ks. Dr. Gołba Franciszek otrzymał IV dodatek pięcioletni (Rp. R. S. Kr. z 5/9 1913 L. 15.354/IV).

3. Jaworek Piotr otrzymał II dodatek pięcioletni (Rp. R. S. Kr. z 7/6 1914 L. 9.472/IV).

4. Dr. Sajdak Jan otrzymał I dodatek pięcioletni (Rp. R. S. Kr. z 7/6 1914 L. 9.475/IV).

5. Stein Ignacy otrzymał III dodatek pięcioletni (Rp. R. S. Kr. z 7/6 1914 L. 9.474).

6. Dr. Reiss Józef otrzymał dodatek starszeństwa (Rp. R. S. Kr. z 17/12 1913 L. 22.422/IV).

F) Wyższą rangę otrzymał:

Ks. Dr. Gołba Franciszek posunięty został do rangi VII (Reskr. Min. w. i o. z 30/12 1913 L. 32.915, intim. R. S. Kr. z 16/1 1914 L. 598/IV).

III.

W r. szk. 1913/14 nauka wszystkich przedmiotów we wszystkich klasach, oprócz historyi ojczystej w kl. VIII, odbywała się według nowego planu, który c. k. Rada szkolna krajowa rozporządzeniem z dnia 2. sierpnia 1909 L. 44.242 wprowadziła na podstawie przyzwolenia, udzielonego reskryptem J. E. Pana Ministra w. i o. z dnia 6. lipca 1909 L. 24.587.

Liczba godzin,
w której udzielano nauki poszczególnych przedmiotów w r. szk. 1913/14.

L. p.	PRZEDMIOT	KLASA								Razem
		I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	
1	Religia	2	2	2	2	2	2	2	2	16
2	Język polski	3	4	3	3	3	3	3	4	26
3	Język łaciński	6	6	6	6	6	6	5	5	46
4	Język grecki	—	—	5	4	5	5	4	5	28
5	Język niemiecki . . .	5	4	4	4	4	4	4	4	33
6	Historya	2	2	2	2	3	3	4	3	21
7	Geografia	2	2	2	2	1	1	—	—	10
8	Matematyka	3	3	3	3	3	3	3	2	23
9	Nauki przyrodnicze .	2	2	—	—	3	2	—	—	9
10	Fizyka i chemia . . .	—	—	2	3	—	—	4	3	12
11	Propedeutyka filozof. .	—	—	—	—	—	—	1	2	3
12	Rysunki	2	2	2	2	—	—	—	—	8
13	Kaligrafia	1	—	—	—	—	—	—	—	1
	Razem	28	27	31	31	30	29	30	30	236

1. Wykaz ukończonej lektury w językach klasycznych i nowszych.

A. Język polski.

Klasa V. *a) Lektura szkolna:* Prócz Wypisów Próchnickiego i Wojciechowskiego, Mickiewicza Pan Tadeusz. Słowackiego Bielecki i Ojciec zadżumionych. Fredry Zemsta. Szekspira Juliusz Cezar. Skargi Kazania o miłości ojczyzny.
b) Lektura domowa: Sienkiewicza Trylogia.

Klasa VI. *a) Lektura szkolna*: Prócz Wypisów Tarnowskiego i Wójcika, Kochanowskiego Odprawa posłów i Treny. Krasickiego Satyry. Niemcewicza Powrót posła i Felińskiego Barbara Radziwiłłówna. *b) Lektura domowa:* Górnickiego Dworzanin cz. I i II. Skargi Kazania sejmowe. Paska Pamiętniki. Sienkiewicza Trylogia. Rzewuskiego Listopad.

Klasa VII *a*+*b*. *a) Lektura szkolna*: Prócz Wypisów Tarnowskiego i Próchnickiego cz. I i II. Felińskiego Barbara Radziwiłłówna. Mickiewicza Ballady i romanse, Dziady, Sonety krymskie, Konrad Wallenrod i Księgi narodu i pielgrzymstwa polskiego. Malczewskiego Marya. *b) Lektura domowa*: Fredry Śluby panieńskie i Pan Jowialski. Goszczyńskiego Zamek Kaniowski.

Klasa VIII. *a) Lektura szkolna*: Prócz Wypisów Tarnowskiego i Próchnickiego cz. II. Słowackiego Godzina myśli, Kordyan, Anhelli, Genezis ducha (w wyjątkach) i Król Duch (I). Krasińskiego Nieboska komedya, Irydion, Przedświt i Psalmy przyszłości. Wyspiańskiego Warszawianka. *b) Lektura domowa*: Słowackiego Lilla Weneda, Horsztyński i Beniowski. Korzeniowskiego Kollokacya i Karpaccy górale. Wyspiańskiego Wesele.

B. Język łaciński.

a) Lektura szkolna:

Klasa III *a*+*b*. Nepos: Miltiades, Themistocles, Aristides, Cimon, Pelopidas, Epaminondas, Agesilaus, Hannibal, Thrasybulus. Memorowano: Mill. c. 3. § 3—5. Them. c. VII. Epam. c. IV. 2—5.

Klasa IV. Caes.: Comm. de bell. Gall. I, II 15—28; III, IV, V 8—23, VII 36—53 i 68—90. Memorowano: Caes. De b. Gall. IV. 7 i 8.

Klasa V. Caes.: De bell. Gal. VII. — Ovidius: (wyd. Sinki) Metam. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 12, 13, 18, 19 i 26. Fasti 2. Tristium 2 i 6. Amor. 2 i 3. Livius XXI. — Memorowano: Ovid. Metam. ustęp w. 1—4. Cztery wieki w. 1—55. Bunt Gigantów w. 1—12. Narada bogów w. 15—29. Potop w. 1—14. Deukalion i Pyrra w. 63—68 Faëton w. 21—38.

Klasa VI. Sallustius: De bell. Iug. — Cic.: In Catil. I. — Vergilius: Bucol. I. Georg. II 109—176 i IV 458—540. Aen. I (w skróceniu) i II. Memorowano: Verg. Aen. I 1—33 i 199—233.

Klasa VII*a*+*b*. Cic. De imperio Cn. Pompei, pro Archia poëta i de officiis I (w skróceniu). — Verg. Aen. IV (wyjątki) i VI. Memorowano: Cic. de imp. Cn. Pomp. c. 6 i 16. Verg. Aen. IV 16 wierszy.

Klasa VIII. Hor.: Carm. I 1, 3, 4, 6, 7, 8, 9, 10, 14, 18, 20, 21, 22, 23, 26, 29, 31, 34, 35 i 37. II 1, 2, 3, 6, 7, 10, 13, 14, 16, 17 i 18. III 1, 2, 3, 4, 5, 6, 8, 9 13, 18, 23 i 30. IV 3 i 7. Epod. 2 i 7. Sat. I 1 i 5. Epist. I 2. II 3 (1—120). Tac.: Ann. I 1—52. II 41—43, 53—55 i 69—83. III 1—7 i wyjątki z ks. XI—XVI. Memorowano: Hor. C. I 1, 3 i 14. II 3 i 14. III 9 i 30.

b) Lektura prywatna:

Klasa III*a*. Bławut: Neposa (Conon, Thrasybulus i Phocion). Furgalski: (Thrasybulus, Hamilcar, Phocion, Alcibiades i Conon). Gabryś: (Thrasybulus, Conon, Alcibiades, Phocion, Datames i Hamilcar). Jeż: (Conon). Kulczyński: (Conon i Phocion). Makomaski: (Conon, Phocion, Alcibiades i Thrasybulus). Oczko: (Phocion i Thrasybulus). Pilch: (Conon i Phocion). Szczytnicki: (Phocion). Klimczyk: (Hamilcar, Phocion i Thrasybulus).

Klasa III*b*. Bader: (Phocion, Hamilcar, Alcibiades i Datames) i z Lhomond-Holzera (Viri illustres 1, 3, 5, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 17, 18, 19, 21, 30, 34 i 43). Dragan: (Hamilcar, Phocion i Thrasybulus). Friedmann: (Conon, Phocion i Thrasybulus). Kozieł: (Conon, Hamilcar, Datames, Phocion i Thrasybulus). Lupa: (Thrasybulus i Phocion). Radwański: (Datames, Conon, Alcibiades i Thrasybulus). Rutowski: (Thrasybulus). Rażny: (Hamilcar). Scherer: (Conon, Alcibiades, Thrasybulus, Phocion i Hamilcar). Z Lhomond-Holzera (Viri illustres 1, 5, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 21, 24, 30, 34 i 47). Sperling: (Życiorysy Kornel. Neposa w całości i Curtiusa Rufusa w wyborze Frączkiewicza). Splichal: (Hamilcar, Phocion, Conon i Thrasybulus). Staszkiewicz: (Phocion i Hamilcar). Wenzel: (Conon, Phocion, Hamilcar i Thrasybulus).

Klasa IV. Caes. Comm. de bel. Gall. II 11—14 i 29—35: (Borejko, Kobylański i Szarek). V 1—7. VI 1—19: (Bogucki i Kałuski).

Klasa V. Ovidius (wyd. Sinki). Metam. 8: Frommer. 23: Czernik. 21: Czernik, Frommer, Hamerlak, Rappaport, Rumian, Sperling, Taborski, Winiarz, Wójcik i Zajączkowski. 17: Döllinger, Frommer, Jakubowski, Szokało, Timer, Wójcik i Woźniak. 11: Jakubowski. Fasti 3: Bincer, Czernik, Döllinger, Frommer, Hamerlak, Kunachowicz, Opołka, Rappaport, Rumian, Sperling, Szokało, Timer, Winiarz, Wójcik i Zajączkowski. 6: Czernik, Döllinger, Frommer, Hamerlak, Kunachowicz, Mund, Opołka, Pappaport, Rumian, Sperling, Szokało, Timer, Winiarz, Wójcik i Zajączkowski. 8: Frommer. 4: Hamerlak, Mund, Rumian, Sperling, Szokało, Timer, Winiarz i Zajączkowski. Tristium 3: Brückner, Czernik, Frommer, Sperling i Zajączkowski.

5: Czernik, Frommer, Sperling i Zajączkowski. Tibullus 3 i Propertius 2: Frommer. Livius I 1—30: Brückner, Chudyba, Frommer, Hamerlak, Opołka, Rappaport, Sikorski, Sperling, Winiarz, Wójcik i Zajączkowski. I 1—40: Kreppel. I (w całości) Loch i Trawiński.

Klasa VI. Verg. Georg. I 1—42, 118—159, 351—514; II 319—345, 458—540: (Galos, Moszkowski, Mund i Wilga). Aen. VII: (Marusiński, Rogoż i Szewczyk). VIII: (Barański i Marusiński). IX i X: (Kornblum i Polaczek).

Klasa VII*a*. Verg. Aen. IX i X: (Goliński, Kornblum i Wachholz). Cic. Lael.: (Goliński, Kornblum i Wachholz).

Klasa VII*b*. Cic. Lael.: (Flasza). Cic. Tuscul. Disp. II: (Patlikowski). Verg. partes selectae ex Aen. VII i VIII: (Flasza). Georg. I 1—42, 118—159, 351—514; II 319—345, 458—540 (Sondel).

Klasa VIII. Hor. Carm. I 34; II 20; III 21, 28, 29. Sat. I 5 (Czapnicki). Carm. IV 1, 2, 4, 5, 6 i II 12 (Häussler). Sat. I 4, 5, 9 (Lilienthal). Carm. III 21 i 28; IV 5, 7, 12 i 15. Epod.: 1, 4, 5, 7 i 10. Sat. I 5 (Luzar). Carm. IV 1, 2, 4, 5, 6, 11 i 12 (Parczyński). Sat. I 4 i 5. Verg. Aen. VII (Pindela). Verg. Aen. IX (Kahane).

c) Tematy wypracowań piśmiennych przy końcu obu półroczy:

Klasa V. Półrocze I. Ovid. Metam.: »Śmierć Orfeusza«.
» II. Liv. III. 26.
Klasa VI. Półrocze I. Sall. Bell. Iug. cap. 86.
» II. Verg. II 701—720.
Klasa VII*a*. Półrocze I. Cic. pro Archia poëta § 26—28.
» II. Verg. Aen. XII 791—812.
Klasa VII*b*. Półrocze I. Cic. pro Archia poëta § 23—24
» II. Verg. Aen. X 439—459.
Klasa VIII. Półrocze I. Hor. Sat. I 9, 1—22.
» II. Tacit. Ann. IV 8.

C. Język grecki.

a) Lektura szkolna:

Klasa V. Xen. Anab. (Chrestom. Fiderera): 1, 2, 4, 6, 7, 11 i 12. Xen. Comm. I. Hom. Il. I i III. — Memorowano: Hom. Il. I 1—76, 215—218 i 254—264.

Klasa VI. Hom. Il. II, III, IV, V, VI, VII, IX i XVI. Herodota I 1—5, 23—24; II 2; III 39—43; V 35—38, 97; VI 43—45, 94—120; VII 1—25, 44—57, 198—238.

Klasa VII*a*. Hom. Od. I 1—96, V, VI (w wyjątk.), VII, XI, XIII i XIV (w wyjątkach), XVI i XXII (w wyjątkach). Demost.: Philip. II. Platona Apologia. — Memorowano z Apologii. cap. 3 i 11.

Klasa VII*b*. Hom. Od. I 1—250, V, VI, VII, IX, XVI i XIX. Dem. Phil. III; Platona Apologia. — Memorowano Hom. Od. I 1—25 i Dem. Phil. III 1—3.

Klasa VIII. Platona Apologia (od roz. 25 do końca). Faidon (według chrestomatyi Jędrzejowskiego). Sofoklesa Król Edyp. Hom. Od. XX—XXIV (w wyborze). — Memorowano: Sofokl. Oed. Tyr. 1—15

b) Lektura prywatna:

Klasa V. Hom. Il. II: Bincer, Brückner, Chudyba, Döllinger, Frommer, Hamerlak, König, Kreppel, Loch, Sikorski, Sperling, Timer, Trawiński, Winiarz, Wójcik i Zajączkowski. Hom. Il. VII: Szokało, Wójcik i Woźniak. VIII: Bielecki. IX: Opołka. XIX: Niemiński, Rappaport, Rumian, Trawiński i Wójcik.

Klasa VI. Hom. Il. VIII czytali wszyscy uczniowie.

Klasa VII*a*. Hom. Od. III, IV i IX czytali wszyscy uczniowie. Hom. Od. XV: Goliński, Kornblum i Wachholz. Hom. Od. XX: Maczuga. Platona Fedon: Jamróz, Löbel, Pittner, Pudek i Rospond.

Klasa VII*b*. Hom. Od. II, III, XII, XV, XVII, XX i XXIV (Sondel). VIII: (Flasza, Sobór i Sondel). Demost. Ol. I, II i III (Sondel). Dem. de pace (Flasza).

Klasa VIII. Platona Protagoras: Czapnicki i Lilienthal. Hom. Od. II: Lupa i Pieniążek. III: Wyderka. XII: Bieniasz i Pieniążek. XVIII: Cichacki, Wyderka i Neuberg. XX: Eibenschütz, Danek i Döllinger. Sofokl. Aias: Lilienthal. Philoctetes: Czapnicki.

c) Tematy wypracowań piśmiennych:

Klasa V. Półrocze I: Xen. Anab. 1) Śmierć Pantei § 1–4; 2) Śmierć Cyrusa § 1—3.
Półrocze II: 3) Hom. Il. II 1–21; 4) Hom. Il. IV 68—91.

Klasa VI. Półrocze I: 1) Hom. Il. II 23–47; 2) Hom. Il. VI 5—11 lub 90—102; 3) Hom. Il. VII 1–17 lub 16—32; 4) Hom. Il. XIV 1—16 lub XVI 1—19.
Półrocze II: 1) Hom. Il. XVI 112—134; 2) Herod. VII 1—24; 3) Herod. VIII 2—3 i 4) Herod. IX 1–2.

Klasa VII*a*. Półrocze I: 1) Hom. Od. V 1—20; 2) Hom. Od. IX 231—252; 3) Hom. Od. XVII 1—26.
Półrocze II: 1) Hom. Od. X 1—10 lub 13—24; 2) Demost. Olynth. I 19—20; 3) Plat. Polit. V 19.

Klasa VII*b*. Półrocze I: 1) Hom. Od. XI 405—426; 2) Hom. Od. XVIII 1–24; 3) Hom. Od. XIX 467—475 lub 479—490.
Półrocze II: 1) Dem. περὶ τῶν ἐν Χερ. § 21—23; 2) Ol. III 14—16; 3) Plato. Crit. 5.

Klasa VIII. Półrocze I: 1) Platona Protag. 12; 2) Platona Georg. 42; 3) Platona Symp. 30.
Półrocze II: 1) Platona Politeia III 17; 2) Soph. Phil. 254—275; 3) Soph. Antyg. 1064—1090.

D. Język niemiecki.

a) Lektura szkolna:

Klasa VI. Prócz Wypisów Ippoldta i Stylo, Goethego Reineke Fuchs i Hermann und Dorothea. Lessinga Minna v. Barnhelm.

Klasa VII*a*+*b*. Prócz Wypisów Ippoldta i Stylo, Schillera Die Jungfrau v. Orleans, Maria Stuart, Walllensteins Lager und die Piccolomini.

Klasa VIII. Prócz Wypisów Ippoldta i Stylo, Goethego Faust I. Teil. Schillera Die Braut v. Messina i Maria Stuart. Shakespeara Hamlet.

b) Lektura prywatna:

Uczniowie klasy III i IV czytali po kilka powiastek i podań z wydawnictw T. N. S. W., a mianowicie: Grimma Kinder- und Hausmärchen i Hebbla Schatzkästlein. I tak:

Klasa III*a*. Bławut (5), Bodzek (2), Furgalski (6), Gabryś (3), Jasicki (2), Kuryło (2), Makomaski (6), Oczko (4), Rapacz (3), Szczepanek (3), Szczudło (2).

Klasa III*b*. Bader (13), Bednarski (5), Bobrzecki (3), Dragan (6), Friedmann (6), Kozieł (5), König (5), Kuraba (4), Kwiatkowski (3), Lupa (7), Mnich (3), Motoła (3), Pięta (2), Radwański (12), Ražny (2), Rutowski (7), Ryba (2), Scherer (13), Sieprawski (2), Sperling (14), Splichal (4), Staszkiewicz (8), Walas (6) i Wenzel (13).

Klasa IV. Bałys (4), Banaś (2), Bogucki (11), Bruśnicki (4), Ganther (5), Giermek (2), Himmelblau (5), Kałuski (20), Kisielewski (5), Kobylański (10), Kulinowski (2), Lehr (3), Lichoń (2), Marszałek (9), Mnich (3), Rutowski (4), Skotnicki (5), Wasylkiewicz (2), Wiśniowski (2) i Zgodziński (2).

Klasa V. Brückner: Lessing, Minna von Barnhelm. Hauff, die Karawane. Körner, Zriny. Chudyba: Schiller, Die Jungfrau von Orleans. Lessing, Minna von Barnhelm. Kôrner, Zriny. Eichendorff, Aus dem Leben eines Taugenichts. Hauff, Die Karawane. Fouquè, Undine. Chamisso, Peter Schlemihl. Döllinger: Eichendorff, Aus dem Leben eines Taugenichts. Hauff, Die Karawane. Chamisso, Peter Schlemihl. Frommer: Schiller, Die Jungfrau von Orleans, Die Räuber. Goethe, Hermann und Dorothea. Grillparzer, Die Ahnfrau, König Ottokars Glück und Ende, Libussa, Der Traum, ein Leben, Des Meeres und der Liebe Wellen. Lessing, Minna von Barnhelm. Körner, Zriny. Kleist, Der zerbrochene Krug, Die Hermannsschlacht. Eichendorff, Aus dem Leben eines Taugenichts. Shakespeare, Julius Cäsar. Gawron: Eichendorff, Aus dem Leben eines Taugenichts. Hamerlak: Eichendorff, Aus dem Leben eines Taugenichts, Rudolf von Baumbach, Die vergessene Glocke, Die vier Evangelisten. König: Eichendorff, Aus dem Leben eines Taugenichts. Goethe, Reinecke Fuchs, Fouquė, Undine. Kunachowicz: Lessing, Minna von Barnhelm. Loch: Eichendorff, Aus dem Leben eines Taugenichts. Hauff, Die Karawane. Rappaport: Schiller, Die Jungfrau von Orleans. Lessing, Minna von Barnhelm. Grillparzer, Die Ahnfrau, König Ottokars Glück und Ende, Der arme Spielmann, Libussa, Der Traum, ein Leben, Des Meeres und der Liebe Wellen. Kleist, Der zerbrochene Krug, Die Hermannsschlacht. Chamisso, Peter Schlemihl. Sikorski: Eichendorff, Aus dem Leben eines Taugenichts. Sperling: Schiller, Die Jungfrau von Orleans, Die Räuber, Kabale und Liebe, Die Verschwörung des Fiesco zu Genua, Semele. Goethe, Hermann und Dorothea. Grillparzer, Die Ahnfrau, Der Traum ein Leben, Weh dem, der lügt. Kleist, Der zerbrochene Krug. Hauff, Der Scheik von Allessandria. Chamisso, Peter Schlemihl. Körner,

Zriny. Shakespeare, König Richard III., Julius Cäsar, Coriolanus. Timer: Hauff, Die Karawane. Chamisso, Peter Schlemihl. Trawiński: Eichendorff, Aus dem Leben eines Taugenichts. Hauff, Die Karawane. Winiarz: Eichendorff, Aus dem Leben eines Taugenichts, Rudolf von Baumbach, Die vergessene Glocke, Die vier Evangelisten. Wójcik: Eichendorff, Aus dem Leben eines Taugenichts. Hauff, Die Karawane. Woźniak: Hauff, Die Karawane. Zajączkowski: Schiller, Die Jungfrau von Orleans, Die Räuber, Die Verschwörung des Fiesco zu Genua, Kabale und Liebe. Goethe, Hermann und Dorothea, Achilleïs. Lessing, Minna von Barnhelm. Eichendorff, Aus dem Leben eines Taugenichts. Hauff, Die Karawane. Chamisso, Peter Schlemihl. Körner, Zriny. Shakespeare, Julius Cäsar, Der Kaufmann von Venedig, König Johann, König Richard II., König Heinrich V. Fouquè, Undine.

Klasa VI. Barański: Racine, Athalia, Phädra. Lessing, Emilia Galotti. Molieere, der Geizige. Koeb: Schiller, Die Räuber. Lessing, Philotas, Faust. Shakespeare, Macbeth. Marusiński: Kleist, Hermannsschlacht, Käthchen von Heilbronn, Der zerbrochene Krug, Prinz von Homburg. Marlowe, Doctor Faustus. Freytag, Die Journalisten, De la Motte Fouquè, Undine. Goethe, Götz von Berlichingen. Moszkowski: Schiller, Die Räuber. Lessing, Emilia Galotti. Mund: Lessing, Philotas, Emilia Galotti. Schiller, Die Räuber. Rogoż: De la Motte Fouquè, Undine. Szewczyk: Goethe, Götz von Berlichingen. Lessing, Philotas, Emilia Galotti. Tilles: Lessing, Miss Sara Sampson, Philotas, Emilia Galotti, Nathan der Weise. Goethe, Götz von Berlichingen. Schiller, Die Räuber. Wilga: Hebel, Schatzkästlein. Schiller, Die Räuber, Lessing, Faust.

Klasa VII*a*. Goliński: Weh dem, der lügt. Harhat: Zriny. Jamróz: Oberon. Kornblum: Oberon. Löbel: Egmont, Don Karlos. Maczuga: Oberon. Miński: Die Journalisten. Skowron: Ein Volksfeind. Sappho, Die Leiden des jungen Werthers. Stach: Die Kultur der Kulturlosen. Steinberg: Geschichte der Abderiten. Wachholz: Egmont, Don Karlos. Włodzimirski J.: Zriny. Włodzimirski K.: Geschichte der Abderiten, Die Journalisten.

Klasa VII*b*. Kózka: Lessing, Nathan der Weise. Grillparzer, Weh dem, der lügt. Patlikowski: Wieland, Geschichte der Abderiten. Sondel: Möbius, Die Planeten. Lessing, Emilia Galotti.

Klasa VIII. Berger: Der Einfluss der Natur auf das menschliche Leben. Czapnicki: Judith. Eibenschütz: Coriolanus. Frommer: Macbeth. Hradil: Die Kometen. Die geistige Kultur dar Völker. Der Vulkanismus. Die Leiden des jungen Werthers. Lilienthal: Torquato Tasso. Metzger: Judith. Pindela: Maria Stuart. Rose I.: Die Hamburgische Dramaturgie.

2. Przedmioty względnie obowiązkowe i nadobowiązkowe.

a) Religia mojżeszowa.

Klasa I. Z modlitewn.: Modl. »szmone esre« jako część modl. porannej. Z hist. biblij.: Treść I i II ks. Mojż., ze szczególnem uwzględnieniem 10 przykazań.

Klasa II. Z modlitewn.: Modl. »jisztabach« do »szma«, jako część modlitwy porannej. Z hist. biblij.: Treść III, IV, V ks. Mojż., księgi Jozuego i Sędziów.

Klasa III. Z modlitewn.: Modl. »hallel« i modl. na piątek wieczór. Z hist. biblij.: Dzieje israelskie od króla Saula do upadku państwa israelskiego.

Klasa IV. Z modlitewn.: Modlitwy poranne na sobotę. Z hist. biblij.: Dzieje judzkiego państwa, ze szczególnem uwzględnieniem działalności proroków.

Klasa V. Z biblii: Kilkanaście wyimków z I. ks. Mojżesza. Z historyi: Dzieje państwa judzkiego od czasów wystąpienia króla Aleksandra W. do rządów ces. Hadryana, ze szczególnem uwzględnieniem działalności naukowej tanaitów.

Klasa VI. Z biblii: Objaśnienie niektórych wyimków z Jezajasza. Z etyki: Objaśnienie I. rozdz. »Sentencyi Praojców«.

Klasa VII. Z etyki: Objaśnienie najważniejszych zdań z IV, V i VI rozdz. »Sentencyi Praojców.

Klasa VIII. Z historyi: Dzieje Żydów w dyasporze ze szczególnem uwzględnieniem dziejów Żydów w Polsce.

b) Język ruski.

Elementarna nauka czytania i pisania na podstawie czytanki Bohdana Łepkiego. Czytanie z ćwiczeniami w opowiadaniu. Wyuczanie się na pamięć i wygłaszanie piękniejszych utworów poetycznych, poprzednio dokładnie objaśnionych. Kurzoryczne czytanie ustępów łatwiejszych. Przygodne zwracanie uwagi uczniów na podobieństwo i różnice między językiem ruskim a polskim. Najważniejsze wiadomości z gramatyki obok odmiany rzeczowników i czasowników.

Wypracowania piśmienne 2 miesięcznie; rodzaje wypracowań: odpisywanie z czytanki, dyktaty, pisanie z pamięci wyuczonych poprzednio utworów poetycznych i krótkie wypracowania domowe na podstawie przerobionych ustępów.

c) Język francuski.

Oddział I.

Nauka o dźwiękach. Rodzajnik pewny, niepewny i cząstkowy. Rzeczownik regularny. Przymiotnik regularny (z nieregularnych kilka mniej

ważnych). Liczebnik. Zaimek osob., dzierż., wskazujący, zwrotny, oraz »*en*« i »*y*«. Czasowniki regularne i kilka najważniejszych nieregularnych w *Présent*, *Passé indéfini* i *Futur simple*, oraz strona bierna poznanych czasów. Konstrukcya twierdząca, przecząca i pytająca. Przysłówki i przyimki najważniejsze. Niektóre spójniki. Z zakresu składni: praktyczne zaznajomienie się ze sposobem używania rodzajnika, najpospolitszych czasów, główną zasadą szyku francuskiego; wyrażenie: *C'est* .., *qui*. Pod względem rzeczowym przeroboiono w sposób konwersacyjny pierwszych 37 lekcyi, zawartych w I. części podręcznika Ansona. Obejmują one materyał życia codziennego. Wypracowań piśmiennych domowych zadawano co tydzień jedno z zakresu materyału w szkole przerobionego.

Oddział II.

Rzeczownik. Tworzenie liczby mnogiej nieregularnych rzeczowników. Rodzajnik pewny przed literą »*h*«. Tworzenie liczby mnogiej i rodzaju żeńskiego przymiotników. Przymiotniki nieregularne: *beau*, *bon*, *nouveau* i inne. Zaimek »*mon*« i »*ma*« przed samogłoską. Zaimki nieokreślone. Czasownik: *Impératif*, *Imparfait*, czasowniki zwrotne w *Présent*, *Passé indéfini* i *Futur*, *Participe présent*. Tworzenie przysłówków. Stopniowanie przysłówków. Pod względem rzeczowym przerobiono w sposób konwerzacyjny końcowe lekcye, zawarte w części I., oraz kilka ustępów z części II. podręcznika Ansona. Konwerzacya ta opierała się na tematach pogody, roślin, zwierząt, podróży i t. p. Jedno wypracowanie domowe w tygodniu, a co dwa tygodnie dyktat.

Oddział III.

Rzeczowniki nieregularne. Czasowniki regularne i nieregularne we wszystkich czasach. Pod względem rzeczowym przerobiono poszczególne ustępy, zawarte w części II. podręcznika Ansona w sposób ściśle konwerzacyjny. Czytano nadto anegdoty oraz *morceau choisis* wybitniejszych autorów francuskich. Dwa do trzech wypracowań domowych, a jeden lub dwa dyktaty miesięcznie.

d) Rysunki.

Oddział I.

Rysowanie i malowanie przedmiotów z natury, wnętrz, architektury, — trudniejsze zadania perspektywiczne, — rysunek ornamentalny i kompozycya, — początki rysunku figuralnego z odlewów gipsowych.

Oddział II.

Tensam zakres na wyższym poziomie, — dalszy ciąg rysunku figuralnego (częściowo według żywego modelu).

e) Geometrya wykreślna.

Nauki tej udzielano pierwszy raz tego roku szkolnego w jednym oddziale w 2 godzinach tygodniowo.

Rzuty prostokątne brył graniastych, rysowane z poglądu. Zasadnicze zagadnienia, dotyczące punktu, prostej i płaszczyzny, rozwiązywane przy pomocy rzutów prostokątnych na dwie płaszczyzny rzutów wzajemnie prostopadłe z uwzględnieniem rzutu prostokątnego na płaszczyznę boczną lub inne płaszczyzny rzucające. Kłady płaszczyzn rzucających i dowolnie nachylonych oraz obroty utworów geometrycznych około osi obrotu do rzutni prostopadłych lub na rzutniach leżących. Zastosowanie kładów i obrotów do wyznaczania rzeczywistych wielkości odcinków i kątów. Wykreślanie rzutów wielościanów, przekrojów płaskich i siatek tychże brył. Cienie wielościanów przy świetle równoległem. Rzut aksonometryczny prostokątny i ukośny (t. zw. perspektywa kawalerska). Przenikanie się graniastosłupów i ostrosłupów.

f) Stenografia.

Oddział I.

Alfabet, końcówki, zrostki; bezpośrednie łączenie spółgłosek (konsonantyzm), pośrednie łączenie spółgłosek z samogłoskami (wokalizm), tworzenie wyrazów, skracanie wyrazów w temacie, w odmianie, stałe skracanie, znaczniki. Cwiczenia w czytaniu i pisaniu.

Oddział II.

Przegląd alfabetyczny znaczników i stałych skróceń (zdań i zwrotów), skracanie w zdaniach, tworzenie znaczników szczegółowych. Ćwiczenia w pisaniu i czytaniu.

g) Śpiew.

Oddział I.

Grafika pisma nutowego z ćwiczeniami praktycznemi. Zasady muzyki z szczególnem uwzględnieniem rytmiki. Wartości nut oraz interwalów do nony. Nauka trafiania odległości w kombinowanych ćwiczeniach. Śpiewanie piosnek na jeden, dwa i trzy głosy.

Oddzial II.

Przerabiano głosami i w komplecie pieśni religijne do wykonania podczas mszy św. na chór męski trzygłosowy i czterogłosowy, oraz na chór mieszany czterogłosowy. Przy sposobności przerabiania nowych utworów dawano uczniom wyjaśnienia, dotyczące życia poszczególnych kompozytorów i ich stanowiska, jakie zajmują w historycznym rozwoju sztuki. Przerabiano też pieśni swojskie, przeważnie z zakresu melopei ludowej w układach Galla, Maszyńskiego, Bursy, Münchheimera i Żeleńskiego.

h) Nauka gimnastyki.

Nauki gimnastyki udziela uczniom tutejszego zakładu Tow. gimnastyczne »Sokół« pod kierunkiem egzaminowanych nauczycieli już 29-ty rok w 4-ch oddziałach w 7 godzinach tygodniowo.

Tok lekcyi w ciągu godziny podzielony był na 4 grupy, a mianowicie: naprzód przez 20 minut ćwiczenia wolne, następnie przez 15 minut ćwiczenia w zwieszeniu na przyrządach, 10 minut gra albo zabawa ruchowa, w końcu 15 minut ćwiczenia w podporze na przzrządach, przeplatane głębokiem oddechaniem dla uspokojenia tętna, przyśpieszonego zabawą.

Zasób ćwiczeń. Z ćwiczeń wolnych jako wspólne: ruchy ramion, tułowia i nóg; jako ćwiczenia miejscowe lub postępowe: musztra zastępu i plutonu, pochody kierunkowe.

Ćwiczenia na przyrządach, — w oddziałach niższych jako »ćwiczenia na przyrządach wspólne«, — w oddziale wyższym jako »ćwiczenia w zastępach«, przy pomocy przodowników.

Ćwiczenia na przyrządach szweckich, głównie prostujące, a przeciwdziałające szkodliwym skutkom długiego siedzenia w szkole.

Materyał ćwiczebny podzielono i przerabiano w ciągu roku w każdym z poszczególnych oddziałów, jak następuje:

Oddział I. (klasa I).

Cwiczenia rzędowe w zastępie i plutonie, tworzenie kolumn do ćwiczeń wolnych, postawy i zmiany postaw na miejscu i z miejsca; ćwiczenia ramion i nóg we wszystkich kierunkach i położeniach, wszelkie rodzaje chodu, biegu i skoków, podpory leżące bez przyrządów i na przyrządach, zwieszenia na drabinie poziomej i skośnej, na łacie i ściance szczeblowej; biegi i krążenia na krążniku jako ćwiczenia wstępne, wspinania się na linie i żerdziach; podpory i zmiany na belce z łękami, na poręczach, drążku i ławeczkach.

Z gier przerobiono: trzeciaka, dwojaka, chiński mur, prześcig, rzucankę piłką w kole, wyzywanego, kotka i myszkę i wyścig w kole.

Oddział II. (kl. II—IV).

Ćwiczenia rzędowe w zastępie i plutonie, w szeregu i rzędzie, obroty ciała w miejscu i w czasie pochodu. Tworzenie czwórek z dwurzędu i na odwrót z czwórek dwurzędu. Ćwiczenia wolne z laską drewnianą i żelazną, ciążkami. Ćwiczenia nóg: skoki ponad wywijadło, ławkę i rząd ławek, skok przez belkę z łękami, w wyż i w dal. Ćwiczenia w skoku przez kozła lub konia. Zwieszenia na drążku, kółkach, orczyku, drabinie skośnej i poziomej. Pochody w zwieszeniu na rękach różnymi chwytami. Chuśtania i krążenia na krążniku we wszystkich kierunkach. Mocowania się wolne, pchadłem i liną. Wspinania na linie i dwużerdziach. Bieg płaski na 60—80 kroków na boisku, rzuty kulą i kamieniem.

Z gier przerobiono: pięstówkę, palanta, wyrywkę, prześcig z odmianą podwójną i łapankę.

Oddział III. (kl. V—VIII).

Ćwiczenia rzędowe złożone w zastępie i plutonie, tworzenie czwórek i dwurzędu, pochody skośne, zachodzenia, przybierania, zwroty ciała i głowy we wszystkich kierunkach. Cwiczenia wolne laskami żelaznemi, ciążkami, maczugami, ćwiczenia laską w dwójkę lub trójkę jako ćwiczenia

towarzyskie. Skoki wolne w wyż, w dal, w głąb, z pomostu i ponad wywijadło z miejsca i z rozbiegu. Skoki mięszane na kożle, koniu, wspinania się na drabinie, linie i żerdziach; ćwiczenia równowagi na ławeczkach i belce, ćwiczenia na drążku, poręczach, kółkach, orczyku i krążniku, wreszcie bieg płaski i z przeszkodami.

Oddział IV.

Cwiczenie przodowników.

IV.

Tematy wypracowań piśmiennych.

a) W języku polskim.

KLASA V.

1. Zamek Horeszków (szk.). 2. Jaki pożytek wyniosłem z wakacyi? (dom.). 3. Ostatni z Horeszków chociaż po kądzieli (szk.). 4. Za co spoczywa na Wawelu ks. Józef Poniatowski? (Mowa wygłoszona na poranku, urządzonym na pamiątkę setnej rocznicy zgonu bohatera) (dom.). 5. Jan Bielecki a Jacek Soplica (szk.). 6. Prawda historyczna »w gminnych dziejach«. Na podstawie »Popasu w Upicie« A. Mickiewicza (szk.). 7. Charakterystyka dowolnie wybranej postaci z »Trylogii« Sienkiewicza (dom.). 8. Tragedya Brutusa. Na podstawie dramatu Szekspira p. t. Juliusz Cezar (szk.). 9. Intryga Rejenta w »Zemście« Fredry« (dom.). 10. Pojęcie ojczyzny u Skargi i Libelta (szk.).

KLASA VI.

1. Przyjęcie chrześcijaństwa w Polsce jako motyw cywilizacyjny (szk.). 2. Co i jak czytać należy? (dom.). 3. Wykształcenie dworzanina u Górnickiego (szk.). 4. »Cnota skarb wielki, cnota klejnot drogi. Tegoć nie wydrze nieprzyjaciel srogi, nie spali ogień, nie zabierze woda« (dom.). 5. Miłość ojczyzny u Skargi (szk.). 6. Pan Pasek jako żołnierz (szk.). 7. Miłe złego początki, lecz koniec żałosny (dom.). 8. Ludwik Strawiński. Charakterystyka (szk.). 9. Woda, jej znaczenie i użytek (dom.). 10. Starościna i Szarmancki jako przedstawiciele francuszczyzny (szk.).

KLASA VII *a*.

1. »Sarmatyzm« Starosty w »Powrocie posła« (szk.). 2. »Pamięcią wielkich w ojczyźnie ludzi dźwiga się naród, krzepi się duch«. Szujski (dom.). 3. Czy Brodziński był klasykiem, czy romantykiem? (szk.). 4. Pogląd na świat zawarty we filomackiej poezyi A. Mickiewicza (dom.). 5. Związek ideowy między I, II i III częścią »Dziadów« (szk.). 6. Przyroda Krymu. Na podst. sonetów A. Mickiewicza (szk.). 7. Rozważyć zdanie Mickiewicza: »Nauką i pieniądzmi drudzy cię wzbogacą. Mądrość musisz sam z siebie własną zdobyć pracą« (dom.). 8. Konrad a Gustaw (szk.). 9. Rola Napoleona III w dziejach Europy (dom.). 10. Humor w »Panu Tadeuszu« (szk.).

KLASA VII *b*.

1. Tendencya w »Powrocie posła« (szk.). 2. Per aspera ad astra! (dom.). 3. Franciszek Morawski wobec walki klasyków z romantykami (szk.). 4. Pierwiastek ludowy w balladach A. Mickiewicza (dom.). 5. Klasyczność Grażyny (szk.). 6. Zalety dobrego wodza. Według mowy Cycerona: »De imperio Cn. Pompei« (szk.). 7. Do wyboru: a) Konrad Wallenrod i Korsarz Byrona. Porównanie bohaterów w obu utworach. b) Jak pojmował A. Mickiewicz zadanie i wartość poezyi? Na podst. Konrada Wallenroda (dom.). 8. Konrad a ks. Piotr (szk.). 9. Wiosna ludów. Rok 1848. (dom.). 10. Pessymizm Malczewskiego (szk.).

KLASA VIII.

1. Autobiografia w »Godzinie myśli« Słowackiego (szk.). 2. Γνῶθι σαυτόν (dom.). 3. Słowacki jako poeta narodowy (szk.). 4. Tu, ne cede malis, sed contra audentior ito (dom.). 5. Rewolucya społeczna w »Nieboskiej komedyi« (szk.). 6. Romantyzm polski (szk.). 7. »Nauka bez cnoty jako miecz u szalonego i sobie i ludziom szkodzi«. Kochanowski (dom.). 8. a) Wybór zawodu. b) Mowa pożegnalna do kolegów (szk.).

Tematy ćwiczeń w wymowie.

KLASA VII *a*+*b*.

1. Bard polski Czartoryskiego (Goliński, Kannenberg i Zawrzykraj). 2. Tło historyczne »Barbary« Felińskiego (Löbel,

Bern. i Zajiček). 3. Obóz klasyków (Patlikowski). 4. Gustaw a Werther (Skowron). 5. Wallenrod i Lara (Löbel). 6. Wallenrod i Korsarz (Wachholtz). 7. Obrazy przyrody w »Panu Tadeuszu« (Löbel i Sondel). 8. Tło historyczne »Pana Tadeusza« (Pittner i Patlikowski). 9. Subjektywizm w »Panu Tadeuszu« (Skowron i Zawrzykraj). 10. Drobna szlachta w »Panu Tadeuszu« (Chudyba i Kobylski). 11. Jacek Soplica (Wachholtz i Daniszewski). 12. Sędzia (Strzebak i Kraut). 13. Podkomorzy (Prokesz i Kociołek). 14. Wojski (Paraszczak i Zajiček). 15. Gerwazy (Borowiecki i Kosek). 16. Protazy (Döllinger i Barglik). 17. Maciej Różeczka (Goliński i Kózka). 18. Tadeusz (Maczuga i Moskal). 19. Hrabia (Rospond i Henneberg). 20. Rejent (Stach i Sobór). 21. Assesor (Kukuczka i Olszowski). 22. Rykow (Steinberg i Gąsior). 23. Płut (Miński i Flasza). 24. Telimena (Harhat i Pilch). 25. Zosia (Kornblum i Czarnecki). 26. Filozofia Malczewskiego (Wachholtz i Zawrzykraj).

KLASA VIII.

1. Marya Konopnicka (Lupa). 2. Twórczość Żeromskiego (Messinger). 3. O Reymoncie (Neuberg). 4. O Wyspiańskim (Lilienthal, Metzger i Czapnicki). 5. Powstańcza poezya Anczyca (Ptak). 6. Powstanie listopadowe i Wawel u Wyspiańskiego (Kahane. 7. Utwory Wyspiańskiego na tle 1831 r. (Rose I.). 8. Jan Kasprowicz (Berger i Häussler). 9. Typy polskie w Sienkiewiczu (Pieniążek). 10. O Sienkiewiczu (Frommer). 11. L. Rydel (Reiner). 12. B. Prus (Bilczewski).

b) W języku niemieckim.

KLASA V.

1. Inhaltsangabe eines beliebigen Lesestückes (szk.). 2. Welche hochherzige Taten führt mir ins Gedächtnis Johanna Sebus von Goethe? (dom.). 3. Die Folgen einer guten Tat (szk.). 4. Eine Übersetzung aus dem Polnischen (dom.). 5. Ein Vergleich zwischen »Graf von Habsburg von Schiller und »Des Sängers Fluch« von Uhland (dom.). 6. Meine Freuden und Leiden im Winter (dom.). 7. Die oekonomische Bedeutung der sibirischen Eisenbahn (szk.). 8. Die Sturmflut: (Auf Grund des Lesestückes:

»Eine Sturmnacht auf der Hullig« (dom.). 9. Unter welchen Einflüssen entwickelte sich Goethe in seiner Kindheit? (szk.). 10. Einige Situationsbilder aus Schillers Balladen (dom.). 11. Die Seelengrösse römischer Helden. (Auf Grund der Lektüre der Gedichte von Schack und Kinkel (szk.). 12. Eine Übersetzung aus dem Polnischen (dom.).

KLASA VI.

1. Reinekes Beziehung zu Henning u. seinem Geschlecht. (Nach der Schullektüre) (dom.). 2. Gudruns Begegung mit Herwig und Ortwin (szk.). 3. Wer geringe Dinge wenig acht't, sich um geringere Mühe macht. (Im Anschluss an Goethes »Legende«) (szk.). 4. Eine Übersetzung aus dem Polnischen (dom.). 5. Womit beschenkt Zeus den Dichter für den Entgang der materiellen Güter? (szk.). Die Abenteuer der drei Maler in einem Alpentale. (Nach dem Lesestücke »Der Überfall« (dom.) 7. Die Schilderung des Städtchens in »Hermann und Dorothea« (szk.). 8. Der Grundgedanke der Uhlandschen Ballade »Das Glück von Edenhall« (dom.). 9. Eine Klosterschule im Mittelalter (szk.). 10. Was verdankte Goethe seinem Aufenthalte in Leipzig? (dom.). 11. Plan und Aufbau der Städte im Mittelalter (szk.). 12. Eine Übersetzung aus dem Polnischen (dom.).

KLASA VII $a + b$.

1. Die Jugend der Jungfrau v. Orleans (szk.). 2. Zur Auswahl: a) Mein Lieblingsheld im Nibelungenliede. b) Der Zwist der Königinnen im Nibelungenliede (dom.). 3. Goethes Ansicht über den Weltverkehr (szk.). 4. Frankreichs politische Lage vor dem Auftreten der Jungfrau von Orleans (dom.). 5. Das Wesen der ritterlichen Poesie (szk.). 6. Walter von der Vogelweide über sich selbst und seine Zeitgenossen (dom.). 7. Warum stellt Maria Stuart die Kompetenz der englischen Richter in Abrede? (szk.). 8. Zur Wahl: a) Der Kronrat. b) Die Parkszene in Schillers Maria Stuart (szk.). 9. Lessings Verdienste um die deutsche Litteratur (dom.).

KLASA VIII.

1. Die Entwicklung des Fauststoffes bis auf Goethe (szk.). 2. Zur Auswahl: a) Ein Bild der städtischen Kultur. (Nach

Schillers Spaziergang. b) Wer mit dem Leben spielt, kommt nie zurecht, wer sich nicht selbst befiehlt, bleibt immer Knecht (dom.). 3. Die Paktszene in Goethes Faust (szk.). 4. Die Psychologie des Kindes. (Nach dem Lesestücke »Die Appelschnut«) (dom.). 5. Welche Gefühle und Gedanken erregt in mir die Erinnerung an den heldenmütigen Tod des Fürsten Poniatowski? (szk.). 6. Welche Rolle spielt das Chor in der Braut von Messina? (dom.). 8. a) Wird in Shakespeares »Hamlet« eine grosse Tat auf eine Seele gelegt, die dieser Tat nicht gewachsen? (Versuch einer Polemik mit Goethe). b) Welche Forderungen stellt Shakespeare an die Bühne in »Hamlet«? (dom.).

V.

Stan zbiorów naukowych.

A. Biblioteka.

I. Dla nauczycieli.

W r. 1913/14 zakupiono: Skałkowski, Książę Józef. — Dembiński, Polska na przełomie. — Zubrzycki, Utwór kształtu. — Muthesius, Sztuka stosowana. — Brückner, Dzieje języka polskiego. Wyd. II. — Wiek XIX. Sto lat myśli polskiej. Tom VII i VIII. — Tenner, Estetyka żywego słowa. — Ajschylos, Dzieła. Przełożył J. Kasprowicz. — Ofterdigen, Powieść Nowalisa. Przełożył Franc. Mirandola. — Leonardo da Vinci, Pisma wybrane. Przekł. Leop. Staff. — Kubala, Wojna Szwecka. — Jacob, Praktische Methodik des mathem. Unterrichtes. — Zenz, Geschichte der Pädagogik. — Jarosch, Methodik des Unterrichtes in der darstellenden Geometrie. — Einhorn, Übungsaufgaben der darstellenden Geometrie. — Siegel, Methodik des Unterrichtes in der philosophischen Propädeutik. — Wagner u. Kobilinski, 1) Leitfaden der griechischen u. römischen Altertümer. 2) Sonderheft enthaltend 24 Bildertafeln und Pläne. — Pazaurek, Guter und schlechter Geschmack. — C. Julii Caesaris commentarii de bello Gallico. Erklärt von

R. Menge. Anhang. — Weissenfels, 1) Horaz, seine Bedeutung für das Gymnasium. 2) Loci disputationis Horatianae ad discipulorum usus. 3) Kernfragen des höheren Unterrichtes. Neue Folge. — Willamowitz-Moellendorf, Sappho und Simonides. — C. Julii Caesaris Gallischer Krieg von Fügner. Text. — C. Julii Caesaris de bello Gallico Commentarii VII von Friess. — Festschrift dem königl. Wilhelms Gymnasium in Magdeburg dargebracht von Direktor und Mitgliedern des Kollegiums. — Auswahl aus Plutarch von Schickinger. I. Teil: Text, II. Teil: Anmerkungen. — Lateinisches Lesebuch für Gymnasium von Ernst Sewera und Simchen. 2 Teile. — Hellas, Griechisches Lesebuch von Haupt. I. Teil: Text, II. Teil: Anmerkungen. — Müllner, 1) Erdkunde für Mittelschulen. V. Teil für die sechste Klasse. 2) Erdkunde für Mittelschulen. Ausgabe für die VI. Klasse. — Lhomond-Holzer, Urbis Romae viri illustres. Neubearbeitet von Planck u. Minner. — Des Cornelius Nepos Lebensbeschreibungen von Fügner. Text, Kommentar u. Hilfsheft. — Des C. Sallustius Crispus Bellum Iugurthinum von Stegmann. Text u. Kommentar. — Roemer, Homerische Aufsätze. — Münch, Vermischte Aufsätze. — Nohl, Hilfsheft zu Cicero. — Biese, Die Entwickelung des Naturgefühls bei den Römern. — Scheindler, Methodik des Unterrichtes in der lateinischen Sprache.

Prenumerowano: Przegląd polski, Bibliotekę warszawską, Muzeum, Pamiętnik literacki, Rocznik Tow. miłośników historyi i zabytków m. Krakowa, Przewodnik bibliograficzny, Poradnik językowy, Kształt i barwa, Eos, Scriptor Latinus, Zeitschrift für die oesterr. Gymnasien, Neue Jahrbücher für das klassische Altertum u. die Pädagogik, Zeitschrift für Zeichen- u. Kunstunterricht, Mitteilungen des Vereins der Freunde des humanistischen Gymnasiums, Das humanistische Gymnasium, Zeitschrift für reales Leben (Körperliche Erziehung) i Glotta.

W darze otrzymano: Wydawnictwa Akademii Umiej. w Krakowie z r. 1913/14, a od Ministerstwa w. i o. Monatshefte für Mathematik und Physik. Rocznik XXIV. Sprawozdanie z VI. konferencyi dyrektorów szkół średnich. Dar c. k. Rady szk. krajowej.

B) Gabinet dla archeologii i historyi sztuki.

Prenumerowano: Archäologischer Anzeiger za 1914 r. Zakupiono: Pfuhl, Die griechische Malerei.

C) Gabinet geograficznio-historyczny.

W roku szk. 1913/14 zakupiono: Sydow-Habenicht, Europa. — Freytag, Verkehrskarte von Oesterreich-Ungarn. — Neumann, Wallenstein und Tilly im Kriegsrate. — Hoffmann, Eine Wagenburg der Hussiten.

D. Gabinet historyi naturalnej.

W r. 1913/14 zakupiono: Schmeil, Wandtafeln für den zoologischen Unterricht: a) dzik, b) tasiemce. — Baur u. Fischer, a) Anatomische Wandtafeln, 7 tablic. b) Hygienische Wandtafeln, 3 tablice. c) Erste Hilfe bei Unglücksfällen, 6 tablic. Dary: 1) Tetrao tetrix — cietrzew (dar ucznia Juliana Badera). 2) Rogi jelenie — 2 sztuki (dar ucznia Aleksandra Jurowicza).

E) Gabinet fizyczny.

W roku szk. 1913/14 zakupiono: 1) Pompę pneumatyczną systemu »Geryk«, 2) ogniwa Leclanché i 3) busolę Bézarda.

F) Gabinet rysunkowy.

W r. szk. 1913/14 z pomiędzy zakupionych przedmiotów ważniejsze są następujące: 3 wazony, dzban gliniany, filiżanka ze spodkiem, garnuszek niebieski, latarnia stajenna, polewaczka, bańka na naftę, dzbanek blaszany niebieski, kasetka, puszka na listy, samowar, lichtarz, rura betonowa, menażka cynkowa, łyżka z drzewa, chochla, wałek, pałka do mięsa, ławeczka krakowska, 2 koszyczki na owoce, 3 różne koszyki, krowa rzeźbiona z drzewa, sanki z koniem, wózek włoski, torebka góralska, kilimek i 7 sztuk zabawek jaworowskich.

G) Zbiór nut do śpiewu.

W r. szk. 1913/14 zakupiono: 1) Moniuszko, Powrót taty. 2) Mozart, O sanctus Deus, na 3 głosy męskie. 3. Duniecki, Piosnka żołnierza.

2. Dla młodzieży.

a) Dział polski.

W roku 1913/14 zakupiono: Sierakowski, Listy z podróży. — Siedlecki, Jawa. — Rostworowski, Judasz z Kariothu. — Pamiętniki J. Chryzostoma Paska. Opr. Kobzdaj.— Jezierski, Wywiadowcy. — Lenartowicz, Poezye. Wydanie pośmiertne. — Jakubski, W krainach słońca. — Sienkiewicz, Ogniem i Mieczem, Potop i Pan Wołodyjowski. — Konczyński, Królewna Lilijka. — Prus, Placówka. — Weyssenhof, 1) Sprawa Dołęgi. 2) Żywot i myśli Zygmunta Podfilipskiego. — Konczyński, Demostenes. — Zawiliński, Z kresów Polszczyzny. — Pidsudski, 22. stycznia 1863. — Sokolnicki, Skrzynecki. — Pawłowski, Dwernicki. — Kraszewski, Chata za wsią. — Rydel, Przewodnik po katedrze Wawelskiej. — Hupka, Z wędrówki po Indyach. — Witkowski, Wrażenia z południa. — Biesiada literacka. — Iuventus.

Ruch w wypożyczalni w 1913/14 r. przedstawia następujący wykaz:

	KLASA										
	II		III		IV	V	VI	VII		VIII	Razem
	a	*b*	*a*	*b*				*a*	*b*		
Liczba wypożyczonych książek	90	210	150	178	160	156	250	31	50	80	1355
Liczba czyt. uczniów	19	23	25	13	26	23	27	10	13	7	186

Prof. Władysław Kurek.

b) Dział niemiecki.

W r. 1913/14 zakupiono:

Raimund, Der Verschwender. — Kotzebue, Die deutschen Kleinstädte. — Goethe, Hermann und Dorothea. — Schiller, Wallenstein. — Fouqué, Undine. — Volkmann, T. Lucretius Carus. — Hagen, Die Indogermanen. — Zart,

Bausteine des Weltalls. — Meissner, Tizian. — Scherer, Corregio. — Nevinny, Wilhelm v. Kaulbach. — Kühnel, Leonardo da Vinci. — Mayer, Murillo. — Jantzen, Michelangelo. — Plietsch, Rubens. — Schottmüller, Daniel Chodowiecki. — Dietz, Raffael. — Meissner, Hans Holbein der Jüngere. — Meissner, Albrecht Dürer. — Jantzen, Rembrandt. — Hettner, Moritz v. Schwind. — Osborn, Ludwig Richter. — Schuz, Alfred Rethel. — Heyck, Anselm Feuerbach. — Kosmos, Handweiser für Naturfreunde. Elfter Jahrgang 1914.

Ruch w wypożyczalni w 1913/14 r. przedstawia następujący wykaz:

	KLASA								
	III		IV	V	VI	VII		VIII	Razem
	a	*b*				*a*	*b*		
Liczba wypożyczonych książek	.	9	126	13	51	28	60	52	339
Liczba czyt. uczniów	.	4	27	4	7	8	11	6	67

Prof. Piotr Jaworek.

3. Dla ubogich uczniów.

Do biblioteki »Pomocy koleżeńskiej« zakupiono w 1913/14 r nowych podręczników szkolnych za 278 K. 40 h.

Prof. Franciszek Chowaniec.

VI.

Fizyczny rozwój młodzieży. — Wycieczki. — Gimnastyka. — Skauting. — Organizacya. — Nauka strzelania. — Muzyka. — Obchody. — Czytelnia. — Kółka naukowe.

Młodzież tutejszego zakładu przebywała podczas przestanków między godzinami na obszernym dziedzińcu, a w zimie nadto na ogrzewanych korytarzach. W tym czasie otwierano okna i wietrzono sale szkolne.

Na koloniach wakacyjnych w Porębie W. było przez całe wakacye 6 uczniów.

Uczniowie korzystali po zniżonych cenach z toru ślizgawkowego na placu powystawowym (Oleandry), który dzierżawił i utrzymywał Akademicki związek sportowy.

Wycieczki poza Kraków odbywały się zawsze pod kierownictwem i opieką nauczycieli. Nadto zwiedzali uczniowie z fachowymi nauczycielami zakłady fabryczne, muzea, galerye obrazów i zaznajamiali się z zabytkami przeszłości m. Krakowa.

Dalsze i bliższe wycieczki urządzili w 1913/14 r.:

1) 1/11 prof. Dyduch z 6 uczniami kl. V i VI do Czarnego Stawu, Świnnicy i do Gąsienicowych Stawów.

2) 25/4 p. Grzybowski z 16 uczn. kl. III *a*+*b* na Bielany, do wodociągów i tunelu wodociągowego.

3) 23/5 prof. Dyduch i p. Broda z 26 uczniami kl. I *a*+*b* na Krzemionki.

4) 23/5 p. Grzybowski z 14 uczn. kl. III *b* na Olszę i Prądnik Czerwony.

5) 30/5 p. Wacławik z 20 uczn. kl. II *a* do Rudawy, Dubia, Paczołtowic, Czerny i Krzeszowic.

6) 30/5 p. Dr. Dąbrowski z 27 uczn. kl. II *b* do Czerny i Krzeszowic.

7) 30/5, 31/5 i 1/6 p. Grzybowski z 24 uczniami kl. III *a*+*b* do Ojcowa.

WYMARSZ DRUŻYN Z KOSZAR NA STRZELNICĘ.

POCHÓD DRUŻYN NA STRZELNICĘ.

8) 30/5 prof. Dyduch z 6 uczn. kl. V—VIII do Zakopanego, Czarnego Stawu, przez Zawrat do pięciu Stawów i Morskiego Oka.

9) 31/5 p. Koszyczko z 11 uczn. kl. IV do Skały Kmity, Zabierzowa, Kochanowa i Rudawy.

10) 1/6 p. Broda z 21 uczn. kl. I *b* na Panieńskie Skały i Bielany.

11) 20/6 prof. Kurek i p. Grzybowski z 70 uczn. kl. III—VI do salin w Wieliczce.

12) Wycieczka strzelców do Wiednia.

Centralny Komitet »Austr. państwowego Związku strzeleckiego«, liczącego 800 organizacyi we wszystkich krajach monarchii a 30.000 członków, organizując tego roku w dniach 31 maja, 1 i 2 czerwca strzelanie konkursowe w Wiedniu pod protektoratem Jego Ces. i Król. Wysok. Arcyksięcia Leopolda Salwatora, zaprosił do współudziału w strzelaniu jako gości także galicyjskich uczniów wszystkich szkół średnich, w których udzielano nauki strzelania. Wobec ograniczonej liczby uczestników każdy zakład średni m. Krakowa i 22 miast galicyjskich wysłał tylko pewną liczbę uczniów, zawisłą od ogólnej liczby pobierających naukę strzelania, mianowicie 5 uczniów, jeżeli liczba ogólna nie przrkraczała 50, 8 uczniów, jeżeli liczba strzelających wynosiła 100, wreszcie 10, jeżeli ogólna liczba wynosiła ponad 100 uczniów. Uczestnicy musieli nadto mieć ukończony rok 17-ty, a nie mogli przekroczyć 23-go roku życia. Do strzelców przyłączyla się jako wycieczka naukowa, licząca przeszlo 100 uczniów szkół średnich krakowskich. Między nimi było 13 uczniów i muzyka tutejszego zakładu, licząca 40 kapelistów, wzmocniona 12 strzelcami innych zakładów. Uczniowie każdego zakładu byli pod opieką profesora, który nadzorował lub prowadził naukę strzelania. Uczniom tutejszego zakładu towarzyszył Dyrektor, prof. Kurek i Piątkiewicz i nauczyciel śpiewu, p. Stanisław Bursa. Dla tej wycieczki wystarano się też o nadzwyczajny pociąg, który odszedł ze Lwowa w piątek 29. maja o godz. 10^{15} wieczorem, z Krakowa 30. maja o godz. 7^{12} rano, wioząc przeszło 500 uczniów galicyjskich z profesorami, a przyjechał do Wiednia w sobotę po południu o godz. 5^{13}. Kierownictwo całej tej olbrzymiej wycieczki spoczywało w rękach młodego i energicznego prof. gimn. III. w Krakowie, p. Dr. Karola Dawidowskiego, który się pod każdym względem znakomicie wywiązał ze swego zresztą bardzo trudnego zadania.

W Wiedniu na dworcu powitał młodzież naszą w imieniu Centralnego Komitetu radca ces. p. Weil przemówieniem bardzo serdecznem, zakończonem słowami (po polsku): »Witamy Was w Wiedniu!« — poczem młodzież w organizacyi, podzielona na 8 drużyn, udała się przy dźwiękach kapeli do »Schwarzenberg Kaserne« w dzielnicy III. Po drodze w dzielnicy II., około pomnika Tegetthoffa, młodzież defilowała przed kierownikiem ministerstwa Galicyi, JWP. Dr. Zdzisławem Morawskim,

w którego towarzystwie znajdował się szef sekcyjny min. w. i o., Dr. St. Madeyski i wielu urzędników Polaków z innych ministerstw. W koszarach, w nowym trzechpiętrowym budynku o trzech frontach, które chwilowo opuścił Waraždyński 16 p. p., udając się do obozu w Bruck nad Litawą, zajęli uczniowie ze swymi profesorami obszerne i czyste izby, gdzie przygotowane były łóżka ze świeżą i czystą pościelą.

W niedzielę i poniedziałek, na które to dni przypadały Zielone Świątki, uczniowie byli o godz. 8-ej na nabożeństwie w polskim kościele OO. Zmartwychwstańców przy Rennweg. Podczas nabożeństwa śpiewał chór tutejszego zakładu pod batutą p. Bursy, na organach towarzyszył Karol Włodzimirski, uczeń kl. VII, a na skrzypcach grał Stanisław Parczyński, uczeń kl. VIII. Silne wrażenie zrobiła pieśń »Bogurodzica« w układzie p. Bursy, odśpiewana *unisono* przy końcu nabożeństwa.

W niedzielę po nabożeństwie strzelali uczniowie wraz z wszystkimi innymi związkami strzeleckimi na strzelnicy garnizonu wiedeńskiego na odległość 200 kroków do figury, przedstawiającej popiersie żołnierza około 50 cm wysokiej, podzielonej na 7 współśrodkowych kół, oznaczonych liczbami 1 do 7, biegnącemi z zewnątrz ku środkowi. Karabiny były starszego systemu (model 90), cięższe od tych, z których uczniowie u siebie strzelali, a zamiast ostrych naboi dano amunicyę t. z. »Schützenpatronen« (wzór 12), której właściwości nasi strzelcy nie znając, nie mogli od razu zoryentować się w trochę odmiennem celowaniu. Najlepszy wynik mieli strzelcy z Austryi niższej, po nich z Austryi wyższej, Karyntyi, Czech, Moraw, Salcburga, Krainy, Styryi i t. d. Pierwszą nagrodę otrzymał z pomiędzy 1.700 strzelających Wichtl, uczeń kl. VIII wiedeńskiego gimnazyum w VI dzielnicy, który na 8 strzałów zrobił 55 (maximum 56) punktów. Wichtl odbył w roku poprzednim kurs nauki strzelania w szkole »pospolitego ruszenia«.

W poniedziałek około południa odbyła się na tej samej strzelnicy garnizonowej uroczystość poświęcenia kamienia węgielnego pod pomnik Najjaśniejszego Pana, zakończona defiladą wszystkich oddziałów strzeleckich przed Jego Ces. i Król. Wysokością, Arcyks. Leopoldem Salwatorem, Jego małżonką, Arcyksiężniczką Blanką, pp. ministrami Hussarkiem, Heinoldem, Georgim, kierownikiem ministerstwa Galicyi Dr. Morawskim, ks. Trauttmansdorfem, wiceprezydentem Rady szk. kraj. Dr. Ig. Dembowskim i wieloma innymi dostojnikami cywilnymi i wojskowymi.

Drużyny galicyjskie, znakomicie wyćwiczone w mustrze, w kolumnach po 4 uczniów, prowadzone przez ucznia kl. VIII, Stanisława Cichackiego, defilowały przy dźwiękach własnej orkiestry i wywołały u wszystkich jaknajlepsze wrażenie jednolitem umundurowaniem, prawie równym wzrostem, wyborną postawą i wzorową karnością. Ten zewnętrzny wygląd, ta dziarskość i subordynacya naszej młodzieży, zyskały pełne uznanie Jego Ces. i Król. Wysokości Arc. Leopolda Salwatora, który podczas rautu w zamku swym na Gallitzinberg dał temu dobitny wyraz. Tę niezwykłą liczbę, znakomitą organizacyę i postawę uczniów

galicyjskich podkreślały także prawie wszystkie dzienniki wiedeńskie, które wobec nich wogólności bardzo przyjazne zajęły stanowisko.

W poniedziałek po południu i cały wtorek zwiedzała młodzież grupami kościoły, muzea i galerye. Wielki zastęp urządził wycieczkę na Kahlenberg, inni byli w Schönbrunnie, bardzo wielu w Praterze, gdzie odbywało się corso kwiatowe, a prawie cała grupa krakowska i część lwowskiej, korzystając z wyjątkowego pozwolenia, zwiedziła skarbiec i komnaty cesarskie, gdzie przedewszystkiem przecudny gobelin, przedstawiający odsiecz wiedeńską, ogromne wywarł na młodych turystach wrażenie. Uczniowie przypatrywali się też z wielkiem zainteresowaniem »zmianie warty« w Burgu. We wtorek o godz. 8-ej wieczorem zebrała się cała drużyna w dziedzińcu koszar, skąd z muzyką na czele podążyła na dworzec kolei północnej. Pociąg odjechał z Wiednia o godz. 10-tej, a stanął w Krakowie o godz. 8-ej rano. Tu wysiedli z krakowskimi kolegami uczniowie lwowscy, którzy poświęcili całą środę na zwiedzanie miasta i jego pamiątek.

Aranżowaniem wycieczki, która odbyła się poważnie i pomyślnie i jak najkorzystniejsze sprawiła na wszystkich wrażenie, zajął się osobiście JWPan Wiceprezydent Dr. Ignacy Dembowski i Jego to staraniom, osobistym wpływom, Jego stanowisku, niezwykłej energii i wielkiej ofiarności, mamy do zawdzięczenia, że ta imponująca wycieczka, licząca 550 osób (między temi 364 strzelców), nietylko przyszła do skutku, ale także udała się pod każdym względem i pozostawiła u młodocianych jej uczestników jak najlepsze wspomnienie. I w samym Wiedniu JWPan Dr. Ig. Dembowski pozostawał w ciągłym kontakcie z uczniami, odwiedzał ich w koszarach, gdzie też po powrocie ze strzelnicy serdecznie do nich przemówił i robił wszystko, aby z pobytu w stolicy państwa jak największe odnieśli korzyści. Wielkie zasługi około organizowania wycieczki położył też prof. Stanisław Gayczak, referent c. k. Rady szk. krajowej, a w Wiedniu pomocą i radą służył wycieczce sekretarz ministerstwa dla Galicyi, Dr. Kozubski i Dr. Jan Lewicki, sekretarz w kancelaryi cesarskiej.

Nauki gimnastyki udzielało uczniom tutejsz. zakładu już 29-ty rok Tow. gimnastyczne »Sokół«. Na naukę tę uczęszczało z pomiędzy 400 uczniów zaledwie 117, więc 34·18%. Widocznie, że społeczeństwo jeszcze nie zrozumiało należycie klasycznego hasła: »Sana mens in corpore sano«, skoro zamiast popierać te ćwiczenia fizyczne, dotąd ich dodatni wpływ co najmniej lekceważy.

Skauting. Natomiast z przyjemnością stwierdzić należy coraz większy rozwój skautingu, istniejącego w tutejszym zakładzie już 3-ci rok. Skauting staje się już po pewnych próbach i dłuższych wahaniach systemem wychowawczym, w głównych zarysach dziś ustalonym, przynoszącym coraz

lepsze owoce, a to tem bardziej, że i młodzież życie skautowe głębiej pojmuje, a dom rodzicielski w ostatnich czasach lepiej o istocie skautingu poinformowany, zaczyna szczerze współdziałać z wychowawcami.

Nasza drużyna skautowa im. Henryka Dąbrowskiego, mająca w organizacyi drużyn krakowskich numer 2-gi, liczyła około 60 skautów. Kierownictwo spoczywało w rękach drużynowego, prof. Bronisława Piątkiewicza, który był równocześnie delegatem zakładu w Radzie skautowej, mając do pomocy podchorążego (akademika) i dwóch plutonowych (uczniów najwyższych klas tutejszego zakładu). Praca w drużynach odbywała się w czterech plutonach, a obejmowała obok zwykłej wiedzy skautowej, specyalne działy, jak ratownictwo, szermierkę i t. d. Skauci uczęszczali na gimnastykę do Tow. »Sokoła« raz w tygodniu. Nad stanem zdrowotnym czuwał lekarz krakowskich drużyn skautowych, który wszystkich skautów na początku roku zbadał i wydał instruktorom skautowym odpowiednie do ich stanu zdrowia dyspozycye. Wycieczki odbywały się przeważnie w plutonach, w pogodne niedziele i święta, zawsze po nabożeństwie szkolnem (t. zw. całodniowe), lub po południu (półdniowe), z których powracano, zależnie od pory roku i wieku skautów, między 6. a 9. godz. wieczorem. W tym roku odbyły plutony około 100 wycieczek (na każdy z plutonów wypada 25), nadto odbywała drużyna jużto sama, jużto łącznie z innemi drużynami 10 wycieczek. Po wakacyach zacznie się na nowo praca skautowa we wrześniu. Dla ułatwienia wpisu otrzymają Rodzice i Opiekunowie przez skautów kwestyonaryusze i formularze z Komendy skautowej do łaskawego wypełnienia.

Uczniowie tutejsi należeli do Organizacyi młodzieży szkół średnich w Krakowie i Podgórzu, tworząc pułk drugi. Godność pułkownika piastował Jan Sondel, uczeń kl. VII, a na czele całej Organizacyi (jenerał) stał Stanisław Cichacki, uczeń kl. VIII. Obrady pułkowe i wycieczki (dywizyjne) w okolice Krakowa odbywały się zawsze w obecności i z udziałem kuratora Organizacyi, p. Mikołaja Kaszyczki. W tutejszym zakładzie wprowadzono w tym roku tę nowość, że w dni pogodne podczas pauzy 20-to minutowej uczniowie ćwiczyli się w musztrze i gimnastyce szweckiej.

Ćwiczenia te, w których uczniowie zwłaszcza klas niższych chętnie brali udział, wpłynęły bardzo korzystnie na ich fizyczny rozwój sił i przyczyniły się w niemałej mierze do wyrobienia należytej postawy, podniesienia karności i posłuszeństwa.

Naukę strzelania, w której brało udział 50 uczniów obu klas najwyższych, udzielał prof. Kurek. Nauka ta, prowadzona już 4-ty rok, obejmowała część teoretyczną i praktyczną. Do teoryi należały zasady strzelania, znajomość karabinu, czytanie kart i oryentacya w terenie, część zaś praktyczną stanowiła musztra, strzelanie kapslami i ostrymi nabojami na strzelnicy wojskowej w Zakrzówku. Dnia 20. czerwca odbyło się premiowe strzelanie, po którem rozdano najlepszym strzelcom 12 cennych nagród, ofiarowanych przez 16. pułk Obrony krajowej. Pierwszą nagrodę zdobył uczeń kl. VII, Kazimierz Harhat, który zrobił w pięciu strzałach 160 jednostek.

Muzyka, chociaż i w tym roku ograniczyła się do marszów, mimo to była dość liczna i kompletna. Początków muzyki udzielali b. kapeliści, pp. Suchecki Maksymilian i Tomowicz, a zbiorowemi próbami kierował p. Tesarzyk Jan, dyrektor orkiestry teatralnej. Kapela grywała raz w tygodniu podczas pauzy na dziedzińcu gimnazyalnym, wzięła udział w uroczystym pochodzie na Wawel w rocznicę Konstytucyi 3-go Maja i w wycieczce strzelców do Wiednia i w pożegnaniu abituryentów.

Do kapeli należeli:

a) Zakład główny:

1. Bieniasz Maryan z kl. VIII
2. Döllinger Kazimierz » »
3. Giebułtowski Tadeusz » »
4. Kozioł Józef » »
5. Parczyński St. (tamb.-maj.) » »
6. Mardyła Jan » VII
7. Matykiewicz Władysław » »
8. Moskal Józef » »
9. Olszowski Franciszek » »
10. Włodzimirski Janusz » «
11. Włodzimirski Karol » »
12. Zawisza Bolesław » »
13. Zawrzykraj Jan » »
14. Czech Wincenty » VI
15. Gackowski Józef » »
16. Pałasiński Franciszek z kl. VI
17. Pięta Władysław » »
18. Wilga Jan » »
19. Kunachowicz Wiktor » V
20. Lasocki Maryan » »
21. Piwowarczyk Paweł » »
22. Wójcik Mieczysław » »
23. Lichoń Józef » IV
24. Kwiatkowski Zdzisław » III
25. Szczepaniec Bolesław » »

b) Filia:

26. Augustynek Ignacy z kl. VIII
27. Bukowski Stanisław » VI
28. Kotarba Maryan » »
29. Michalec Alfred » »
30. Włodarczyk Stanisław » »

Na organach pobierał naukę Bogucki z kl. IV, a podczas nabożeństw szkolnych przygrywał Włodzimirski Karol z kl. VII.

Wieczorek ku uczczeniu Adama Mickiewicza urządzili uczniowie dnia 29. marca 1914 w sali »Sokoła« z następującym programem:

Uroczystość zagaił Wilhelm Wachholz, uczeń kl. VII. Chór męski wykonał à capella: a) Galla Pieśń żołnierską z XVII w. b) Dunieckiego Co tam marzyć! a chór mieszany z tow. fortepianu Moniuszki »Powrót taty« w układzie p. Bursy. Döllinger K. z kl. VIII odśpiewał z tow. fortepianu Moniuszki »O Matko moja« i Weidta »Wygnaniec polski«, Häussler Gustaw z kl. VIII odegrał na fortepianie Chopina »Preludyum cis-moll op. 45« i Zarzyckiego »Mazurek op. 21, Parczyński Stanisław z kl. VIII wykonał na skrzypcach z tow. fortepianu (Hässler) Wieniawskiego »Legendę« i Łady »Kujawiaka op. 21«, wreszcie Cichacki Stanisław deklamował Mickiewicza »Do matki Polki«. Uroczystość zakończył prof. Chowaniec Franciszek, który w dłuższem przemówieniu wykazywał powody, dla których młodzież powinna czcią otaczać Mickiewicza jako geniusza i wieszcza narodowego, jako poetę proroka i duchowego hetmana narodu, zagrzewał ją do spełniania w życiu ideału miłości Ojczyzny, jaki podał Mickiewicz w swych dziełach i wskazywał sposoby i środki, jak tę miłość należy urzeczywistnić w życiu, byśmy mogli spodziewać się »jutrzenki swobody«.

Czytelnia, której kuratorem był prof. Dr. Józef Ujejski, otwartą była od 25. września do 1. maja we wtorki, czwartki i soboty od godz. 5. do 7. wieczorem. W skład wydziału wchodziło po dwóch delegatów z kl. V—VIII i przewodniczący wszystkich kółek naukowych. Frekwencya była w tym roku bardzo mała. Dnia 29. listopada Czytelnia obchodziła tradycyjnym zwyczajem rocznicę Powstania listopadowego. P. Dr. Jan Dąbrowski dał treściwy pogląd na przebieg powstania. Śpiew, muzyka i deklamacya wypełniły dość obfity program.

Biblioteka Czytelni składała się z wybranych dzieł z biblioteki nauczycielskiej i uczniów. Z czasopism peryodycznych były: Biblioteka warszawska, Biesiada literacka, Przegląd polski,

Język polski, Misye katolickie i Iuventus. Uczniowie prenumerowali nadto Żnicz i Książkę.

Przy Czytelni była »Pomoc bratnia«, której kuratorem był prof. Jaworek Piotr. Dochód wynosił w 1913/14 r. 141 K. 54 h., a rozchód 84 K. Pozostałość kasową w kwocie 57 K. 54 h. umieszczono na książeczce miejskiej Kasy oszczędn. Nr. 286.523.

Kółka naukowe. W r. szk. 1913/14 były cztery kółka naukowe:

I. Kółko literackie: Kuratorem był prof. Dr. Józef Ujejski. W ciągu roku wygłoszono tylko trzy odczyty.

1. Metzger Leon (VIII): Romantyzm i jego bohaterowie.
2. Wachholz Wilhelm (VII *a*): Prawda historyczna w Barbarze Felińskiego.
3. Zawrzykraj Jan (VII *b*): Brodziński i Mochnacki jako teoretycy literatury.

II. Kółko historyczne. Kuratorem był prof. Dr. Aleksander Czuczyński i Dr. Mieczysław Skibiński. Z zestawienia wygłoszonych referatów okazuje się, że jeden i ten sam temat opracowało często kilku uczniów:

1. Bincer (V): Chrzest Polski według Szajnochy »Bolesław Chrobry«.
2. Bincer (V), Frommer (V), Kasprzyk (V), Loch (V), Sikorski (V) i Sperling (V): Włochy według W. Bełzy »Z Wenecyi do Neapolu«.
3. Brückner (V): Hiszpania według Sierakowskiego »Listy z podróży«.
4. Brückner (V), Hamerlak (V) i Zajączkowski: Sycylia według Bełzy »Listy z Sycylii«.
5. Chudyba (V): Rubens według Plietscha.
6. Döllinger (V), Maruńczak (V), Rumian (V) i Szokało (V): Rafael Santi według Konodego.
7. Frommer (V): O Słowianach między Renem, Łabą, Salą i czeską granicą według Kętrzyńskiego.
8. Gawron (V): Oryentalista Sękowski w rozmowie z Lelewelem.
9. Hamerlak (V): Holandya według St. Olszewskiego »Listy z podróży«.
10. Hamerlak (V) i Opołka (V): Van Dyck.
11. Karmański (V) i Trawiński (V): Hogarth i inni portreciści jemu współcześni według Potockiego »Portret i sztuka angielska«.
12. Kreppel (V): O sztuce według Jeny Sorela.
13. Kruczkowski (V), Litwin (V) i Mastalski (V): Murillo według Meyera.
14. Kunachowicz (V): Michał Anioł według Jantzena.
15. Lasocki (V): Tadeusz Czacki i liceum Krzemienieckie.
16. Loch (V) i Winiarz (V): Prawo karne u Słowian przed X. w. według Kadleca.

17. Mund (V) i Rappaport (V): Watteau według Lew. Hunda.
18. Niemiński (V) i Woźniak (V): Leonardo da Vinci według Köhnela.
19. Rappaport (V): Anatolia według A. Jabłonowskiego.
20. Sperling (V): Dzieje Żydów w Polsce według Sempołowskiej.
21. Timer (V) i Wójcik (V): Rembrandt na podstawie Jantzena.
22. Zajączkowski (V): Historya pierwotnych Słowian według Kadleca.
23. Pittner (VII): a) Rok 1846 w W. Ks. Poznańskiem.
24. » » b) Rok 1848 » » »
25. Löbel B. (VII): Rok 1846 w Galicyi na podstawie Schnür-Pepłowskiego »Z przeszłości Galicyi«.
26. Wachholz (VII): Rok 1848 w Galicyi.
27. Harhat (VII): Początki autonomii w Galicyi.

III. Kółko filologiczne. Kuratorem był prof. Chowaniec Franciszek, a przewodniczącym Sondel Jan z kl. VII. Wygłoszono następujące referaty:

1. Sondel (VII): Delfy.
2. Kraut (VII): Olimpia.
3. Pilch (VII): Delos.
4. Zajiček (VII): Troja.
5. Flasza (VII): Milet.
6. Kociołek (VII): Akropolis.
7. Matykiewicz (VII): Pergamum.

IV. Kółko przyrodnicze. Kuratorem był prof. Dyduch.

1. Sarek (VI): O zdolności regeneracyjnej u zwierząt (według Nussbauma).
2. » » Geologia okręgu krakowskiego (według atlasu geolog. Galicyi).
3. » » Prawo biogenetyczne (według Nussbauma).
4. Kobylański (IV): O wodzie (według wydawn. M. Arcta).
5. Marusiński (VI): O mieszańcach wegetatywnych (według Winklera »Biolog. Centralblatt«).
6. Wiśniowski (IV): Trzęsienia ziemi (według wyd. M. Arcta).
7. Himmelblau (IV): O wulkanizmie (według wyd. M. Arcta).

VII.

STATYSTYKA UCZNIÓW.

TYTUŁY	I a	I b	II a	II b	III a	III b	IV	V	VI	VII a	VII b	VIII	Razem
									a+b			a+b	
1. Liczba uczniów:													
Z końcem r. s. 1912/13 było:													
a) uczniów publicznych .	36	32	29	31	40	—	38	28	50	41	—	52	377
b) » prywatnych .	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2
Razem . .	36^{1}	32	29^{1}	31	40	—	38	28	50	41	—	52	377^{2}
Na początku i w ciągu roku szk. 1913/14 przyjęto:													
I z innych zakładów:													
a) z promocyą	—	—	2	3	7	1	3	7	3	4	5	1	36
b) po przerwie	—	—	2	2	—	—	1	—	1	1	—	—	7
c) na p. egz. wstępnego .	45	36	2	1	1	2	1	—	2	1	—	—	91
d) repetentów	—	—	1	—	2	—	—	2	—	2	1	—	8
I Razem . .	45	36	7	6	10	3	5	9	6	8	6	1	142
II z tutejszego zakładu:													
a) z promocyą	—	—	30	32	23^{1}	26	30	34	27	24	22	38	286^{1}
b) repetentów	—	—	3	2	2	1	1	—	3	—	—	—	12
Razem I+II .	45	36	40	40	35^{1}	30	36	43	36	32	28	39	440^{1}
W ciągu roku wystąpiło .	6	9	8	8	6	4	3	4	7	6	5	—	66
Z końcem r. s. 1913/14 było:													
a) uczniów publicznych .	39	27	32	32	29	26	33	39	29	26	23	39	374
b) » prywatnych .	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1
c) » nadzwyczajn.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
d) hospitantów(tek) . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Razem . .	39	27	32	32	29^{1}	26	33	39	29	26	23	39	374^{1}
2. Według miejsca urodzenia:													
a) z krajów kor. reprezent. w Radzie państwa:													
Z Krakowa	20	18	13	16	10	14	21	18	11	15	9	21	186
Z W. Ks. krakowskiego .	—	3	2	2	2	3	3	4	3	1	1	2	26
Z Galicyi	18	4	16	12	16^{1}	9	8	14	11	10	11	12	141
Z Śląska austr.	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1
Z Czech i Moraw	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	2
Z Austryi (d. i g.), Styryi, Karyntyi	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
b) z krajów korony węgierskiej:													
Z Węgier i Siedmiogrodu .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Z Kroacyi i Slawonii . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
c) z Bośnii i Hercogowiny	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
d) z innych państw:													
1) Z Rosyi:													
Z Królestwa Polskiego	1	1	1	2	—	—	1	2	4	—	1	2	15
Z Litwy i Mało-Rusi .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1
2) Z Niemiec:													
a) Prus: W. Ks. Poznań.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
b) z Śląska pruskiego . .	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	1
c) z Niemiec poza Prusami	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
3) Z Bułgaryi	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1
4) Z Francyi	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
5) Z Ameryki	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Razem . .	39	27	32	32	29^{1}	26	33	39	29	26	23	39	374^{1}
3. Według języka ojczystego było:													
Polaków	38	27	31	31	28^{1}	26	32	39	29	25	22	37	365^{1}
Rusinów	1	—	1	1	1	—	1	—	—	1	—	—	6
Czechów	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	2
Niemców	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Francuzów	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1
Razem . .	39	27	32	32	29^{1}	26	33	39	29	26	23	39	374^{1}

TYTUŁY	I a	I b	II a	II b	III a	III b	IV	V	VI	VII a	VII b	VIII	Razem
4. Według miejsca pobytu rodziców było:													
miejscowych	28	21	20	22	16[1]	14	23	27	19	12	9	26	237[1]
zamiejscowych	11	6	12	10	13	12	10	12	10	14	14	13	137
Razem . .	39	27	32	32	29[1]	26	33	39	29	26	23	39	374[1]
Z zamiejscowych rodzice mieszkali:													
a) w pow. krakowskim . .	—	1	2	1	1	3	2	1	1	1	1	—	14
b) w innych powiat. Galicyi	10	5	9	8	12	9	6	7	5	9	10	9	99
c) poza Galicyą: w Król. Polskiem	1	—	1	1	—	—	1	2	4	1	1	2	14
d) w Austryi (prócz Galicyi)	—	—	—	—	—	—	—	1	—	2	2	1	6
e) w Niemczech: W. Ks. Poznańskiem	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	1
f) w Ameryce	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	1	2
g) W Rosyi poza Królestw.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1
Razem . .	11	6	12	10	13	12	10	12	10	14	14	13	137
5. Według stanu rodziców było:													
1. dzierżawców i wł. dóbr	—	2	1	—	—	—	2	6	1	—	—	—	12
2. ze stanu włościańskiego .	6	2	6	5	5	4	2	4	4	6	7	4	55
3. » » rzemieśln. i przemysłowców . . .	7	3	1	5	2	3	5	5	2	—	3	3	39
4. » » kupieckiego . .	3	—	6	—	2	3	2	3	6	2	1	8	36
5. » » urzędników, sług rządow. i auton.	13	11	9	12	10[1]	10	12	10	11	8	9	9	124
6. » » nauczycieli . .	—	1	—	3	—	—	—	1	2	1	—	3	11
7. oficerów i urzędn. wojs.	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1
8. notaryuszów, lekarzy, aptek., adwokat., literat.	2	—	—	1	—	1	—	—	1	—	—	2	7
9. prywatnych urz. i oficyal.	4	2	2	2	4	2	1	3	—	6	—	6	32
10. robotników dziennych .	3	1	2	4	2	1	5	2	—	2	1	3	26
11. kapital., właść. realności	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
12. wdów	1	5	5	—	1	2	4	3	1	1	1	1	25
13. sierót po obojgu rodz. .	—	—	—	—	2	—	—	2	1	—	1	—	6
Razem . .	39	27	32	32	29[1]	26	33	39	29	26	23	39	374[1]
6. Według wyznania relig. było:													
rzymsko-katolickiego	32	27	24	30	28[1]	22	29	31	24	21	22	27	317
grecko-katolickiego	1	—	1	2	1	—	2	1	—	1	1	—	10
ewangelików	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1
mojżeszowego	6	—	7	—	—	4	2	7	5	4	—	11	46
Razem . .	39	27	32	32	29[1]	26	33	39	29	26	23	39	374[1]
7. Wiek uczniów:													
Do końca grudnia 1914 r. ukończą lat:													
11	10	9	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	19
12	18	13	13	11	—	—	—	—	—	—	—	—	55
13	10	2	7	10	6	5	—	—	—	—	—	—	40
14	—	3	8	7	8[1]	12	14	—	—	—	—	—	52[1]
15	1	—	3	1	6	5	11	15	—	—	—	—	42
16	—	—	—	3	6	2	4	11	10	—	—	—	39
17	—	—	1	—	—	2	4	6	9	10	4	—	36
18	—	—	—	—	2	—	—	2	6	6	10	17	43
19	—	—	—	—	1	—	—	2	3	4	3	12	25
20	—	—	—	—	—	—	—	—	1	2	2	4	9
21	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	4	6	14
22	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Razem . .	39	27	32	32	29[1]	26	33	39	29	26	23	39	374[1]

TYTUŁY	I		II		III		IV	V	VI	VII		VIII	Razem
	a	b	a	b	a	b				a	b		
8. Klasyfikacya uczniów:													
a) Z końcem r. szk. 1913/14 było:													
uzdolnionych chlubnie . .	2	4	8	4	5	6	6	10	5	1	3	5	59
»	30	20	21	22	16[1]	16	17	16	15	12	10	34	229[1]
» na ogół . .	2	—	—	1	1	1	—	—	—	—	—	—	5
nieuzdolnionych	—	1	2	3	6	3	5	6	4	9	6	—	45
do egz. popraw. przeznacz.	5	2	1	2	1	—	5	7	5	4	4	—	36
do egz. uzupełniaj. przezn.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
nieklasyfikowanych . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Razem . .	39	27	32	32	29[1]	26	33	39	29	26	23	39	374[1]
b) Uzupełnienie klasyfikacyi za r. sz. 1912/13:					a+b				VI a + b		VII	VIII a+b	
Do egz. popr. przeznaczono .	7	3	1	1	8	—	1	—	3	2	7	1	34
Egz. popr. złożyło	6	3	1	—	6	—	1	—	2	2	7	1	29
Egz. popr. nie złożyło . .	1	—	—	1	2	—	—	—	1	—	—	—	5
Do egz. uzup. przeznaczono	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1
Egz. uzupeł. złożyło	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Ezg. uzupeł. nie złożyło . .	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1
c) Ostateczny wynik klasyfikacyi za r. sz. 1912/13: Do klasy następnej było:													
uzdolnionych chlubnie . .	9	5	6	6	4		9	6	2	3	7	16	73
»	24[1]	26	19[1]	22	28		24	21	21	21	33	35	274[2]
» na ogół . .	1	1	—	—	1		4	—	—	—	—	—	7
nieuzdolnionych	2	—	4	3	7		1	1	3	—	1	1	23
Razem . .	36[1]	32	29[1]	31	40		38	28	26	24	41	26+26	377[2]
9. Liczba uczniów zapisanych na przedmioty nadobowiązkowe.													
1. Dzieje ojczyste	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	39	39
2. Język francuski	—	—	—	—	9	11	14	15	—	2	6	—	57
3. » ruski	—	—	—	—	—	—	8	2	—	1	7	—	18
4. Śpiew	13	16	8	11	6	3	—	—	—	—	2	—	59
5. Gimnastyka	14	12	6	9	10	10	1	1	—	2	3	—	72
6. Stenografia	—	—	—	—	—	—	4	4	—	8	2	8	26
7. Rysunki	—	—	—	—	—	—	5	5	–	3	1	—	14
8. Geometrya wykreślna . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	4	6
10. Opłata szkolna.													
a) opłatę szkolną złożyło:													
w półroczu I.	6	5	8	7	6	4	6	8	8	6	4	7	75
w półroczu II.	1	—	11	3	7	6	11	6	10	16	6	4	81
b) Uwolnion. od opłaty było:													
w półroczu I.	37	27	31	32	31	26	28	33	35	23	22	32	357
w półroczu II.	38	27	21	29	23	20	22	33	19	10	17	35	294
c) Opłata szkolna wynosiła:													
w półroczu I. . . . . . K	240	200	320	280	240	160	240	320	320	240	160	280	3000
w półroczu II. . . . . K	40	—	440	120	280	240	440	240	400	640	240	160	3240
Razem K	280	200	760	400	520	400	680	560	720	880	400	440	6240
11. Fundusze na środki naukowe.													
Taksy wstępne po 4 K. 20 h. złożyło uczniów	45	36	7	6	10	3	5	9	6	8	6	1	142
Datki na środki naukowe po 2 K. złożyło	45	36	40	40	35[1]	30	36	43	36	32	28	39	440[1]
Datki na gry i zabawy po 1 K. złożyło	38	24	38	38	34	27	35	41	33	30	26	37	401
Taksy za duplik. świadectw .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	52

12.

Stypendya i zapomogi.

I. Stypendya.

1. Makomaski Stanisław z kl. III*a* stypendyum familijne z fund. Zawadzkiego (Rsp. Wydz. kraj. z 2/5 1913 L. 70.947) . .	315 K
2. Kwiatkowski Zdzisław z kl. III*b* stypendyum familijne z fund. Głowińskiego. (Rsp. Wydz. kraj. z 22/4 1913 L. 63.589) .	315 »
3. Woźniak Roman z kl. V z fund. ś. p. Rozalii z Flatowów Löwensteinowej. (Rsp. Wydz. kraj. z 13/4 1912 L. 153.162) . . .	250 »
4. Zawrzykraj Jan z kl. VII*b* z fund. ks. Szczęsnego Skibińskiego. (Rsp. Wydz. kraj. z 4/5 1914 L. 209.345)	200 »
5. Neusser Adam z kl. I*a* stypendyum Kraj. Dyrekcyi Skarbu (z 30/10 1913 L. 28.893)	200 »
Razem . . .	1.280 K

II. Zapomogi.

a) Z fundacyi ś. p. ks. Latały:

1. Marszałek Józef z kl. IV	30 K
2. Gackowski Józef z kl. VI	30 »
Razem . . .	60 K

b) Z fundacyi ś. p. Dąbkowskiego (Arcbr. Miłosierdzia):

Klasa Mieczysław z kl. II*b* . . . . 60 »

c) Z fundacyi jubileuszowej dyrektora Stanisława Bednarskiego:

Sondel Jan z kl. VIII*b* . . . . 25 »

d) Z fundacyi ś. p. Tadeusza i Janusza Bednarskich:

Prowizyę z tej fundacyi, wynoszącą obecnie 2.000 K., a przeznaczoną dla uczniów kl. VII., dla braku w tym roku odpowiednich kandydatów, dołączono do kapitału.

13.

Pomoc koleżeńska.

A) Przychód.

1.	Pozostałość kasowa z 1913 r.	1.232·— K
2.	Przy wpisach zebrano	295·34 »
3.	Prof. Chowaniec zebrał przy wypożyczaniu książek	69·90 »
4.	WP. Tilles Dawid	19·— »
5.	» Prof. Dr Pieniążek Przemysław	17·— »
6.	» Dr. Lespeld Bader	12·— »
7.	» Dr. Justyna Korczyńska	10·— »
8.	» Staszkiewicz	10·— »
9.	» Zajączkowska Zofia	10·— »
10.	» Krzemień	6·80 »
11.	» Bincer	6·— »
12.	» Scheller	5·— »
13.	» Sikorski	5·— »
14.	» Zawrzykraj	5·— »
15.	» Wójcicki	4·— »
	Razem	1.707·04 K

B) Rozchód.

1.	Należytość Krzyżanowskiemu za podręczniki szkolne	250·56 K
2.	Obiady uczniów	122·— »
3.	Ubranie dla ucznia	30·— »
4.	Gotówką rozdano	20·— »
	Razem	422·56 K

C) Zestawienie.

A) Przychód	1.707·04 K
B) Rozchód	422·56 K
Pozostaje	1.284·48 K

W Krakowie, dnia 25. czerwca 1914 r.

Prof. Piotr Jaworek.

St. Bednarski
dyrektor.

Uwaga: Grono nauczycielskie zakładu głównego i filii złożyło na dar Grunwaldzki 2.000 K., a uczniowie na kolonie wakacyjne 53 K. 69 h.

14.

MUZYKA

A) Przychód.

1.	Pozostałość kasowa z r. 1913	2.318·41 K
2.	Grono nauczycielskie złożyło	112·— »
3.	Uczniowie złożyli	366·97 »
4.	WP. Zajączkowska Zofia	10·— »
5.	» Jaworski	8·— »
6.	» Banaś Piotr, radca magistratu	7·— »
7.	» Grzybowski Józef	5·— »
	Razem	2.827·38 K

B) Rozchód.

1.	Pan Tomowicz Henryk za lekcye	240·— »
2.	» Suchecki Maksymilian za lekcye	204·— »
3.	» Tessarzyk Jan za próby	102·— »
4.	» Brabec za reparacye instrumentów	101·40 »
5.	» Brabec za czyszczenie instrumentów	54·— »
6.	» Brabec za pokrowce i sznury	43·— »
7.	» Siostrzonek za lakierowanie wózka	16·— »
8.	» Karelus za naprawę pultów	10·— »
9.	Za szarfę	21·20 »
10.	Za przepisywanie nut	42·26 »
	Razem	833·86 K

C) Zestawienie.

A) Przychód	2.827·38 K
B) Rozchód	833·86 »
Pozostaje	1.993·52 K

W Krakowie, dnia 25. czerwca 1914 r.

St. Bednarski
dyrektor.

VIII.

Ważniejsze rozporządzenia Władz szkolnych.

C. k. Rada szk. kraj., rozp. z dnia 30. listopada 1913 L. 20.892/IV, przestrzega uczniów, przebywających na dworcu kolei bez potrzeby i przyczyny, że będą stamtąd usuwani i pociągani do surowej odpowiedzialności. Również uczniowie, do-

puszczający się wykroczeń przeciw przepisom policyjnym w miejscach publicznych, mają być surowo karani przez władze policyjne i wydalani z zakładów.

C. k. Rada szk. kraj., rozp. z dnia 1. grudnia 1913 L. 21.566/IV, przypomina rozp. z dn. 28. grudnia 1908 L. 65.449 dawniejsze rozporządzenie, według którego uczniowie mogą brać udział w balach i zabawach, urządzanych przez osoby starsze i pod ich nadzorem, o ile jest zapewniony wpływ pedagogiczny dodatni, nie wolno zaś uczniom ani urządzać, ani brać udziału w balach i zabawach, urządzanych przez młodzież szkolną, lub choćby nieco starszą, a to pod grozą wykluczenia z zakładu.

IX.

Bursy i internaty.

1. Bursa akademicka, zostająca pod zarządem Dr. Żurawskiego, prof. Uniw. Jagiell., utrzymuje z funduszu żelaznego, sięgającego czasów Zbigniewa Oleśnickiego, 56 uczniów szkół średnich i akademików. Każdy uczeń płaci rocznie 30 K. za mieszkanie, opał i światło. Miejsc wolnych niema. Z tutejszego zakładu mieszka tam 13 uczniów.

2. Bursa im. św. Jacka, założona i utrzymywana przez ks. Dra Franciszka Gołbę, katechetę tutejszego zakładu w Zakrzówku, mieści 22 uczniów szkół średnich, między którymi jest 11 z tutejszego zakładu. Uczniowie ci płacą za całe utrzymanie 20—30 K. miesięcznie i pozostają pod nadzorem ks. Dra Gołby.

3. Bursa im. ks. Dra Spisa dla synów nauczycieli i nauczycielek ludowych. Bursę tę założył ks. kanonik Dr Spis, a zarządza nią komitet, złożony z nauczycieli z inspektorem okręgowym na czele. Kierownikiem jest p. Franciszek Pawłowski, nauczyciel seminaryum nauczycielskiego. Uczniowie, w liczbie 30, płacą za całe utrzymanie po 45 K. miesięcznie. Z tutejszego zakładu był tam umieszczony 1 uczeń.

4. Bursa niewiast katolickich p. w. św. Stanisława Kostki, utrzymuje się z funduszów zakładowych, subwencyi i opłaty uczniów, wynoszącej 24 K. miesięcznie od głowy. Uczniów było 22, między tymi 5 z zakładu tutejszego. Przełożona tej instytucyi jest p. Rychłowska, a prefektem Depowski Józef, słuchacz filozofii i Stopa Józef, słuch. praw.

5. Bursa im. św. Jana Kantego, założona przez ś. p. ks. kardynała Puzynę, zostaje pod zarządem ks. Antoniego Siudy, katechety gimn. III. Bursa ta mieściła 12 wychowanków, — między tymi 1 z tutejszego zakładu, — i utrzymywała ich z funduszu, złożonego przez założyciela.

6. Bursa im. Dra Jordana, utrzymuje się z wkładek członków i subwencyi. Prezeską jest p. Malarska, a seniorem p. Stanisław Kut, słuchacz praw. Uczniów było 15, między tymi 1 z tutejszego zakładu. Roczny koszt utrzymania 1 ucznia wynosił 142 K.

7. Internat OO. Zmartwychwstańców pod kierownictwem ks. Dembickiego, gdzie za 75 K. miesięcznie wychowanek otrzymuje całe utrzymanie. Z tutejszego zakładu było tam 3 uczniów.

8. Internat im. ks. Siemiaszki ma fundusz zakładowy i otrzymuje subwencye od różnych instytucyi. Przełożonym jest ks. Jan Rzymełko, a prefektem ks. Jan Lorek, obaj Misyonarze. Koszt roczny utrzymania ucznia wynosi 250 K., choć są i bezpłatne miejsca. Na 100 wychowanków było tam w roku szkolnym 1913/14 r. 2 uczniów z tutejszego zakładu.

X.

KRONIKA ZAKŁADU.

31. sierpnia 1913 r. odbyły się wpisy uczniów do klasy II—VIII i egzamina poprawcze.

3. września odbyło się uroczyste nabożeństwo z powodu rozpoczęcia roku szk. 1913/14.

4. września odbyły się egzamina wstępne do klasy II – VIII.

9. września jako w rocznicę śmierci ś. p. Cesarzowej Elżbiety odbyło się nabożeństwo żałobne za spokój Jej duszy.

19. września odbył się egzamin dojrzałości pod przewodnictwem dyrektora zakładu, Stanisława Bednarskiego.

4. października obchodził zakład Imieniny Najjaśniejszego Pana uroczystem nabożeństwem.

16. października wziął zakład udział w nabożeństwie, które odprawiono w katedrze na Wawelu jako w rocznicę zgonu ś. p. Tadeusza Kościuszki za spokój Jego duszy.

10. listopada JWPan dr. Ignacy Dembowski, Wiceprezydent c. k. Rady szkolnej krajowej, przysłuchiwał się nauce języka niemieckiego w kl. IIb, historyi w kl. VI i fizyki w kl. VII b.

19. listopada jako w dzień Imienin ś. p. Cesarzowej Elżbiety odbyło się nabożeństwo żałobne za spokój Jej duszy.

29. listopada jako w dzień pamiątkowy Powstania listopadowego odprawiono dla uczniów tutejszego zakładu o godzinie 8-ej nabożeństwo żałobne w kościele OO. Dominikanów, poczem odbyła się nauka szkolna.

30. stycznia zakończono I. półrocze. Po nauce szkolnej o godzinie 1-ej rozdano uczniom świadectwa.

3. lutego rozpoczęło się II. półrocze.

4. lutego odbyły się egzamina wstępne do wszystkich klas.

9. stycznia przysłuchiwał się JWPan dr. Ignacy Dembowski, Wiceprezydent c. k. Rady szkolnej krajowej, nauce psychogii w kl. VIII.

25. marca w środę Popielcową po 2 godzinach nauki szkolnej odbyło się o godzinie 10-ej nabożeństwo.

29. marca urządzili uczniowie w sali »Sokoła« Wieczorek ku uczczeniu Adama Mickiewicza.

29. kwietnia przysłuchiwał się nauce religii w kl. IIa, IIIa, V i VI ks. dr. Adam Podwin, kanonik katedralny i komisarz książęco-biskupiego konsystorza w Krakowie.

3. maja jako w rocznicę Konstytucyi 3-go Maja młodzież wzięła udział w uroczystym pochodzie na Wawel.

4. maja wziął zakład udział w pogrzebie ś. p. Emanuela Wolffa, em. dyrektora gimnazyalnego.

17. maja ks. dr. Adam Podwin był obecny na egzorcie dla klas wyższych.

18., 19. i 20. maja odbył się piśmienny egzamin dojrzałości.

30. maja był wolny od nauki szkolnej celem odbycia wspólnych wycieczek w różne okolice miasta.

15—19 czerwca odbył się ustny egzamin dojrzałości pod przewodnictwem JWPana, Radcy Dworu, dr. Kazimierza Morawskiego, prof. Uniw. Jagiell.

15. czerwca przysłuchiwał się egzaminowi dojrzałości pierwszej seryi JWPan dr. Ignacy Dembowski, a po jego ukończeniu winszował abituryentom pomyślnego wyniku i zachęcał ich do wytrwałej i gorliwej pracy w zawodzie, który sobie obiorą.

21. czerwca odbyło się uroczyste pożegnanie abituryentów, w którem wzięła udział Komisya egzaminacyjna z dyrektorem na czele.

W imieniu abituryentów przemawiał Pindela Jan, dziękując swym wychowawcom za ojcowską opiekę, życzliwość i wyrozumiałość, jaką im zawsze okazywano i zapewniając, że zakład, w którym najpiękniejszą część życia spędzili, zawsze w miłej zachowają pamięci.

Gospodarz klasy, prof. Chowaniec Franciszek, w podniosłych i serdecznych słowach życzył abituryentom, aby w przyszłem życiu docze-

kali się jak najwięcej takich radosnych chwil, jakie sprowadza spełnienie obowiązku, następnie wskazywał na zasady, jakich się mają trzymać i wreszcie przadstawiał obowiązki, jakie czekają polską młodzież.

Dyrektor stwierdził z przyjemnością fakt, że abituryenci już dzisiaj okazują dla swych wychowawców wdzięczność, która jedyną jest za ich pracę i trudy nagrodą, upominał ich, aby szanowali zdrowia fizycznego, od którego zależne są wszystkie władze umysłowe i życzył im jak najlepszego na przyszłość powodzenia.

Po tem wzajemnem, serdecznem pożegnaniu uczniowie defilowali przed abituryentami w podwórzu przy dźwiękach muzyki. Uroczystość zakończyła się wspólną fotografią i rozdaniem świadectw.

26. czerwca po południu odbyły się wpisy uczniów do klasy I, a 27. egzamin wstępny.

27. czerwca odprawiono nabożeństwo żałobne za spokój duszy ś. p. Cesarza Ferdynanda.

28. czerwca zakończono rok szkolny uroczystem nabożeństwem dziękczynnem i rozdaniem uczniom świadectw.

W ciągu roku szk. 1913/14 przystępowała młodzież trzy razy do św. Sakramentów spowiedzi i św. komunii. Rekolekcye wielkanocne odbyły się 30., 31. marca i 1. kwietnia. Egzorty dla uczniów kl. I—IV wygłosił ks. Wincenty Podlewski ze Zgromadzenia OO. Dominikanów, a dla uczniów kl. V—VIII ks. Ludwik Rudnicki T. J.

XI.

Wynik egzaminu dojrzałości.

I. Termin jesienny.

	Uczniowie publiczni	Eksterniści
Do egzaminu zgłosiło się	1	1
Egzamin dojrzałości złożył	1	—
Reprobowany na 1 rok	—	1

Uwaga. Wypracowania pisali obaj w terminie letnim.

Egzamin dojrzałości złożył uczeń publiczny Skomorowski Leon, ur. 26/6 1892 w Mochnaczce Niżnej (Galicya) i zamierza udać się na wydział prawniczy.

II. Termin letni.

	Uczniowie publiczni	Eksterniści
Do egzaminu dojrzałości zgłosiło się	39	1
Otrzymało świadectw dojrzałości z odznacz.	8	—
Otrzymało świadectw dojrzałości	30	—
Reprobowano na ½ roku	1	—
Od egzaminu ustnego odstąpił	—	1

Tematy wypracowań piśmiennych były następujące:

1. Z języka polskiego:
   a) Trzy odrodzenia w literaturze polskiej: humanizm, klasycyzm francuski i romantyzm.
   b) Rzym a Polska, ich wzrost i upadek.
   c) W słowach chęć tylko widzim, w działaniu potęgę —
   Trudniej dzień dobrze przeżyć niż napisać księgę.
   (Mickiewicz).

Uwaga. Na temat a) pisało 24, na temat b) 5, a na temat c) 10 uczniów.

2. Z języka łacińskiego: Tac. Agr. 18.

3. Z języka greckiego: Platona Gorg. 507 C — 508 A od słów ὥστε πολλὴ ἀνάγκη do słów ἀκοσμίαν οὐδὲ ἀκολασίαν.

Egzamin dojrzałości złożyli [1]):

L. p.	Nazwisko i imię	Miejsce urodzenia	Wiek	Wynik egzaminu	Przyszły zawód
1	Berger Stefan	Tarnowo, Bułgar.	19	dojrz. jedn.	filozofia
2	Bieniasz Maryan	Kraków	18	»	akad. górnicza
3	Bilczewski Józef	Hecznarowice, Gal.	19	dojrz. w. głos.	akad. handl.
4	Brandys Rudolf	Trzebińczyce, Gal.	19	dojrz. jedn.	»
5	Cichacki Stanisław	Nowy Sącz	19	»	akad. wojskowa
6	**Czapnicki Henryk**	Kraków	18	dojrz. z odzn.	filozofia
7	Danek Franciszek	Józefów, Gal.	21	dojrz. jedn.	teologia
8	Döllinger Kazimierz	Sporysz, Gal.	19	»	agronomia
9	Eibenschütz Artur	Kraków	18	»	akad. handl.
10	Fromer Józef	»	18	»	akad. muzycz.
11	Giebultowski Tadeusz	Huta Bankowa Król. Polskie	19	»	medycyna
12	**Häussler Gustaw**	Kraków	18	dojrz. z odzn.	teologia
13	Hradil Henryk	Klucznikowice, Galicya	18	dojrz. w. głos.	awiatyka
14	Kahane Efraim	Kraków	21	»	medycyna
15	Kozioł Józef	Półwieś, Galicya	20	»	agronomia
16	Ledoux Józef	Wilno, Litwa	21	dojrz. jedn.	prawo
17	**Lilienthal Mieczysław**	Kraków	18	dojrz. z odzn.	akad. oryental.
18	Lupa Stanisław	»	18	dojrz. w. głos.	prawo
19	**Luzar Maryan**	»	19	dojrz. z odzn.	teologia
20	Łukawski Władysław	Rajsko, Gal.	20	dojrz. w. głos.	agronomia
21	Messinger Wiktor	Rząska, W. Ks. Kr.	20	»	medycyna
22	Metzger Leon	Kraków	19	dojrz. jedn.	szkoła nauk polit. i społecz.
23	Neuberg Ignacy	Jarosław, Gal.	19	dojrz. w. głos.	medycyna
24	**Parczyński Czesław**	Kraków	18	dojrz. z odzn.	akad. muzycz.
25	**Pieniążek Zzisław**	»	18	»	prawo
26	**Pindela Jan**	Raciechowice, Gal.	18	»	akad. górnicza
27	Ptak Stanisław	Kęty, Gal.	21	dojrz. jedn.	teologia
28	Reiner Witold	Kraków	18	dojrz. w głos.	prawo
29	Rose Izaak	»	20	»	akad. export,
30	Rose Jakób	»	18	»	medycyna
31	Schlichting Zygfryd	»	18	»	prawo
32	Szczypczyk Józef	»	18	»	technika
33	Spytkowski Stanisław	»	19	dojrz. jedn.	medycyna
34	**Waśkowski Władysław**	»	18	dojrz. z odzn.	filozofia
35	Wąsik Jan	Babice, W. Ks. Kr.	21	dojrz. jedn.	teologia
36	Wróbel Kazimierz	Kraków	19	»	technika
37	Wyderka Kazimierz	»	18	»	technika
38	Wydro Michał	Rzochów, Galicya	19	»	filozofia

[1]) Nazwiska abituryentów, którzy złożyli egzamin dojrzałości z odznaczeniem, wydrukowano tłustemi czcionkami.

XII.

WYKAZ UCZNIÓW

zapisanych w roku szk. 1913/14 [1]).

Klasa I A.

1. Bader Julian
2. Bala Władysław
3. Bulanda Edward
4. Bułat Andrzej
5. Dąbrowski Zygmunt
6. Domagalski Tad.
7. *Feigenbaum Hugo
8. Fusiecki Tadeusz
9. **Garycki Antoni**
10. Gawlik Władysław
11. Giesser Gustaw
12. Goldberger Michał
13. Górnisiewicz Ign.
14. Grabowski Adam
15. Grabowski Włodz.
16. Grzybek Mieczysl.
17. Grzywna Jan
18. Jackiewicz Franc.
19. Jodłowski Jan
20. Jurowicz Aleks.
21. Karfiol Józef
22. Krzemień Jan
23. Kubas Ludwik
24. Ludera Karol
25. Michalik Stefan
26. Nalywajko Aleks.
27. Neusser Adam
28. Pelc Zdzisl. Mich.
29. Purchla Władysław
30. Schnitżer Markus
31. *Słomka Tadeusz
32. Służewski Józef
33. Sokoliński Tadeusz
34. *Sprung Ludwik
35. Strassberg Mojżesz
36. *Sulak Franciszek
37. Świątnicki Kazim.
38. *Szczudło Tadeusz
39. Szwarnóg Józef
40. **Węgrzyn Eugen. Jan**
41. Wiśniowski Antoni
42. Wójcicki Tadeusz
43. Wyroba Władysław
44. Zaleski Stefan
45. *Zgrzybacz Zygm.

Klasa I B.

1. Buchała Bolesław
2. Chyba Włodzimierz
3. Ciołek Władysław
4. Fiołek Stanisław
5. *Gajda Władysław
6. Gałaś Jan
7. Gnojek Kazimierz
8. Góra Edward
9. *Guzik Wojciech
10. Jaglarz Karol
11. Kapusta Edward
12. *Kawałkiewicz St.
13. **Korecki Mieczysław**
14. Kosek Józef
15. *Krysa Józef
16. Kuczara Karol
17. Marszałek Wiktor
18. Mermon Zygmunt
19. **Mleczko Michał**
20. Nagraba Józef
21. Oszast Zbigniew
22. **Owca Mieczysław**
23. *Piątek Józef
24. **Polewka Adam**
25. Pukło Franciszek
26. Raczek Adam
27. Rymek Mieczysław
28. Sidor Tadeusz
29. *Słysz Kamil
30. *Staff Stefan
31. Szczepaniec Maryan
32. Winiarski Władysl.
33. Wójcik Jan
34. *Wykurz Jan
25. Ziętkiewicz Henryk
36. *Zugaj Julian

Klasa II A.

1. *Bednarczyk Józef
2. Datoń Paweł
3. *Dominik Stanisław
4. Dorf Izydor
5. Flak Józef
6. Gdowski Edward
7. Grünfeld Józef
8. **Jachna Stefan**
9. **Kasperlik Stanisław**
10. Krawczyński Jan
11. Królikowski Bolesl.
12. Krzysiak Władysl.
13. Krzyżak Wojciech
14. **Lemler Fryderyk**

---

[1]) Nazwiska uczniów, którzy w ciągu roku szkolnego wystąpili, oznaczono *, nazwiska zaś uczniów, którzy ukończyli klasę z postępem chlubnym, wytłoczono tłustemi czcionkami.

15. Lis Kazimierz
16. Lisak Józef
17. Makowski Edward
18. *Marsänger Józef
19. *Matzke Jan
20. Menasche Maksym.
21. Mendler Abraham
22. Pałasiński Stanisł.
23. Paraszczak Jarosł.
24. Pierzchała Adam
25. Pisula Henryk
26. Popek Stefan
27. Rappaport Zygm.
28. **Hr. Rey Andrzej**
29. Rybski Jan
30. **Scheller Wilhelm**
31. Sroka Antoni
32. Stach Eugeniusz
33. Stanoch Julian
34. *Staszkiewicz Miecz.
35. **Styrylski Kazimierz**
36. *Szczygieł Jan
37. **Taborski Władysław**
38. **Wolski Franciszek**
39. Łakowski Teofil
40. Żychoń Jan

Klasa II B.

1. *Baja Zygmunt
2. *Bednarski Bolesł.
3. *Bruno Karol
4. Chądzyński Wacł.
5. Dumalik Emil
6. *Dziador Władysł.
7. Gnojek Czesław
7. *Góralik Antoni
9. Handzel Stanisław
10. Karetta Edward
11. Kasprzyk Emil
12. **Klasa Mieczysław**
13. Kloska Tadeusz
14. Kluzek Jan
15. Kluzek Władysław
16. Królikowski Stan.
17. Krzywdziak Eug.
18. **Kucia Władysław**
19. **Lewoczko Jan**
20. Lichoniewicz Lud.
21. Maruńczak Michał
22. *Milli Maryan
23. Milkowski Wojciech
24. Mosur Edward
25. Pietrzyk Józef
26. *Pompa Józef
27. Posłuszny Józef
28. Serwoński Stanisł.
29. *Sikorski Tadeusz
30. Sławek Tadeusz
31. Szczepaniec Bolesł.
32. Tomasik Edward
33. Tondyra Czesław
34. Wiecheć Władysław
35. Willam Tadeusz
36. Włodarczyk Józef
37. Wojtal Franciszek
38. Wyderka Mieczysł.
39. **Wymazała Franciszek**
40. Żeńczak Adam

Klasa III. A.

1. Bandurski Mieczysł.
2. Bąk Wincenty
3. Bednarski Wacław
4. Binczycki Andrzej
5. Bławut Wilhelm
6. *Boczar Adam
7. **Bodzek Józef**
8. *Chechelski Józef
9. Chodkiewicz Stan.
10. Furgalski Józef
11. **Gabryś Stanisław**
12. Gołba Franciszek
13. *Gottwald
14. Jasicki Józef
15. Jeż Józef
16. **Klimczyk Władysław**
17. *Klocek Stanisław
18. Kofin Ludwik
19. **Kulczyński Jan**
20. Kuryło Roman
21. *Lisowski Stanisław
22. **Makomaski Stan.**
23. Marsänger Antoni
24. Medwecki Stanisław
25. Oczko Józef
26. Okruciński Adam
27. Pilch Mieczysław
28. Rapacz Ignacy
29. Reinfuss Stan.
30. Stelczyk Andrzej
31. Szarek Franciszek
32. Szczepanek Wład.
33. Szczudło Jan
34. Szczytnicki Stan.
35. Świergula Franc.
36. Jaworski St. pryw.

Klasa III. B.

1. **Bader Jan**
2. Bednarski Michał
3. Bobrzecki Stan.
4. Dragan Stanisław
5. Friedmann Samuel
6. *Gąsior Edward
7. *Herzig Stefan
8. **Kozieł Franciszek**
9. König Rudolf
10. Królikowski Hipolit
11. Kuraba Franciszek
12. Kwiatkowski Zdz.
13. Lupa Tadeusz
14. Mnich Stanisław
15. Motoła Juliusz
16. Pięta Stanisław
17. Radwański Józef
18. Ražny Piotr
19. Rutowski Fr.
20. Ryba Feliks
21. Salonek Władysław
22. **Scherer Emanuel**
23. Sieprawski Aleks.
24. **Sperling Józef**
25. **Splichal Józef**
26. Staszkiewicz Rom.
27. *Suchan Edward
28. Wålas Stanisław
29. **Wenzel Ignacy**
30. *Zapalski Jan

Klasa IV.

1. Balys Józef
2. Banaś Edward
3. Bigaj Antoni
4. **Bogucki Stanisław**
5. Borejko Władysław
6. Bruśnicki Aleks.
7. *Eigner Bronisław
8. Ganther Leon
9. Giermek Karol
10. *Gofroń Miecz.
11. Górnisiewicz Stef.
12. Himmelblau Miecz.
13. Kałuski Franciszek
14. **Kielar Jan**
15. **Kisielewski Stefan**
16. Kobylański Stefan
17. Kotowicz Stan.
18. Kowal Karol
19. **Kulinowski Antoni**
20. Lehr Eliasz
21. Leśniak Tadeusz
22. Lichoń Józef
23. **Marszałek Józef**
24. Mnich Antoni
25. Rutowski Zyg.
26. Serwoński Ludwik
27. Skalski Tadeusz

28. Skotnicki Franc.
29. Spyra Stanisław
30. Stankiewicz Ant. St.
31. **Szarek Adam**
32. *Szczerbiński Kaz.
33. Wasylkiewicz Aleks.
34. Wiecheć Józef
35. Wiśniowski Jan
36. Zgodziński Jan

Klasa V.

1. Bielecki Józef
2. Bincer Henryk
3. **Brückner Fryderyk**
4. *Burnatowicz Stan.
5. Chudyba Władysł.
6. *Czernik Jan
7. Döllinger Zygmunt
8. **Frommer Stanisław**
9. Gawron Emil
10. Hamerlack Józef
11. Jakubowski Ant. L.
12. Karmański Tadeusz
13. Kasprzyk Maryan
14. Kisielewski Lud.
15. König Stanisław
16. Kreppel Salo
17. Kruczkowski Mar.
18. Kunachowicz Wik.
19. Lasocki Maryan
20. Litwin Piotr
21. **Loch Zygmunt**
22. Maruńczak Jan
23. Mastalski Józef
24. Mund Henryk
25. Niemiński Henryk
26. **Opołka Ludwik**
27. Piss Tadeusz
28. Piwowarczyk Paw.
29. *Radwański Mar.
30. **Rappaport Jakób**
31. Rumian Stanisław
32. **Sikorski Jerzy**
33. Skalski Franciszek
34. **Sperling Alfred**
35. Starowieyski Mar.
36. Szokało Józef
37. Taborski Józef
38. Timer Jan
39. Trawiński Jan
40. **Winiarz Karol**
41. **Wójcik Jan**
42. Woźniak Roman
43. **Zajączkowski Stan.**

Klasa VI.

1. **Barański Władysław**
2. *Czapliński Wład.
3. Czech Wincenty
4. Dorau Adam
5. Gackowski Józef
6. Gałos Andrzej
7. Horowitz Izydor
8. *Jarosz Stanisław
9. Kaszycki Maryan
10. Koeb Stefan
11. Kornblum Berisch
12. Krupiński Henryk
13. Kubis Juliusz
14. *Machnik Łukasz
15. **Marusiński Tadeusz**
16. **Moszkowski Artur**
17. Mund Ferdynand
18. *Nędza Franciszek
19. Nowacki Józef
20. Pałasiński Franc.
21. Pelc Roman
22. Pięta Władysław
23. Pilch Józef
24. Polaczek Mieczysł.
25. *Popek Antoni
26. **Rogoż Leon**
27. Salij Aleksander
28. Sarek Stanisław
29. *Schmidt Adolf
30. Szczurowski Ludw.
31. **Szewczyk Jan**
32. Tilles Henryk
33. Wilga Jan
34. *Wisiński Józef
35. *Wiśniowiecki Hier
36. Wójcik Mieczysław

Klasa VII A.

1. *Bincer Stefan
2. Borowiecki Edmund
3. Chudyba Stanisław
4. *Derechowski Karol
5. Döllinger Franciszek
6. Felexy Tadeusz
7. Goliński Jan
8. Harhat Kazimierz
9. Jamróz Alojzy
10. *Kannenberg Adam
11. Kornblum Izaak
12. *Kruczek Henryk
13. Kukuczka Fr.
14. *Löbel Bernard
15. Löbel Henryk
16. Maczuga Maryan
17. Mardyła Jan.
18. Miński Józef
19. Paraszczak Włodz.
20. Pittner Józef
21. Prokesch Henryk
22. Pudek Adam
23. Rospond Maciej
24. Skowron Władysł.
25. Stach Emil
26. Steinberg Maurycy
27. Strzebak Stanisław
28. **Wachholz Wilhelm**
29. Weber Artur
30. Włodzimirski Jan.
31. Włodzimirski Karol
32. Zwierzyński Tad.

Klasa VII B.

1. *Adamek Włodzim.
2. Barglik Walenty
3. *Bobrowski Stan.
4. Czarnecki Wład.
5. Daniszewski Jan
6. Flasza Artur
7. Gąsior Jan
8. Henneberg Emanuel
9. Kobylski Tadeusz
10. Kociołek Franciszek
11. Kosek Konstanty
12. *Kottas Kazimierz
13. Kózka Franciszek
14. Kral Eugeniusz
15. Kraut Stanisław
16. Matykiewicz Wład.
17. Moskal Józef
18. Olszowski Fr.
19. **Patlikowski Włodzim.**
20. Pilch Antoni
21. Sobór Piotr
22. **Sondel Jan**
23. *Tomaszewski M.
24. *Wojnarski Eugen.
25. Zajiček Tadeusz
26. Zawisza Bolesław
27. **Zawrzykraj Jan**
28. Zejma Józef

Klasa VIII.

1. Berger Stanisław
2. Bieniasz Maryan
3. Bilczewski Józef
4. Brandys Rudolf
5. Cichacki Stanisław
6. **Czapnicki Henryk**

7. Danek Franciszek
8. Döllinger Kazimier
9. Eibenschütz Artur
10. Frommer Józef
11. Giebułtowski Tad.
12. **Häussler Gustaw**
13. Hradil Henryk
14. Jaroszek Kazimierz
15. Kahane Efraim
16. Koziol Józef
17. Ledoux Jerzy
18. **Lilienthal Mieczysław**
19. Lupa Stanisław
20. Luzar Maryan
21. Łukawski Władysł.
22. Messinger Wiktor
23. Metzger Leon
24. Neuberg Ignacy
25. **Parczyński Czesław**
26. Pieniążek Zdzisław
27. Pindela Jan
28. Ptak Stanisław
29. Reiner Witold
30. Rose Izak
31. Rose Jakób
32. Schlichting Zygfryd
33. Spytkowski Stanisł.
34. Szczypczyk Józef
35. **Waśkowski Władysław**
36. Wąsik Jan
37. Wróbel Kazimierz
38. Wyderka Kazimierz
39. Wydro Michał

XIII.

Kilka słów do rodziców.

Szkoła może swój trudny, wielki i święty obowiązek, którym jest kształcenie i wychowanie dzieci jej powierzonych, tylko wtedy spełnić, jeżeli ją dom wspierać będzie. Nauczyciel zna swych uczniów tylko ze sali szkolnej i dlatego, chcąc wywiązać się ze swego zaszczytnego zadania, musi poznać także ich stronę indywidualną. Z tego powodu szkoła ma prawo żądać, aby rodzice lub ich zastępcy z całem zaufaniem, szczerością i otwartością, która nawet błędów dziecka zataić nie pozwala, zwracali się we wszystkich wypadkach wątpliwych do grona nauczycielskiego i dyrektora zakładu, u którego jakby u swego dobrego przyjaciela zawsze znajdą radę i pomoc. To wzajemne porozumiewanie się, bez względu na to, czy uczeń dobre czyni postępy i dobrze się zachowuje, czy wymaganiom szkoły częściowo tylko lub wcale zadość nie czyni, powinno być częste i regularne, bo tylko w ten sposób można wcześnie zaradzić złemu. Dotąd jeszcze rozpowszechnione jest między rodzicami i opiekunami zapatrywanie, że się naprzykrzają nauczycielom, gdy się do nich po informacyę udają. To jest błąd, który raz ustać powinien. Za wielkie też zaniedbanie ze strony rodziców lub ich zastępców uważałaby szkoła, gdyby dopiero z powodu niepomyślnych cenzur zdobyli się na odwagę zasięgnięcia rady, bo w tych wypadkach zachodzi obawa, że za późno będzie zapobiedz złemu.

Aby to porozumienie z domem rodzicielskim ułatwić i ożywić, przyjmuje Dyrekcya strony każdego dnia w tygodniu między godziną 11 a 12, a grono nauczycielskie udziela informacyi

w niedziele po 15-tym i po 1-ym każdego miesiąca od godziny 9½ do 10½. Nadto pięć razy w roku szkolnym odbywają się konferencye klasowe w sprawie zachowania się i postępu uczniów i o niepomyślnym wyniku zawiadamia się rodziców zamiejscowych nawet piśmiennie, jeżeli się osobiście w zakładzie nie zgłaszają. Także w sprawie pomocy domowej (instruktorów), którą zresztą przy dzisiejszej pracy szkolnej tylko wyjątkowo stosowaćby należało, powinni rodzice działać w porozumieniu z dyrektorem lub gospodarzem klasy, którzy na podstawie własnych spostrzeżeń i doświadczenia mogą najlepiej osądzić, czy i ewentualnie jakiej potrzeba pomocy i jakiego należy polecić nauczyciela.

Wreszcie »Przepisy szkolne«, które uczniowie otrzymują przy wstępie do gimnazyum i »Regulamin dla osób, utrzymujących w swych domach uczniów szkół średnich«, po który się interesanci niestety rzadko zgłaszają, przyczyniać się powinny do tego, aby dom rodzicielski i odpowiedzialny nadzór w duchu szkoły na uczniów oddziaływali.

Z przyjemnością stwierdza Dyrekcya na tem miejscu, że stosunek między szkołą a domem był w ubiegłym roku zawsze poprawny, a porozumiewanie się bardzo częste i zwykle owocne. Oby to harmonijne i żywe współdziałanie szkoły i domu i na przyszłość nie tylko nie ustało, ale się raczej wzmogło i spotęgowało dla dobra naszej ukochanej młodzieży.

XIV.

Ogłoszenie.

Wpisy uczniów publicznych jakoteż prywatnych na rok szkolny 1914/15 odbędą się w dniu 31-go sierpnia od godziny 9—12 przed południem. Późniejsze zgłoszenia będą uwzględniane tylko w wyjątkowych wypadkach.

Uczniowie mają się zgłaszać do wpisów w towarzystwie rodziców lub opiekunów.

Uczniowie **tutejszego zakładu** mają przy wpisie przedłożyć świadectwo szkolne z ostatniego półrocza.

Uczniowie, **przybywający z innych zakładów**, a zgłaszający się do klas II—VIII, będą przyjmowani tylko w ograniczonej liczbie, w miarę wolnego miejsca w klasie, do której się zgłaszają.

Uczniowie, **przybywający z innych zakładów**, mają przy wpisie przedłożyć:

1. Metrykę chrztu lub urodzenia.
2. Świadectwo szkolne z ostatniego półrocza, opatrzone potwierdzeniem Dyrekcyi, że mogą być przyjęci w innym zakładzie bez przeszkody.
3. Dekret uwolnienia od opłaty szkolnej (lub poświadczenie uwolnienia na świadectwie szkolnem), jeżeli to uwolnienie mają.
4. Swiadectwo szczepienia ospy.

Uczniowie, **zgłaszający się do egzaminu wstępnego do klasy I.**, muszą przy wpisie przedłożyć:

1. Metrykę chrztu lub urodzenia na dowód, że ukończyli 10-ty rok życia lub ukończą go przed 1. stycznia 1915.
2. Świadectwo szkolne za ostatnie półrocze, jeżeli pobierali naukę w szkołach publicznych.
3. Świadectwo powtórnego szczepienia ospy (rewakcynacyi), odbytego w roku, wyprzedzającym wstąpienie do gimnazyum.

Uczniowie, którzy **po dłuższej przerwie w naukach** chcą znowu uzyskać przyjęcie do gimnazyum, muszą:

1. Przedłożyć metrykę urodzenia, ostatnie świadectwo szkolne, względnie świadectwo odejścia, opatrzone przepisaną klauzulą, świadectwo moralności za czas, w którym do szkoły nie chodzili i świadectwo powtórnego szczepienia ospy.

2. Poddać się egzaminowi wstępnemu za złożeniem taksy egzaminacyjnej w kwocie 24 K.

Każdy uczeń ma złożyć przy wpisie 2 K. na środki naukowe i 1 K. na gry i zabawy. Uczniowie nowo wstępujący do zakładu płacą nadto taksę wstępną w kwocie 4 K. 20 h.

Uczniowie zobowiązani są do składania opłaty szkolnej, która za jedno półrocze wynosi 40 K. i musi być złożoną w pierwszych sześciu tygodniach każdego półrocza, t. j. do 15. października i 15. marca. Prośby o uwolnienie od opłaty szkolnej, zaopatrzone w świadectwa szkolne z ostatniego półrocza i świadectwo ubóstwa, nie dawniej jak przed rokiem wydane, należy bez stempla wnosić za pośrednictwem Dyrekcyi do Wys. c. k. Rady szkolnej krajowej najpóźniej do 20. września w pierwszem półroczu, a do 20. lutego w drugiem. O uwolnienie od opłaty szkolnej mogą się starać tylko ci uczniowie ubodzy, którzy za ostatnie półrocze otrzymali świadectwo pierwszego stopnia i przynajmniej dobre obyczaje.

Uczniowie klasy I mają złożyć opłatę szkolną za pierwsze półrocze do 30. listopada; ci jednak ubodzy uczniowie, którzy już w pierwszych dwóch miesiącach czynią dobre postępy we wszystkich przedmiotach, a zachowanie się ich jest dobre lub bardzo dobre, mogą uzyskać **odroczenie** tego terminu aż do końca półrocza, a w razie pomyślnej klasyfikacyi za półrocze I są uwolnieni od opłaty szkolnej. Uczniowie, chcący z tego dobrodziejstwa korzystać, mają w ciągu 8 dni po rozpoczęciu roku szkolnego wnieść za pośrednictwem Dyrekcyi nieostęplowane prośby do Wysokiej c. k. Rady szkolnej krajowej, załączając do nich dokładne świadectwo ubóstwa.

Egzamina **poprawcze** odbędą się w dniach 30. sierpnia.

Egzamina **wstępne** do klasy I. odbywają się w dwóch terminach: przed feryami zwykle 28. czerwca i po feryach dnia 1. września. Powtórzenie tego egzaminu przed upływem roku nie jest dozwolone ani w tym samym ani w innym zakładzie.

Zakres egzaminu wstępnego do klasy I jest następujący:

a) z religii wymaga się wiadomości, których uczeń nabyć powinien w pierwszych czterech latach obowiązkowej nauki szkolnej w szkołach ludowych czteroklasowych;

b) z języka polskiego: czytanie płynne i wyraziste, objaśnianie odczytanych ustępów pod względem treści i związku myśli, opowiadanie treści większymi ustępami; znajomość części mowy, odmiana imion i czasowników, znajomość zdania pojedynczego, rozszerzonego i rozbiór jego części składowych pod względem składni zgody i rządu, poprawne napisanie dyktatu z zakresu pojęć znanych uczniom i piśmienny rozbiór jednego zdania z kilku zwykłemi określeniami;

c) z języka niemieckiego: czytanie płynne i zrozumiałe; znajomość odmiany rodzajników, rzeczowników, przymiotników i zaimków (osobistych, dzierżawczych, wskazujących i względnych), odmiana słów posiłkowych i czasowników słabych we wszystkich formach strony czynnej i biernej, tudzież odmiana najzwyklejszych czasowników mocnych, zasób wyrazów z zakresu pojęć uczniom znanych; poprawne napisanie łatwego dyktatu, którego treść przed podyktowaniem poda się uczniom w języku polskim.

d) z rachunków: pisanie cyfr do miliona włącznie, biegłość w czterech działaniach liczbami całkowitemi i rozwiązywanie zagadnień z zakresu życia codziennego, pewność w tabliczce mnożenia, znajomość ważniejszych miar metrycznych.

Niedostateczny postęp w jednym przedmiocie egzaminu usuwa ucznia na cały rok od przyjęcia go w jakiejkolwiek szkole średniej.

Egzamina **wstępne** do klas od II—VIII składać można od 4—14. września w półr. I, a od 3—14. lutego w półr. II. w dniach, które Dyrektor zgłaszającym się oznaczy. Z egzaminu wstępnego nie wydaje się świadectw. Po złożeniu egzaminu wstępnego uczeń może być przyjęty tylko jako publiczny.

Uczniom **zamiejscowym** wolno mieszkać pod nadzorem tych osób, które się ściśle stosować będą do przepisów »Regulaminu dla odpowiedzialnych nadzorców«, wydanego przez Wysoką c. k. Radę szk. krajową. Osoby, przyjmujące uczniów na mieszkanie (i wikt), **muszą** zatem we własnym interesie zaznajomić się dokładnie z odnośnymi przepisami.

Rok szkolny 1914/15 rozpocznie się uroczystem nabożeństwem dnia 3. września; dnia 4. września rozpoczynają się lekcye szkolne.

W Krakowie, dnia 28-go czerwca 1914.

Stanisław Bednarski,
dyrektor.

WYKAZ KSIĄŻEK I LEKTUR NA ROK SZKOLNY 1914/1915.

Klasa	Religia	Język polski	Język łaciński	Język grecki	Język niemiecki	Geografia i historya powszechna	Matematyka	Historya naturalna i fizyka	Propedeutyka filozofii
I	Wielki katechizm religii katolickiej Kraków 1910. Opr. 60 hal.	Małecki: Gramat. jęz. polskiego szkolna. Wyd. 11. Lwów 1910. Opr. 2 K. 40 h. Reiter: Czytania polskie dla kl. I. Lwów 1910. Opr. 3 K.	Samolewicz: Zwięzła gramatyka języka łacińskiego dla klasy I i II. Wyd. 6. Lwów 1907. Opr. 1 Kor. Lewicki: Początki nauki języka łacińskiego dla klasy I. Lwów 1913. Opr. 2 K 40 h.	—	German, Petelenz i Gayczak: Ćwiczenia niemieckie dla klasy I. Wyd. 7. Lwów 1910. 2 K. 40 hal.	Benoni i Tatomir: Krótki rys geografii. Wyd. 9. Lwów 1908. 1 Kor. Gebert i Gebertowa: Opowiadania z dziejów ojczystych. Wydanie 2. Lwów 1912. Opr. 2 K. 50 h.	Kranz: Arytmetyka na kl. I. Kraków 1911. Opr. 1 K. 50 h. Kranz: Geometrya poglądowa na kl. I. Wyd. 2. Kraków 1912. Opr. 1 K. 30 h.	Nussbaum-Wiśniowski: Wiadomości z zoologii dla niższych klas szkół średnich. Wyd. 3. Lwów 1910. 3 K. 60 h. Rostafiński: Botanika szkolna na klasy niższe. Wyd. 8. Kraków 1914. Opr. 2 K. 50 h.	—
II	Jak w kl. I.	Gramatyka, jak w kl. I. Reiter: Czytania polskie dla kl. II. Lwów 1911. Opr. 3 K. 40 h.	Gramatyka, jak w kl. I. Lewicki: Początki nauki jęz. łacińskiego dla klasy II.	—	German, Petelenz i Gayczak: Ćwiczenia niemieckie dla kl. II. Wyd. 5. Lwów 1912. Opr. 2 K. 80 h.	Siwak: Geografia dla kl. II. i III. Wyd. 2. Lwów 1913. Opr. 3 K. 20 h. Krotoski: Historya powszechna. Tom I. W Krakowie 1908. Opr. 2 K. 50 h.	Kranz: Arytmetyka na kl. II. Kraków 1911. Opr. 1 K. 50 h. Kranz: Geometrya poglądowa na kl. II. Wydanie 2. Kraków 1914. Opr. 1 K. 40 h.	Jak w klasie I.	—
III	Ks. Jougan: Liturgika. Wyd. 4. Lwów 1910. Opr. 1 K. 40 h. Ks. Szydelski: Dzieje biblijne starego zakonu. Lwów 1912. 1 K. 60 h.	Gramatyka, jak w kl. I. Reiter. Czytania polskie dla kl. III. Lwów 1912. Opr. 3 K. 40 h.	Samolewicz - Sołtysik: Gram. jęz. łac. Część II. Składnia. Wyd. 10. Lwów 1913. Opr. 2 K. 40 h. Próchnicki: Ćwicz. łac. dla kl. III. Wyd. 6. Lwów 1912. Opr. 1 K. 80 h. Kłak: Kornel. Neposa Żywoty sławn. mężów. Wyd. 5. Lwów 1911. Opr. 1 K. 50 hal.	Fiderer: Gramatyka jęz. greckiego. Wyd. 4. Lwów 1909. Opr. 3 K. Winkowski i Taborski: Ćwicz. greckie. Wyd. 3. do nowego planu przystosował Passowicz. Lwów 1910. Opr. 3 K.	German, Petelenz i Gayczak: Ćwiczenia niemieckie dla kl. III. Wyd. 5. Lwów 1911. 2 K. 80 h. Petelenz: Deutsche Grammatik. Wyd. 3 i 4. Lwów 1911. Opr. 1 K. 80 h.	Siwak: Geografia dla kl. II. i III. Lwów 1911. Opr. 3 K. 20 hal. Gebert i Gebertowa: Opowiadania z dziejów monarchii austr.-węg. Lwów 1912. Opr. 2 K. 50 h.	Kranz: Arytmetyka na kl. III. Kraków 1910. 1 K. 80 h. Kranz: Geometrya poglądowa na klasę III. Kraków 1910. 1 K. 80 h.	Żłobicki: Wiadomości z fizyki dla klasy III i IV. Lwów 1913.	—
IV	Ks. Dąbrowski: Historya biblijna zakonu nowego. Wyd. 4. Lwów 1910. Opr. 1 K. 70 h.	Gramatyka, jak w kl. I. Próchnicki i Wojciechowski: Wypisy polskie dla klasy IV. Tom IV. Lwów 1911. Opr. 3 K. 60 h.	Gram., jak w kl. III. Próchnicki: Ćwicz. łacińskie dla kl. IV. Wyd. 5. Lwów 1913. Opr. 2 K. 20 h. C. Julii Caesaris Commentarii de bello Gallico. Wyd. Terlikowski. Wyd. 4. Lwów 1912. 1 K. 60 h.	Gramat. jak w kl. III. Winkowski-Taborski: Ćwicz. greckie dla klasy III. i IV. Wyd. 3. Do nowego planu przystosował Passowicz. Lwów 1910. Opr. 3 K.	German-Petelenz-Gayczak: Ćwiczenia niemieckie dla klasy IV. Wyd. 4. Lwów 1910. 3 K. Gram., jak w kl. III.	Majerski: Geografia monarchii austr.-węg. Wyd. 6. Lwów 1912. Opr. 2 K. 20 h. Zakrzewski: Historya powszechna. Cz. I. Wyd. 7. Kraków 1911. Opr. 2 K. 40 h.	Dziwiński: Podręcznik arytmetyki i algebry. Wyd. 5. Lwów 1912. Opr. 4 K. 50 h. Łomnicki: Geometrya. Część I i II. Wydanie 2. Lwów 1914. Opr. 3 K. 40 h.	Fizyka jak na kl. III. Duchowicz-Wiśniowski: Wiadomości z chemii i mineralogii dla klas niższych. Lwów 1911. 2 K. 80 h.	—
V	Ks. Jeż: Nauka wiary katolickiej. Część I. Wyd. 3. Kraków 1911. Opr. 2 K.	Próchnicki i Wojciechowski: Wypisy polskie dla kl. V. Lwów 1911. 3 K. 80 h. Fredro: Zemsta. Szekspir: Jul. Cezar. Feliński: Barbara Radziwiłłówna. Sienkiewicz: Potop i Wołodyjowski. Molier: Mizantrop.	Gram., jak w kl. III. Sinko: Wiązanka wierszy Owidyusza. Lwów 1912. Opr. 1 K. 60 h. Tytusa Liwiusza: Dzieje rzymskie w wyborze. Wyd. J. Jędrzejowski. Lwów 1914. 2 K. 40 h.	Gramatyka jak w klasie II. Fiderer: Chrestomatya z pism Xenofonta Wyd. 4. Lwów 1909. Opr. 2 K. 40 h. Homera Iliada. Wyd. Fischer. Wiedeń-Lwów 1903. Opr. 3 K. 60 h.	Ippoldt und Stylo: Deutsches Lesebuch für die oberen Klassen der galizischen Mittelschulen. I. Teil. V. Klasse. Wyd. 3. Lwów 1912. Opr. 3 K. 80 h.	Zakrzewski: Historya powszechna. Część I. Wyd. 7. Kraków 1911. Opr. 2 K. 40 h. Zakrzewski: Historya powszechna. Cz. II. Wyd. 5. Kraków 1908. Opr. 2 K. 40 h.	Algebra, jak w kl. IV. Łomnicki: Geometrya. Część I i II. Wydanie 2. Lwów 1914. Opr. 3 K. 40 h.	Wiśniowski: Zasady mineralogii i geologii. Wyd. 3. Lwów 1912. Opr. 3 K. Rostafiński: Botanika szkolna dla kl. wyższych. Wyd. 4. Kraków 1911. Opr. 3 K. 20 h.	—
VI	Ks. Dr. Sieniatycki: Dogmatyka szczegółowa. Wyd. 2. Lwów 1910. Opr. 2 K. 20 h.	Chrzanowski i Wojciechowski: Wypisy polskie. Część I. Opr. 3 K. 50 h. Kochanowski: Odprawa posłów i Treny. Pasek: Pamiętniki. Rzewuski: Listopad. Krasicki: Doświadczyński. Cz. I. Niemcewicz: Powrót posła. Rzewuski: Listopad. Zabłocki: Sarmatyzm.	Gram., jak w kl. III. Sołtysik: C. Sallustii Crispi Bellum Jugurthinum. Lwów 1910. Opr. 70 hal. Szczepański: Wybór mów Cycerona. Cz. I. Lwów 1913. Opr. 2 K. 60 h. Terlikowski: Cic. de officiis. Wiedeń-Lwów 1896. Liszkowicz: Wybór listów Pliniusza Młodsz. Kraków 1912. Opr. 1 K. 20 h. Rzepiński: Wybór poezyi Wergilego. Wiedeń-Lwów 1912. Opr. 1 K. 70 h. Terlikowski: Życie publiczne, prywatne i umysłowe starożytn. Greków i Rzymian. Lwów 1912. Opr. 4 K. 80 h.	Ćwikliński: Gramatyka jęz. greckiego. Lwów 1902. Opr. 3 K. 40 h. Homera Iliada. Wyd. Fischer. Wiedeń-Lwów 1908. Opr. 3 K. 60 h. Terlikowski: Wybór z dziejów Herodota. Wiedeń-Lwów 1900. Opr. 2 K. 20 h.	*Ippoldt und Stylo:* Deutsches Lesebuch für die oberen Klassen der galizischen Mittelschulen. II. Teil. VI. Klasse. Wyd. 2. Lwów 1910. Opr. 3 K. 60 h. Lessing: Minna von Barnhelm. (Wyd. T. N. S. W.). Goethe: Egmont. (Wyd. T. N. S. W.).	Zakrzewski: Historya powszechna. Część III. Wyd. 5. Kraków 1903. Opr. 2 K. 80 h.	Łomnicki: Geometrya. Część III i IV. Lwów 1912. 3 K. 80 h. Dziwiński: Podręcznik arytmetyki i algebry dla klas wyższych. Lwów 1910. Opr. 4 K. 50 h. Czajkowski i Kuczer: Czterocyfrowe tablice logarytmów.	Petelenz: Zoologia dla klas wyższych szkół średnich. Wyd. 3. Lwów 1907. Opr. 3 K.	—
VII	Ks. Szczeklik: Etyka katolicka. Wyd. 5. Kraków 1912. Opr. 2 K. 20 h.	Tarnowski i Wójcik: Wypisy polskie. Część I. i II. Wyd. 3. Lwów 1909. Opr. 3 K. 30 h. Mickiewicz: Ballady i romanse, Dziady, Sonety krymskie, Konrad Wallenrod, Grażyna, Księgi narodu i pielgrzymstwa. Malczewski: Marya. Goszczyński: Zamek Kaniowski. Fredro: Śluby panieńskie i Pan Jowialski. Słowacki: Godzina myśli, Kordyan, Anhelli, Balladyna, Lilla Weneda, Genezis Ducha i Król Duch (I). Krasiński: Nieboska, Irydion, Przedświt i Psalmy.	Gram., jak w kl. III. Szczepański: Wybór mów Cycerona. Cz. II. Lwów 1912. Opr. 3 K. Rzepiński: Wybór poezyi Wergilego. Wiedeń-Lwów 1912. Opr. 1 K. 70 h Terlikowski, jak w kl. VI.	Gramat. jak w kl. VI. Homera Odyssea. Wyd. Jezienicki. Lwów 1908. Opr. 3 K. Wybór mów Demostenesa. Wydał Schmidt. Wiedeń-Lwów 1893. Opr. 1 K. 40 h. Plato: Wybór pism. Opracował Jędrzejowski. Lwów 1912. Opr. 3 K.	Ippoldt und Stylo: Deutsches Lesebuch für die oberen Klassen der galizischen Mittelschulen. III. Teil. VII. Klasse Wyd. 2. Lwów 1911. 4 K. Schiller: Jungfrau von Orleans, i Maria Stuart. (Wyd. T. N. S. W.). Shakespeare: Macbeth.	Zakrzewski: Historya powszechna. Część III. Wyd. 5. Kraków 1908. Opr. 2 K. 80 h.	Arytmetyka i algebra jak w kl. V. Geometrya jak w kl. VI. Kranz: Logarytmy. Kraków 1912. 1 K 30 h. Kranz: Zbiór zadań matematyczn. dla klas wyższych. Wydanie 2. Kraków 1905. 3 K. 50 h.	Kawecki i Tomaszewski: Fizyka dla wyższych klas. Wydanie 4. Kraków 1906. 3 K. 40 h. Tomaszewski: Chemia. Wyd. 4. Kraków 1912. Brosz. 70 hal.	Biegański: Podręcznik logiki i metodologii ogólnej. Lwów 1907.
VIII	Ks. Jougan: Historya kościoła katolickiego. Wyd. 3. Lwów 1907. Opr. 2 K.	Tarnowski i Próchnicki: Wypisy polskie. Część II. Wyd. 4. Lwów 1911. Opr. 3 K. 60 h. Słowacki: Kordyan, Anhelli, Balladyna, Lilla Weneda, Król Duch (I.) Ks. Marek i Godzina myśli. Krasiński: Nieboska, Irydion, Przedświt i Psalmy przyszłości. Korzeniowski: Karpaccy górale, Mnich, Żydzi i Kollokacya. Ujejski: Skargi Jeremiego. Wyspiański: Warszawianka i Wesele.	Gram., jak w kl. III. Annales Tacyta. Wyd. Müller. Opr. 3 K. Wybór pism Horacego. Wyd. Dolnicki. Opr. 1 K. 50 h.	Gramat. jak w kl. VI. Platon: Wybór pism, opracował Jędrzejowski. Lwów 1912. Opr. 3 K. Sofoklesa Antygona. Opracował Oko. Lwów 1912. Opr. 1 K. 80 h. Homera Odyssea. Wyd. Jezienicki. Wiedeń-Lwów 1908. Opr. 3 K.	Ippoldt und Stylo: Deutsches Lesebuch für die oberen Klassen der galizischen Mittelschulen. IV. Teil. VIII Klasse. Lwów 1909. 4 K. Goethe: Ihpigenie auf Tauris. (Wyd. Graesera). Shakespeare: Hamlet (wyd. Graeser).	Głąbiński-Finkel: Historya austr.-węgiersk. monarchii i wiadomości polityczne i społeczne. Wyd. 3. Lwów 1910. Opr. 2 K.	Arytmetyka i algebra jak w kl. V. Geometrya jak w kl. VI. Logarytmy, jak w klasie VII. Zbiór zadań matemat. jak w kl. VII.	Fizyka, jak w kl. VII.	Lindner-Kulczyński: Wykład psychologii. Wyd. 3. Kraków 1912. Opr. 2 K. 20 h.